

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ**

**Стан навколишнього природного
середовища Хмельницької області
у 2012 році**

Хмельницький 2013 р.

ЗМІСТ

Вступне слово.....	6
1. Загальні відомості.....	7
1.1 Географічне розташування та кліматичні особливості території.....	7
1.2 Соціальний та економічний розвиток країни.....	7
2. Атмосферне повітря.....	10
2.1 Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря.....	10
2.1.1 Динаміка викидів забруднюючих речовин стаціонарними та пересувними джерелами.....	11
2.1.2 Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин в атмосферне повітря у Хмельницькій області.....	11
2.1.3 Основні забруднювачі атмосферного повітря (за галузями економіки).....	18
2.2 Транскордонне забруднення атмосферного повітря.....	18
2.3 Якість атмосферного повітря в населених пунктах.....	19
2.4 Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря.....	20
2.5 Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття.....	21
2.6 Заходи, спрямовані на покращення стану атмосферного повітря....	22
3. Зміна клімату.....	22
3.1 Тенденції зміни клімату.....	22
3.2 Національна система оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів.....	23
3.3 Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату.....	23
4. Водні ресурси.....	23
4.1 Водні ресурси та їх використання.....	23
4.1.1 Загальна характеристика.....	23
4.1.2 Водозабезпеченість територій та регіонів.....	23
4.1.3 Водокористування та водовідведення.....	23
4.2 Забруднення поверхневих вод.....	25
4.2.1 Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод.....	25
4.2.2 Основні забруднювачі водних об'єктів (за галузями економіки).....	25
4.2.3 Транскордонне забруднення поверхневих вод.....	26
4.3 Якість поверхневих вод.....	26
4.3.1 Оцінка якості вод за гідрохімічними показниками.....	26
4.3.2 Гідробіологічна оцінка якості вод та стан гідробіоценозів.....	27
4.3.3 Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію.....	27
4.3.4 Радіаційний стан поверхневих вод.....	27
4.4 Заходи щодо покращення стану водних об'єктів.....	27
5. Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, розвиток природно-заповідного фонду та формування національної екологічної мережі.....	28
5.1 Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття.....	

формування національної екологічної мережі.....	28
5.1.1 Загальна характеристика.....	28
5.1.2 Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття.....	28
5.1.3 Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття.....	29
5.1.4 Формування національної екомережі.....	30
5.1.5 Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами.....	31
5.2 Природоохоронні території та об'єкти.....	32
5.2.1 Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду.....	37
5.2.2 Водно-болотні угіддя міжнародного значення.....	37
5.3 Охорона, використання та відтворення рослинного світу.....	38
5.3.1 Загальна характеристика рослинного світу.....	38
5.3.2 Лісові ресурси.....	38
5.3.3 Стан використання природних недеревних рослинних ресурсів.....	41
5.3.4 Охорона та відтворення видів рослин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів.....	41
5.3.5 Адвентивні види рослин.....	48
5.3.6 Стан зелених насаджень.....	49
5.3.7 Заходи щодо збереження рослинного світу.....	49
5.4 Охорона, використання та відтворення тваринного світу.....	50
5.4.1 Загальна характеристика тваринного світу.....	50
5.4.2 Стан і ведення мисливського та рибного господарств.....	50
5.4.3 Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів.....	53
5.4.4 Інвазивні види тварин.....	57
5.4.5 Заходи щодо збереження тваринного світу.....	57
5.5 Стан рекреаційних ресурсів та розвиток курортних зон.....	58
5.6 Туризм.....	58
6. Земельні ресурси і ґрунти.....	59
6.1 Структура та використання земельних ресурсів.....	59
6.1.1 Структура та динаміка змін земельного фонду.....	59
6.1.2 Господарська освоєність земельних угідь.....	62
6.2 Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси.....	63
6.3 Стан і якість ґрунтів.....	64
6.3.1. Якість ґрунтів сільськогосподарського призначення.....	64
6.3.2 Забруднення ґрунтів.....	64
6.3.3 Деградація земель.....	65
6.4 Оптимізація використання та охорона земель.....	66
7. Надра.....	66
7.1 Мінерально-сировинна база.....	66
7.1.1 Стан та використання мінерально-сировинної бази.....	66
7.2 Система моніторингу геологічного середовища.....	66

7.2.1	Підземні води: ресурси, використання, якість.....	66
7.2.2	Екзогенні геологічні процеси.....	67
7.3	Геологічний контроль за вивченням та використанням надр.....	67
7.4	Дозвільна діяльність у сфері використання надр.....	68
8.	Відходи.....	68
8.1	Структура утворення та накопичення відходів.....	68
8.2	Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення).....	69
8.3	Використання відходів як вторинної сировини.....	74
8.4	Транскордонне перевезення небезпечних відходів.....	75
8.5	Державне регулювання в сфері поведінки з відходами.....	75
9.	Екологічна безпека.....	77
9.1	Екологічна безпека як складова національної безпеки.....	77
9.2	Об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку.....	78
9.3	Радіаційна безпека.....	79
9.3.1	Стан радіаційного забруднення.....	79
9.3.2	Поведінки з радіоактивними відходами.....	80
10.	Промисловість та її вплив на довкілля.....	82
10.1	Структура та обсяги промислового виробництва.....	82
10.2	Вплив на довкілля.....	83
10.2.1	Гірничодобувна промисловість.....	83
10.2.2	Металургійна промисловість.....	84
10.2.3	Хімічна та нафтохімічна промисловість.....	84
10.2.4	Харчова промисловість.....	84
10.3	Заходи з екологізації промислового виробництва.....	86
11.	Сільське господарство та його вплив на довкілля.....	87
11.1	Тенденції розвитку сільського господарства.....	87
11.2	Вплив на довкілля.....	88
11.2.1	Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження.....	88
11.2.2	Використання пестицидів.....	88
11.2.3	Екологічні аспекти зрошення та осушення земель.....	88
11.2.4	Тенденції в тваринництві.....	88
11.3	Органічне сільське господарство.....	89
12.	Енергетика та її вплив на довкілля.....	89
12.1	Структура виробництва та використання енергії.....	89
12.2	Ефективність енергоспоживання та енергозбереження.....	90
12.3	Вплив енергетичної галузі на довкілля.....	92
12.4	Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики.....	92
13.	Транспорт та його вплив на довкілля.....	93
13.1	Транспортна мережа України.....	93
13.1.1	Структура та обсяги транспортних перевезень.....	93
13.1.2	Склад парку та середній вік транспортних засобів.....	94
13.2	Вплив транспорту на довкілля.....	94
13.3	Заходи щодо зменшення впливу транспорту на довкілля.....	95

14.	Збалансоване виробництво та споживання.....	96
14.1	Тенденції та характеристика споживання.....	96
14.2	Структурна перебудова та екологізація економіки.....	96
14.3	Впровадження елементів «більш чистого виробництва».....	96
14.4	Ефективність використання природних ресурсів.....	97
14.5	Оцінка «життєвого циклу виробництва».....	98
15.	Державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища.....	99
15.1	Національна та регіональна екологічна політика.....	99
15.2	Удосконалення системи управління та нормативно-правового регулювання у сфері охорони довкілля та екологічної безпеки.....	101
15.3	Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства.....	102
15.4	Виконання державних цільових екологічних програм.....	103
15.5	Моніторинг навколишнього природного середовища.....	104
15.6	Державна екологічна експертиза.....	106
15.7	Економічні засади природокористування.....	107
15.7.1	Економічні механізми природоохоронної діяльності.....	107
15.7.2	Стан фінансування природоохоронної галузі.....	109
15.8	Технічне регулювання у сфері охорони довкілля, екологічної безпеки та раціонального природокористування.....	109
15.9	Дозвільна діяльність у сфері природокористування.....	110
15.10	Екологічний аудит.....	110
15.11	Стан та перспективи наукових досліджень у галузі охорони довкілля.....	110
15.12	Участь громадськості в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля.....	112
15.12.1	Діяльність громадських екологічних організацій.....	112
15.12.2	Діяльність громадських рад.....	114
15.13	Екологічна освіта та інформування.....	115
15.14	Міжнародне співробітництво у галузі охорони довкілля.....	117
	Висновки.....	118

ВСТУПНЕ СЛОВО

Охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини - невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України.

З цією метою Україна здійснює на своїй території екологічну політику, спрямовану на збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захисту життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів.

В екологічній сфері державна регіональна економічна політика спрямовується на запобігання забрудненню довкілля та ліквідацію його наслідків, впровадження механізму раціонального природокористування, збереження унікальних територій та природних об'єктів.

Завданнями регіональної економічної політики передбачається повніше використання рекреаційних ресурсів, а також сприятливих за кліматичними та природними факторами областей України з метою формування в майбутньому високорозвинутих рекреаційно-туристичних та оздоровчо-лікувальних комплексів державного і міжнародного значення.

Матеріали про стан навколишнього природного середовища Хмельницької області у 2012 році підготовлено Департаментом екології та природних ресурсів Хмельницької обласної державної адміністрації на виконання вимог статті 25-1 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Основна мета підготовлених матеріалів – це висвітлення та ознайомлення широкого загалу державних та громадських органів, підприємств, установ, організацій і громадськості про стан природного середовища в області, його проблеми та перспективи подальшого розвитку та раціонального природокористування.

Матеріали містять узагальнені та аналітичні дані про використання, охорону і відтворення природних ресурсів, моніторинг довкілля, державну політику та контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, впровадження еколого-економічних реформ, реалізація регіональних та національних екологічних програм, результати державної екологічної експертизи, поводження з відходами виробництва, радіаційну безпеку, вплив якості довкілля на стан здоров'я населення, екологічне інформування населення, екологічну освіту, громадські екологічні рухи, стан і перспективи наукових досліджень у галузі охорони довкілля.

Підведено підсумки та визначено основні пріоритети екологічної політики в області на 2013 рік.

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

1.1 Географічне розташування та кліматичні особливості Хмельницької області

Хмельницька область займає вигідне географічне положення, характеризується сприятливими природними і кліматичними умовами, різноманітністю ландшафтних територій, багатством рослинного і тваринного світу, мінеральних вод, родючих чорноземів, широкою мережею річок.

По фізико-географічному розташуванню область знаходиться в межах лісостепової зони, географічно займаючи центральну та західну частини Волино – Подільської височини, а також західний схил Українського кристалічного щита.

Сільськогосподарські угіддя області займають 76,0 % її території. Решту території – ліси, ріки, болота, населені пункти, промислові об'єкти та шляхи сполучення.

Землі високопродуктивні. Їх основу складають чорноземи глибокі, темно – сірі, опідзолені ґрунти та чорноземи опідзолені, лучно–чорноземні та чорноземно–лучні, під якими зайнято 1254,3 тис. га, або 60,8 % угідь області.

Гідрографічна мережа області представлена басейнами трьох великих річок: Дніпра, Південного Бугу та Дністра з їх притоками – Горинь, Случ, Хомора, Бужок, Вовк, Іква, Збруч, Смотрич, Ушиця та іншими.

Ліси вкривають близько 13 % території області. Основна частина лісових масивів зосереджена у її поліській частині, де вони займають близько 40 % лісовкритої площі області. У межах інших географічних районів площа під лісами набагато менша і приблизно становить: у Придністров'ї – 17% , Хмельницькому Побужжі – 15%, північному Поділлі – 12% від загальної лісовкритої площі.

Клімат помірно-континентальний. Середньорічна температура повітря у 2012 році становила 7,9...9,0° тепла, кількість опадів становила 638-934 мм.

Природно-географічні фактори, рівень використання природних ресурсів та охорони довкілля у значній мірі визначають стан навколишнього середовища усього Подільського регіону та за його межами.

Екологічна ситуація, рівень екологічної безпеки області залежали, передусім, від обсягів впливу на навколишнє середовище підприємств промислової і комунальної сфер, сільського господарства, транспортних засобів, а також рівня дотримання природоохоронного законодавства мешканцями області.

1.2 Соціальний та економічний розвиток Хмельницької області

Протягом року вживалися необхідні заходи щодо впровадження економічних реформ у регіоні, забезпечення його комплексного розвитку, належного життєвого рівня населення та збереження стабільної суспільно-політичної ситуації.

З метою вирішення актуальних питань життєдіяльності регіону особлива увага приділялася організації виконання завдань і заходів Програми соціально-

економічного розвитку Хмельницької області на 2012 рік, визначених пріоритетів діяльності райдержадміністрацій, виконкомів міських (міст обласного значення) рад.

Сьогодні Хмельниччина має потужній промисловий комплекс – понад 1850 підприємств, у багатьох з яких відбуваються позитивні зміни. Індекс промислової продукції за 2012 рік в області становив 101,0% при 98,2% загалом в Україні.

Найкраще спрацювали підприємства металургійного виробництва, легкої промисловості, іншої неметалевої мінеральної продукції, машинобудування.

У машинобудуванні позитивні результати демонструють ВАТ “Темп”, державні підприємства “Новатор” та “Красилівський агрегатний завод”, ТОВ “Вікс-Фільтрон”.

Приділялася увага нарощуванню промислового потенціалу області. Відновлено діяльність ТОВ “Понінківська картонно-паперова фабрика”, де працює біля 300 працівників.

У металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів обсяги промислової продукції зросли на 40,3 відсотка, ТОВ “Тін Імпекс” введено нову лінію – дільниці литва по газифікованим моделям.

ПАТ “Завод “Строммашина” презентувало лінію з переміщення ливарних форм по технологічним позиціям при виготовленні відливок з чавуну та сталі.

У місті Славути відкрито новий меблевий цех з виготовлення меблів для ванних кімнат ТОВ “Аква-Родос”. Обсяг інвестицій у будівництво нового цеху становив 7,2 млн. гривень.

В обласному центрі розпочало роботу підприємство з іноземними інвестиціями ТОВ “Дювельсдорф Україна” з виробництва сільськогосподарської техніки, яким у 2012 році вкладено у виробництво близько 1 млн. євро інвестицій.

Продовжувалася робота щодо енергозбереження. До Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України подано 51 енергоефективний проект, що дозволить додатково залучити кошти з державного бюджету у розвиток регіону.

Між облдержадміністрацією та ТОВ “Екотехнік Україна” підписано меморандум щодо будівництва сонячних електростанцій на території області, які будуть екологічно чистими джерелами електроенергії. У жовтні 2012 року у с. Ясенівка Ярмолинецького району запрацювала перша сонячна електростанція потужністю 1 МВт.

Підписано меморандум з ТОВ “Укртепло” про співробітництво у сфері переоснащення газових котелень об’єктів бюджетної та соціальної інфраструктури на обладнання, що працює на місцевих видах палива.

Важливим напрямом також є встановлення когенераційних установок, завдяки яким окрім вироблення тепла на підприємствах виробляють власну дешеву електроенергію та покращують якість послуг з теплопостачання.

Однією із пріоритетних галузей області є сільське господарство, де за останніх 2 роки зберігається динаміка зростання виробництва. За 2012 рік виробництво продукції сільського господарства в усіх категоріях господарств зросло відповідно до 2011 року на 12,9%, при спаді на 4,5% в Україні в цілому.

Велика увага приділялася раціональному використанню сільськогосподарських угідь, збільшенню посівних площ та зростанню врожайності основних культур. Це дозволило за останні три роки ввести в активний обробіток додатково понад 150 тис. гектарів орної землі. Урожайність зернових в області на 5 центнерів або 12% перевищує минулорічну і є однією з найвищих в Україні.

Продовжується робота з будівництва та реконструкції тваринницьких ферм та комплексів. Кращі племінні господарства області істотно збільшили пропозиції високопродуктивних тварин для реалізації їх фермерам і приватникам, які хочуть займатися бізнесом з виробництва молока й м'яса. Розширено асортимент техніки для малого й середнього сільськогосподарського бізнесу.

За 2012 рік сільськогосподарськими підприємствами введено в дію 3 молочнотоварних ферми на 900 корів з двома доїльними залами, реконструйовано корівник на 200 корів, побудовано відгодівельну ферму на 40 голів великої рогатої худоби, завершено будівельні роботи з реконструкції ферми з відгодівлі молодняка великої рогатої худоби на 200 голів та окремих приміщень відгодівельного комплексу на 1200 голів великої рогатої худоби.

Завершено реконструкцію 3 свиноферм на 4000 голів з відгодівлі свиней та введено перші черги репродуктивних ферм на 2850 голів свиноматок.

Запрацювало дві реконструйовані ферми з вирощування курчат-бройлерів на 80 тисяч голів.

Побудовано новий комбикормовий завод потужністю 300 тонн на добу та завершено будівництво сіносховища потужністю 200 тонн.

Розширювалася продуктивна міжнародна співпраця області з регіонами іноземних країн, здійснювалися практичні кроки зі сприяння виходу товарів місцевих виробників на нові ринки.

Особлива увага зверталася на залучення інвестицій. Наглядним результатом є те, що розпочато виконання інвестиційного проекту – будівництво нового курортного комплексу на рівні кращих світових зразків, що фактично є початком створення курортного полісу Сатанів, який зможе на рівних конкурувати з кращими курортами країни та стане потужним локомотивом розвитку регіону, зокрема інфраструктури індустрії відпочинку та транспорту.

У галузі будівництва увага акцентувалася на добудові незавершених найважливіших об'єктів соціально-культурного та житлово-комунального призначення в населених пунктах області, розвитку соціальної інфраструктури районів та міст, ефективному використанні державних коштів, спрямованих на зазначені цілі.

Для забезпечення доступним житлом громадян, які потребують поліпшення житлових умов в області впроваджується Програма здешевлення вартості іпотечних кредитів, затверджено перелік з 25 житлових об'єктів в області, в яких можуть бути придбані квартири в рамках програми, на ці цілі громадянам надано 55 пільгових кредитів на загальну суму 10402,1 тисяч гривень.

У 2012 році з державного бюджету виділено кошти на суму майже 70,0 млн. грн., які спрямовано на добудову, реконструкцію, капітальний ремонт 20

об'єктів соціально-культурного та житлово-комунального призначення. На 31 грудня 2012 року профінансовано 66 млн. грн., освоєно 41,3 млн. гривень.

Внутрішній споживчий ринок характеризувався позитивною динамікою. Забезпечено щомісячне зростання обороту роздрібної торгівлі, який за 2012 рік становив 18291,3 млн. грн., що на 13,1% більше обсягу попереднього року.

Проводилися організаційні заходи щодо формування в населених пунктах області оптимальної мережі торговельних закладів. Приділялася увага розширенню мережі фірмових магазинів. В області діє 248 спеціалізованих (фірмових) магазинів, з яких 92 – з реалізації м'ясопродуктів, 54 – з реалізації молокопродуктів, 63 – хлібобулочних виробів, 6 – рибної продукції.

Запроваджено на постійній основі проведення ярмаркових заходів з продажу сільськогосподарської продукції для забезпечення населення продовольчими товарами за цінами меншими від ринкових, протягом року у населених пунктах області відбулося 2506 ярмарок.

Протягом 2012 року в області збережено позитивні тенденції щодо виконання місцевих бюджетів. До загального та спеціального фондів місцевих бюджетів області надійшло 2023,6 млн. грн. податків, зборів (обов'язкових платежів) без врахування міжбюджетних трансфертів, що становить 112,1% до прогнозних показників на 2012 рік.

Обсяг податкових надходжень до місцевих бюджетів у розрахунку на одного жителя області зріс до минулого року на 19,5 відсотка або на 207,8 грн. і склав 1273,5 гривень.

Приділялася значна увага зростанню заробітної плати, яка за січень-листопад 2012 року становила 2398,3 грн., що на 17,1% більше до відповідного періоду 2011 року. Реальна заробітна плата найманих працівників за січень-листопад 2012 року до відповідного періоду минулого року зросла на 16,8 відсотка.

Активно формується надійне підґрунтя зростання зайнятості та самозайнятості населення, всіма доступними способами підтримується розвиток соціально відповідального бізнесу. Особлива увага приділяється малому підприємництву, розвиток якого в регіоні характеризується позитивною кількісною і якісною динамікою.

Впроваджувалися системні заходи зі створення сприятливих умов для формування ефективного та соціально відповідального бізнес-середовища.

Продовжувалася робота з оптимізації та спрощення видачі документів дозвільного характеру, забезпечено видачу дозволів за принципом "єдиного вікна", створено центри надання адміністративних послуг у містах Хмельницький та Кам'янець-Подільський.

2. АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ

2.1 Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря

В цілому по області стан атмосферного повітря у 2012 році залишався стабільним і в порівнянні з минулим роком значно не погіршився. Щоправда спостереження якості атмосферного повітря ведуться лише в м.Хмельницькому на двох стаціонарних постах лабораторією Хмельницького обласного центру з

гідрометеорології. За минулий рік не було виявлено екстремальних рівнів забруднення з причин аварій техногенного походження та несприятливих природних явищ. Не було, також, встановлено наднормативних викидів стаціонарними джерелами підприємств, які б суттєво вплинули на стан атмосферного повітря.

2.1.1 Динаміка викидів забруднюючих речовин стаціонарними та пересувними джерелами

Починаючи з 2005 по 2008 рік в області спостерігалось постійне зростання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, як стаціонарними так і пересувними джерелами. У 2009 році викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря скоротились на 10,7 тис.тонн , в тому числі від стаціонарних джерел на 6,7 тис.тонн, від рухомих джерел на 4 тис.тонн, а у 2010 році викиди поступово зросли на 2,4 тис.тонн і становили 83,8 тис.тонн, в тому числі від стаціонарних джерел 19,1 тис.тонн, від рухомих джерел 64,7 тис.тонн. У 2012 році викиди забруднюючих речовин зменшились на 3.8 тис. тонн, в тому числі від стаціонарних джерел викиди зменшились на 2,3 тис.тонн, а від рухомих джерел на 1,5 тис. тонн.

Динаміка викидів в атмосферне повітря, тис. т.

Роки	Викиди в атмосферне повітря, тис.т.			Щільність викидів у розрахунку на 1 кв.км, кг	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг	Обсяг викидів на одиницю ВРП
	Всього	у тому числі				
		стаціонарними джерелами	пересувними джерелами			
2000	70,0	18,4	51,6	3400	48,1	0,0000237*
2009	81,4	17,8	63,6	3948	60,9	0,0000051
2010	83,8	19,1	64,7	4064	63,0	0,0000046
2011	83,5	18,7	64,8	4050	63,1	0,0000037
2012	79,7	16,4	63,3	3863	60,5	

*В 2000 році показника ВРП не існувало, обсяг викидів на одиницю продукції розраховано до показника ВДВ – валова додана вартість (млн.грн).

Показник ВРП (валовий регіональний продукт) за 2012 рік ще не визначений.

2.1.2 Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин в атмосферне повітря у Хмельницькій області

У 2012 році викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами по Хмельницькій області зменшились на 2,3 тис.тонн. Скорочення відбулось по містах Шепетівка (-0,094 тис.тонн), м.Старокостянтинів (-0,031 тис.тонн), м.Кам'янець-Подільський (-0,007 тис.тонн) та районах області: Кам'янець-Подільський (-2,595 тис.тонн), Дунаєвецький (-0,133 тис.тонн), Летичівський (-0,096 тис.тонн), Городоцький (-0,054 тис.тонн). Крім того незначне скорочення відбулось у Ізяславському, Старокостянтинівському, Хмельницькому та Теофіпольському районах. Збільшились викиди в м.Славута (+0,051 тис.тонн) та м.Хмельницький (+0,018 тис.тонн). Найбільше збільшення відбулось у Красилівському районі (+0,454 тис.тонн).

тис.тонн), а також Полонському (+0,139 тис.тонн). Також збільшили свої викиди Волочиський, Старокостянтинівський, Віньковецький, Деражнянський, Шепетівський райони.

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення у регіоні по окремим населеним пунктам, тис.т

	2000	2009	2010	2011	2012
Всього, Хмельницька область	18,42	17,778	19,144	18,714	16,360
м.Хмельницький	2,928	0,792	1,007	0,982	1,0
м.Кам'янець-Подільський	0,795	0,210	0,122	0,163	0,156
м.Нетішин	0,210	0,015	0,015	0,015	0,027
м.Славута	1,935	0,326	0,274	0,361	0,412
м.Старокостянтинів	0,782	0,481	0,477	0,417	0,387
м.Шепетівка	0,784	0,473	0,586	0,469	0,376
Білогірський район	0,105	0,005	0,007	0,008	0,007
Віньковецький район	0,100	0,012	0,013	0,013	0,022
Волочиський район	1,259	0,250	0,238	0,327	0,351
Городоцький район	0,777	0,312	0,285	0,301	0,246
Деражнянський район	0,582	0,041	0,051	0,044	0,062
Дунаєвецький район	0,385	0,504	0,533	0,449	0,316
Ізяславський район	0,654	0,234	0,179	0,178	0,126
Кам'янець-Подільський район	2,504	8,863	9,839	9,865	7,270
Красилівський район	1,658	3,501	3,636	3,153	3,607
Летичівський район	0,196	0,274	0,239	0,380	0,284
Новоушицький район	0,043	0,017	0,012	0,008	0,007
Полонський район	0,502	0,211	0,216	0,208	0,348
Славутський район	0,288	0,188	0,309	0,248	0,256
Старокостянтинівський район	0,066	0,167	0,137	0,149	0,119
Старосинявський район	0,133	0,007	0,100	0,001	0,001
Теофіпольський район	0,210	0,255	0,362	0,391	0,388
Хмельницький район	0,666	0,362	0,347	0,382	0,378
Чемеровецький район	0,345	0,060	0,059	0,058	0,056
Шепетівський район	0,366	0,211	0,188	0,120	0,135
Ярмолинецький район	0,143	0,007	0,010	0,024	0,023

По найпоширеніших забруднюючих речовинах, а саме: по оксиду вуглецю збільшення викидів склало 0,912 тис.тонн, по метану 0,7 тис.тонн, аміаку 0,041 тис.тонн. Скоротились викиди по діоксиду азоту на 0,367 тис.тонн та діоксиду сірки на 0,038 тис.тонн.

Динаміка викидів стаціонарними джерелами в атмосферне повітря, в тому числі по найпоширеніших речовинах(пил, діоксид сірки, діоксид азоту, оксид вуглецю) в цілому по області та в розрізі населених пунктів, тис. тонн

Населені пункти	2000 р.				2005 р.				2010 р.				2011 р.				2012 р.							
	разом	в т.ч.			разом	в т.ч.			разом	в т.ч.			разом	в т.ч.			разом	в т.ч.						
		пил	діоксид сірки*	діоксид азоту*		оксид вуглецю*	пил	діоксид сірки		діоксид азоту	оксид вуглецю	пил		діоксид сірки	діоксид азоту	оксид вуглецю		пил	діоксид сірки	діоксид азоту	оксид вуглецю			
м.Хмельницький	2,928	0,326			1,182	0,243	0,082	0,235	0,432	1,007	0,224	0,048	0,290	0,184	0,982	0,235	0,057	0,252	0,180	1,0	0,234	0,057	0,267	0,181
м.Кам'янець-Подільський	0,795	0,142			0,291	0,077	0,006	0,107	0,086	0,122	0,040	0,005	0,040	0,025	0,163	0,056	0,007	0,044	0,034	0,156	0,058	0,009	0,049	0,029
м.Нетішин	0,210	0,051			0,043	0,016	0,010	0,001	0,001	0,015	0,005	-	0,001	0,002	0,015	0,005	-	0,001	0,002	0,027	-0,005	0,003	0,001	0,004
м.Славута	1,935	0,550			1,192	0,668	0,194	0,109	0,114	0,274	0,063	0,002	0,050	0,083	0,360	0,138	0,007	0,049	0,104	0,412	0,139	0,004	0,049	0,105
м.Старокостянтинів	0,782	0,228			0,290	0,077	0,015	0,048	0,085	0,477	0,208	0,051	0,036	0,053	0,417	0,145	0,050	0,036	0,055	0,387	0,136	0,034	0,040	0,033

м.Шепетівка	0,654	0,385	0,582	0,777	1,259	0,100	0,105	0,784
	0,137	0,131	0,130	0,041	0,102	0,037	0,018	0,276
Ізяславський район	0,277	0,174	0,098	0,123	0,350	0,023	0,060	0,517
	0,060	0,091	0,010	0,021	0,098	0,006	0,013	0,185
Дунасвецький район	0,035	0,024	0,048	0,032	0,051	-	0,004	0,019
	0,031	0,013	0,009	0,016	0,061	0,007	0,006	0,097
Деражнянський район	0,080	0,028	0,026	0,016	0,055	0,010	0,016	0,142
	0,179	0,533	0,051	0,286	0,238	0,013	0,007	0,586
Волочиський район	0,028	0,054	0,022	0,129	0,065	0,001	0,001	0,075
	0,005	0,005	0,007	0,074	0,020	-	-	0,051
Віньковецький район	0,022	0,015	0,008	0,011	0,047	0,003	0,005	0,084
	0,102	0,285	0,009	0,068	0,017	0,002	0,001	0,294
Білогірський район	0,178	0,449	0,044	0,301	0,327	0,016	0,008	0,469
	0,018	0,060	0,019	0,129	0,065	0,001	0,0	0,077
Городоцький район	0,006	0,005	0,006	0,073	0,0280	-	-	0,059
	0,021	0,013	0,004	0,011	0,068	0,004	0,005	0,077
Дунасвецький район	0,108	0,195	0,009	0,081	0,081	0,001	0,001	0,182
	0,126	0,317	0,062	0,246	0,351	0,023	0,007	0,376
Ізяславський район	0,021	0,046	0,018	0,103	0,078	0,001	0,001	0,078
	0,003	0,001	0,005	0,046	0,033	0,0	-	0,058
Ізяславський район	0,015	0,012	0,004	0,008	0,062	0,004	0,004	0,081
	0,075	0,087	0,009	0,085	0,109	0,009	0,001	0,084

Кам'янець-Подільський район												2,504
												1,671
Красилівський район												1,969
												0,030
												0,014
Летичівський район												0,781
												0,732
												3,636
Новоушицький район												0,109
												0,005
												0,505
Полонський район												0,520
												3,153
												0,022
Славутський район												0,275
												0,041
												0,005
Старокостянтинівський район												0,047
												0,284
												0,208
Старосинявський район												0,004
												0,003
												0,459
												0,004
												0,001
												0,003
												0,037
												0,007
												0,0
												0,0
												0,128
												0,020
												0,056
												0,117
												0,244

Обсяги викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами в атмосферне повітря по районах та містах області у 2012 р. (тонн)

	Обсяги викидів, тонн		Збільшення +/- зменшення викидів у 2012 р. проти 2011 р., тонн	Обсяги викидів у 2012 р. до 2011 р., %	Викинуто в середньому одним підприємством, тонн
	у 2012 р.	у 2011 р.			
м.Хмельницький	1000,496	982,278	18,218	101,9	18,5
м.Кам'янець-Подільський	155,728	163,170	-7,442	95,4	8,2
м.Нетішин	27,494	15,442	12,052	178	27,5
м.Славута	411,716	360,561	51,155	114,2	27,4
м.Старокостянтинів	386,779	417,450	-30,671	92,7	16,8
м.Шепетівка	375,632	469,279	-93,647	80,0	16,3
Білогірський район	6,672	8,271	-1,599	80,7	1,7
Вінковецький район	22,533	12,670	9,863	177,8	4,5
Волочиський район	350,607	327,016	23,591	107,2	31,9
Городоцький район	246,324	300,622	-54,298	81,9	30,8
Деражнянський район	61,613	43,763	17,850	140,8	6,2
Дунаєвецький район	316,327	448,985	-132,658	70,5	21,1
Ізяславський район	125,778	177,857	-52,079	70,7	9,0
Кам'янець-Подільський район	7270,296	9865,140	-2594,844	73,7	454,4
Красилівський район	3606,828	3153,090	453,738	114,4	300,6
Летичівський район	283,834	379,920	-96,086	74,7	28,4
Новоушицький район	6,912	7,524	-0,612	91,9	1,4
Полонський район	347,744	208,380	139,364	166,9	34,8
Славутський район	256,472	247,940	8,532	103,4	42,7
Старокостянтинівський район	119,386	148,741	-29,355	80,3	23,9
Старосинявський район	0,697	0,963	-0,266	72,4	0,3
Теофіпольський район	387,921	391,106	-3,185	99,2	194,0
Хмельницький район	378,425	381,976	-3,551	99,1	21,0
Чемеровецький район	55,854	57,655	-1,801	96,9	6,2
Шепетівський район	134,768	120,510	14,258	111,8	27,0
Ярмолинецький район	22,696	23,854	-1,158	95,1	5,7
По області	16359,532	18714,163	-2354,631	87,4	59,1

2.1.3 Основні забруднювачі атмосферного повітря (за галузями економіки)

Основні забруднювачів атмосферного повітря

№ п/п	Підприємство - забруднювач	Відомча приналежність	Валовий викид, т		Зменшення/- збільшення/+	Причина зменшення/ збільшення
			2012 р.	2011 р.		
1	ПАТ «Подільський цемент»	Концерн «Укрцемент»	6587,4	9431,9	-2,845	Завершення реконструкції виробництва
2	Красилівське лінійно виробниче управління магістральних газопроводів	УМП «Київтрансгаз»	3370,9	2972,7	+398,2	Збільшення потужностей виробництва

Як і в минулі роки найбільшими забруднювачами в області (40,3% від загальної кількості викидів) залишаються ПАТ «Подільський цемент», викиди якого у 2012 році склали 6,587 тис.тонн і зменшились відносно 2011 року на 2,845 тис. тонн, в зв'язку із закінченням реконструкції виробництва та Красилівське лінійно виробниче управління магістральних газопроводів викиди якого склали 3,371 тис.тонн (20,6 % від загальної кількості викидів) і збільшились на 398,2 тонн відносно минулого року.

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за видами економічної діяльності

№ з/п	Види економічної діяльності	Кількість підприємств, які мали викиди, одиниць	Обсяги викидів по регіону		Викинуто в середньому одним підприємством, т.
			тис. т	у % до 2011 р.	
1	Усі види економічної діяльності	277	16,360	87,4	59,1
	у тому числі:				
1.1.	Обробна промисловість	121	9,274	75,8	76,6
1.2	Транспорт і зв'язок	34	3,311	90,4	97,4
1.3	Виробництво електроенергії, газу та води	28	0,589	110,9	21,0
1.4	Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	26	1,317	146,3	50,7
1.5	Будівництво	15	0,215	120,9	14,3
	Інші види економічної діяльності	53	1,654	105,9	31,2

2.2 Транскордонне забруднення атмосферного повітря

На виконання Спільної програми спостережень та оцінки розповсюдження забруднення повітря на великі відстані у Європі (програма ЕМЕП) до Конвенції про транскордонне забруднення повітря на великі відстані (Женева, листопад 1979р.) викиди NO_x і летучих органічних сполук за 2012 рік, обмеження яких

передбачається Конвенцією, не перевищують відповідних минулорічних показників, викиди CO₂ збільшилися на 612,645 тис. тонн.

2.3 Якість атмосферного повітря в населених пунктах

Спостереження за станом атмосферного повітря проводяться:

– Хмельницьким обласним центром з гідрометеорології на двох стаціонарних постах в м. Хмельницькому за 9 інгредієнтами (пил, двоокис сірки, оксид вуглецю, двоокис азоту, оксид азоту, фенол, хлороводень, аміак, формальдегід);

– Хмельницькою обласною санітарно-епідеміологічною станцією в місцях житлової забудови та відпочинку міських поселень області;

– ВП “Хмельницька АЕС” - за двома забруднюючими речовинами (оксиди сірки та азоту) в м. Нетішині.

Протягом 2012 року в м. Хмельницькому:

• по пилу перевищення зафіксоване у січні, березні, квітні, жовтні, грудні і середньомісячне значення становило 1,21 ГДК;

• по діоксиду азоту перевищення зафіксоване у всіх місяцях і середньомісячне значення становить 2,19 ГДК;

• по формальдегіду перевищення спостерігалось у січні, квітні, червні, серпні, жовтні та листопаді середньомісячне значення становить 1,22 ГДК.

За результатами досліджень спостерігається сезонність у концентраціях забруднюючих речовин в атмосферному повітрі м. Хмельницького. Пік забруднення припадає на липень та серпень місяць, у зимові місяці йде зниження рівня забруднення. По всіх інгредієнтах спостерігалось збільшення середньомісячних концентрацій у літні місяці з травня по вересень, що підтверджує те, що все-таки основним забруднювачем атмосферного повітря м. Хмельницького є автотранспорт.

Основним джерелом забруднення атмосфери населених пунктів були автотранспорт, кількість якого щороку збільшується, котельні окремих підприємств, підприємства, які в виробництві використовують полімери, а також спалювання сміття та опалого листя.

Вміст основних забруднюючих речовин в атмосферному повітрі м. Хмельницького

Речовина	Клас небезпеки	Кількість міст, охоплених спостереженнями	Середньорічний вміст, мг/м ³	Середньодобові ГДК	Максимальний вміст, мг/м ³	Максимально разові ГДК	Частка міст (%), де середньорічний вміст перевищував:			Частка міст (%), де максимальний разовий вміст перевищував:		
							1 ГДК	5 ГДК	10 ГДК	1 ГДК	5 ГДК	10 ГДК
Пил	3	1	0,1534	0,15	0,8999	0,5	1,9	-	-	-	-	-
Двоокис сірки	3	1	0,0231	0,05	0,1619	0,5	-	-	-	-	-	-
Сульфати	-	1	0,0066	-	0,01	-	-	-	-	-	-	-

Оксид вуглецю	4	1	1,3237	3,0	6,23	5,0	0,1	-	-	-	-	-
Двоокис азоту	2	1	0,0878	0,04	0,4199	0,2	1,5	-	-	-	-	-
Оксид азоту	3	1	0,0194	0,06	0,1199	0,4	-	-	-	-	-	-
Фенол	2	1	0,0019	0,003	0,0179	0,01	0,7	-	-	-	-	-
Хлористий водень	2	1	0,031	0,2	0,2699	0,2	0,5	-	-	-	-	-
Аміак	4	1	0,0056	0,04	0,0399	0,2	-	-	-	-	-	-
Формальдегід	2	1	0,0031	0,003	0,0699	0,035	0,3	-	-	-	-	-

Найбільші середні і максимальні концентрації забруднюючих речовин (в кратності ГДК) в атмосферному повітрі міст

<i>Забруднююча речовина</i>	<i>Місто</i>	<i>Середньорічна концентрація</i>	<i>Максимально разова середньорічна концентрація</i>
пил	Хмельницький	1,00	1,19
діоксид сірки	Хмельницький	0,46	0,13
оксид вуглецю	Хмельницький	0,43	0,70
діоксид азоту	Хмельницький	2,19	1,29
оксид азоту	Хмельницький	0,32	0,16
формальдегід	Хмельницький	1,00	0,52

Рівень забруднення атмосферного повітря за значенням ІЗА

<i>Міста, (значення ІЗА)</i>	<i>Забруднюючі речовини, які визначають високий рівень забруднення атмосферного повітря</i>
Хмельницький (5,26)	Пил, двоокис азоту, формальдегід, фенол, оксид вуглецю

2.4 Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря.

Вимірювання потужності експозиційної дози (ПЕД) гамма-випромінювання у повітрі протягом 2012 року проводились обласним центром з гідрометеорології на 5 постійних постах спостереження (м. Шепетівка, смт. Ямпіль, м. Хмельницький, смт. Нова Ушиця, м. Кам'янець-Подільський).

Аналіз середньомісячної потужності експозиційної дози у повітрі показав, що перевищень мінімального рівня дії згідно НРБУ-97 для ПЕД, який складає 30 мкР/год, не спостерігалось. Середня потужність експозиційної дози гамма-випромінювання у повітрі на території Хмельницької області у 2012 році становила – 11,7 мкР/год. В цілому суттєвих змін рівня потужності експозиційної дози гамма - випромінювання у повітрі на території Хмельницької області не спостерігається.

Концентрація радіоактивних речовин в атмосферному повітрі населених пунктів, де розміщені постійні пости спостережень ХАЕС (Нетішин, Острог, Славути, Білотин, Межиричі, Ст. Кривин, Мізоч) у 2012 році була менша гранично-допустимих концентрацій. Рівень гамма-фону в санітарно-захисній зоні та зоні спостереження ХАЕС відповідав природному фону і становив – 9-11 мкР/год.

2.5 Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття

Речовини, що забруднюють навколишнє природне середовище, залежно від свого походження, концентрації та часу дії на організм можуть викликати різні несприятливі наслідки. Короткочасна дія незначних концентрацій забруднюючих речовин може викликати нудоту, кашель, запаморочення. Потрапляння великих концентрацій забруднюючих речовин до організму людини призводить до втрати свідомості, гострого отруєння і навіть до летальних випадків.

Реакція організму на забруднення залежить від індивідуальних особливостей таких як вік, стать, попередні перенесені захворювання, температура і вологість повітря та інші.

Шкідливі речовини, що містяться в атмосферному повітрі, потрапляють в організм людини через шкіру або дихальні шляхи. Разом з органами дихання забруднюючі речовини вражають органи зору і нюху.

На протязі 2012 року головним управлінням Держсанепідслужби у Хмельницькій області досліджено 1906 проб атмосферного повітря житлової забудови та місць відпочинку міських поселень, з яких перевищення ГДК забруднюючих речовин виявлено у 29 пробах, що становить 1,2 %, у сільських населених пунктах досліджено 396 проб атмосферного повітря, відхилення виявлені у 10 випадках, що становить 2,5 %. Найбільший відсоток від загальної кількості проб з перевищенням ГДК становить: пил – 2,0 %, сірчистий газ – 0,2 %.

Антисанітарний стан населених пунктів, сільськогосподарські роботи, порушення правил утилізації твердих та рідких відходів життєдіяльності можуть призвести до забруднення ґрунтів.

Біологічні чинники, які містяться у ґрунті, можуть його забруднювати та викликати захворювання у людей та тварин. Культури, які на ньому вирощують, можуть бути забруднені мінеральними добривами, стимуляторами росту, пестицидами, що є джерелом захворювання органів кровообігу, травної та нервової систем.

До захворювань шлунково-кишкового тракту та нервової системи може призвести наявність у ґрунті токсичних та хімічних речовин.

Головним управлінням Держсанепідслужби у Хмельницькій області у 2012 році проведено дослідження ґрунту на відповідність санітарно-гігієнічним нормам, а саме:

- на санітарно-хімічні показники – досліджено 129 проб, з них всі відповідали нормативам;

- на пестициди – досліджено 129 проб, з них всі відповідали нормативам;

- на бактеріологічні показники – досліджено 364 проби, з них не відповідають нормативам 2 проби (0,54 %).

Хмельницькою філією державної установи «Інститут охорони ґрунтів України» ДУ «Держґрунтохорона» в 2012 році в рамках агроекологічного моніторингу земель сільськогосподарського призначення було проведено агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення на території 4 районів області: Деражнянського, Красилівського, Летичівського та Старосинявського. Всього обстежено 193,7 тис. га, відібрано 18,68 тис. зразків, з яких проведено 91,44 тис. аналізів, в т.ч. на вміст важких металів (кадмій, свинець, ртуть) – 3,926 тис. аналізів, залишкових кількостей пестицидів (ДДТ, ГХЦГ, 2,4 – Д) – 0,595 тис. аналізів.

Результати досліджень показали, що у відібраних зразках ґрунту вміст солей важких металів у жодному випадку не перевищував гранично допустимих концентрацій. Середній вміст свинцю в обстежуваних районах становив 1,20 мг/кг ґрунту (ГДК – 6,0 мг/кг), кадмію – 0,09 мг/кг (ГДК – 0,6 мг/кг), міді – 0,32 мг/кг (ГДК – 3,0 мг/кг).

Із 595 зразків ґрунту проаналізованих на вміст залишкових кількостей пестицидів забрудненими виявились 97 зразків по вмісту ДДТ та ГХЦГ без перевищення ГДК. Вміст ДДТ коливався в межах 0,001 – 0,005 мг/кг ґрунту (ГДК – 0,1 мг/кг), ГХЦГ – 0,001 – 0,006 мг/кг (ГДК – 0,1 мг/кг).

Радіонуклідами ґрунти обстежуваних районів не забруднені, тобто значення показників по вмісту цезію-137 та стронцію-90 не перевищували 1,0 Кі/км².

2.6 Заходи, спрямовані на покращення стану атмосферного повітря

З метою зменшення впливу викидів забруднюючих речовин на якість атмосферного повітря підприємствами області у 2012 році було заплановано виконання 19-ти заходів спрямованих на покращення стану атмосферного повітря кошторисною вартістю 2,155 млн. грн. Фактично виконано 17 заходів і використано на їх виконання 2,466 млн. грн. Зменшення викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря після впровадження заходів становило 4,89 тис. тонн.

3. ЗМІНА КЛІМАТУ

3.1. Тенденції зміни клімату

Україна ратифікувала Кіотський протокол Законом України № 1430-IV від 04.02.2004 р. «Про ратифікацію Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату» із зобов'язанням не перевищити до 2012 року обсягу викидів, що мала в 1990 р. За викидами парникових газів Україна входить в двадцятку найбільших забруднювачів планети, несучи певну відповідальність перед світовою спільнотою за негативні наслідки від зміни клімату.

3.2 Національна система оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів

Викиди парникових газів у Хмельницькій області у 2012 році становили:

- Вуглецю діоксид 2833073,523 тонн (127,6 % відповідно до 2011 року);
- Азоту (1) оксид 138,325 тонни (182,3% відповідно до 2011 року);
- Метан 3318,742 тонн (137,2% відповідно до 2011 року).

3.3 Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату

ПАТ «Подільський цемент», отримавши від Мінприроди України лист-схвалення щодо впровадження сучасної енергозберігаючої технології – перехід з «мокрого» способу виробництва цементу на «сухий», завершив один із головних заходів в області щодо пом'якшення наслідків зміни клімату. Підприємством на виконання заходу освоєно 2448,283 млн.грн., у тому числі у 2012 році - 25,285 млн.гривень. Проведені заходи дозволили зменшити кількість викидів основних забруднюючих речовин на 4873,1 тонн та парникового газу - вуглецю діоксиду на 277611 тонн.

4. ВОДНІ РЕСУРСИ

4.1 Водні ресурси та їх використання

4.1.1 Загальна характеристика

Річкова сітка Хмельницької області представлена басейнами Дністра (займає 7,74 тис.км² або 37,6% території), Південного Бугу (4,61 тис.км² або 22,4%) і Дніпра (8,27 тис.км² або 40% території області).

Гідрографічна сітка області нараховує 3733 водотоків загальною довжиною 12880 км, в тому числі великі річки: Дністер (в межах області 152 км) і Південний Буг (140 км); середні річки: Случ (119 км), Горинь (150 км), Збруч (247 км), а також 3728 малих річок і водотоків, загальною довжиною 12072 км. Річок довжиною більше 10 км виявилось 211 (в т.ч. малих 206) загальною довжиною 4872 км (в т.ч. малих 4064 км).

4.1.2 Водозабезпеченість територій та регіонів

Водні ресурси Хмельницької області складаються з поверхневого стоку в середньому 2,1 млрд. м³/рік і запасів підземних вод (прогнози – 720,0 тис.м³/рік). Водозабезпеченість місцевим поверхневим стоком на одного жителя області становить 1,5 тис.м³ при середній по державі 1,1 тис.м³, проте води нерівномірно розподіляються як по території, так і по сезонам року, але всі галузі народного господарства забезпечені необхідною кількістю води.

4.1.3 Водокористування та водовідведення

Уся річкова система області зарегульована великою кількістю водосховищ та ставків. На території області нараховується 51 водосховище загальною площею 10,961 тис.га та об'ємом 258,19 млн.м³, кількість ставків в 2012 році склала 2660 загальною площею 20,32 тис.га та загальним об'ємом 207,159 млн.м³. Дозволи на спецводокористування отримані на 861 ставок

для рибогосподарських потреб. Вирощування риби справа корисна і потрібна, але дозволи на спецводокористування отримала незначна кількість водокористувачів, чим порушується вимоги природоохоронного законодавства.

В Хмельницькій області нараховується 3986 розвідувально-експлуатаційних свердловин та 512 каптованих і шахтних колодязів, у тому числі що експлуатуються – 1691.

Станом на 31.12.2012р. обліком водокористування в області охоплено 1985 водокористувачів.

За даними статистичної звітності за формою 2 ТП–(водгосп) забір води у 2012 році становив 158,8 млн.м³, що на 12,2 млн.м³ менше ніж у 2011 році.

З **поверхневих** водних об'єктів забрано 111,56 млн м³ (у 2011 р. – 123,86 млн.м³), у тому числі з річок Дніпровського басейну – 71,46 млн.м³, Дністровського басейну – 12,802 млн.м³, Південно-Бузького басейну – 27,328 млн.м³ води. Забір води з **підземних** водоносних горизонтів становив 47,24 млн. метрів кубічних (у 2011 р. – 47,14 млн. метрів кубічних).

Використання води порівняно з минулим роком збільшилось з 94,8 млн.м³ до 117,62 млн.м³ – це, в основному, за рахунок збільшення забору і використання води Хмельницькою АЕС для підживлення технічної водоми-охолоджувача. Також збільшилось порівняно з минулим роком використання свіжої води підприємствами промисловості з 32,22 млн.м³ до 55,45 млн. метрів кубічних. Підприємства житлово-комунальні господарства зменшили використання води з 29,25 млн.м³ до 28,31 млн. метрів кубічних. Використання свіжої води сільськогосподарськими формуваннями (включаючи рибне господарство) збільшилось з 32,49 млн.м³ до 33,13 млн. метрів кубічних.

Основні показники використання і відведення води

млн. м³

Показники	1990	2000	2009	2010	2011	2012
Забрано води з природних водних об'єктів - всього	365,82	193,1	157,0	163,62	171,0	158,8
у тому числі для використання						
Спожито свіжої води (включаючи морську) з неї на	362,93	155,86	89,09	97,27	94,80	117,6
- виробничі потреби	162,02	48,58	30,16	40,81	30,58	53,54
- побутово-питні потреби	75,49	56,26	33,19	32,84	31,75	30,98
- зрошення	2,04	-	0,026	0,033	0,007	0,006
- сільськогосподарські потреби	43,49	28,98	3,046	2,537	2,666	2,326
- ставково-рибне господарство	25,6	22,04	22,68	21,103	29,824	30,748
Втрати води при транспортуванні	18,3		13,75	13,42	13,97	13,48
Загальне водовідведення з нього	236,19	67,46	53,81	54,78	51,09	33,4

у поверхневій водні об'єкти	188,22	67,46	49,42	50,33	46,32	28,95
у тому числі						
- забруднених зворотних вод	6,9	7,362	3,142	2,15	0,917	0,369
- з них без очищення	0,05	0,002	0,291	0,19	0,149	0,115
- нормативно очищених	67,12	39,71	23,64	25,56	25,55	26,64
- нормативно чистих (без очистки)	114,2	20,384	22,64	22,63	19,85	1,947
Обсяг оборотної та послідовно використаної води	1271,49	1156,3	2534,2	2534,2	2969	3007
Частка оборотної та послідовно використаної води, %	350,3	741,9	2844,5	2605,3	3131,8	2556,9
Потужність очисних споруд	117,77	121,7	98,16	98,28	103,4	101,9

Забір, використання та відведення води

Басейни річок	Забрано води, всього	Використано води	Водовідведення у поверхневій водні об'єкти	
			всього	з них забруднених зворотних вод
Дністер	21,26	11,63	7,686	0,163
Дніпро	107,1	72,76	8,162	0,177
Південний Буг	30,47	33,23	13,108	0,029

4.2 Забруднення поверхневих вод

4.2.1 Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод

На території Хмельницької області скид зворотних вод у водні об'єкти здійснюють 79 водокористувачів. Повна біологічна очистка з подальшим скидом очищених стічних вод у водні об'єкти здійснюється на 52 комплексах очисних споруд.

Загальні скиди стічних вод становили 33,4 млн.м³, в минулому році було скинуто 51,1 млн. м³ стічних вод. Зменшились обсяги скидання недостатньо-очищених стічних вод, в 2012 році вони становили 0,254 млн.м³, у 2011 році – 0,768 млн.м³, що пояснюється в основному через зниження загальної кількості скинутих у поверхневій водні об'єкти стічних вод (на 17,374 млн.м³), в тому числі без очистки (на 0,034 млн.м³) та недостатньо очищених (на 0,514 млн.м³).

Загальний вміст забруднюючих речовин скинутих в складі зворотних вод у поверхневій водні об'єкти збільшився на 170 тон - з 5083 тон у 2011 році до 5253 тон у 2012 році.

4.2.2 Основні забруднювачі водних об'єктів (за галузями економіки)

Використання та відведення води підприємствами галузей економіки

Галузь економіки	Використано води	З неї на:		Відведено зворотних вод у поверхневій водні об'єкти		
		побутово-питні потреби	виробничі потреби	всього	у тому числі забруднених	з них без очищення
Електроенергетика	47,73	3,358	44,38	-	-	-
Вугільна промисловість	-	-	-	-	-	-

Металургійна промисловість	-	-	-	-	-	-
Хімічна та нафтохімічна промисловість	-	-	-	-	-	-
Машинобудування	0,552	0,365	0,187	-	-	-
Нафтогазова промисловість	-	-	-	-	-	-
Житлово-комунальне господарство	28,31	25,81	2,499	24,69	0,345	-
Сільське господарство	33,13	0,024	0,008	0,096	-	-
Харчова промисловість	5,791	0,569	5,222	1,978	0,024	-
Транспорт	0,651	0,493	0,158	0,010	-	-
Промисловість будівельних матеріалів	0,944	0,271	0,672	1,871	-	-
Інші галузі	0,492	0,09	0,414	0,305	-	0,115
Всього	117,6	30,98	53,54	28,95	0,369	0,115

4.2.3 Транскордонне забруднення поверхневих вод

Одним із напрямків роботи Держуправління у 2012 році було здійснення екологічного моніторингу транскордонних природних об'єктів, які є спільними з сусідніми з Хмельницькою областями України: Чернівецькою, Тернопільською, Рівненською та Вінницькою. Це поверхневі води річок Дністер, Збруч і Горинь.

4.3 Якість поверхневих вод

4.3.1 Оцінка якості вод за гідрохімічними показниками

Екологічний стан поверхневих вод області відстежувався Держуправлінням охорони навколишнього природного середовища в Хмельницькій області, Хмельницьким обласним центром з гідрометеорології, лабораторією Хмельницького обласного управління водних ресурсів по 6 водних об'єктах на 14 створах та головним управлінням Держсанепідслужби у Хмельницькій області на водоймах 1-ї категорії – в 4 створах та 2-ї категорії – в 63 створах. Спостереження за рівнем забруднення водних об'єктів на території Національного природного парку «Подільські Товтри» здійснювалось лабораторією парку.

Оцінка якості поверхневих вод Хмельницької області здійснювалась на основі аналізу гідрохімічних показників у порівнянні з відповідними значеннями їх гранично - допустимих концентрацій (далі ГДК).

За результатами проведених спостережень встановлено, що рівень забруднення басейну трьох великих річок Південний Буг (Південний Буг, Бужок), Дністер (Дністер), Дніпро (Горинь, Хомора, Случ) в порівнянні з відповідним періодом минулого року суттєво не змінився.

Так, концентрація амонію сольового у р. Південний Буг сягала 2,9 – 6,23 ГДК. Порівняно з минулим роком вміст амонію сольового значно зменшився в басейні річки Дністер, Південний Буг та Дніпро (Хомора) в 1,1 – 2,3 рази, в річках Горинь, Случ збільшився в 1,3 – 2,1 рази, в інших залишився на рівні минулого року.

Забруднення річок фенолами зменшилось, проте спостерігались перевищення концентрації в річках Південний Буг (1,4 ГДК- 4,3ГДК).

Наявність у поверхневих водах солей важких металів, зокрема заліза, міді, нікелю та цинку порівняно з 2011 роком значно не змінилась. Найвищі концентрації солей заліза 2,3 – 5,9 ГДК спостерігались у річках Південний Буг, Бужок, Случ. В інших річках області вони перевищували норми ГДК в 1,1 - 2,0 рази, або були нижче встановлених норм. Солі міді реєстрували в річках: Південний Буг – 3,1 ГДК, Случ – 2,9 ГДК, Бужок – 3,8 ГДК. В інших річках їх концентрації не перевищували граничних норм.

Солі нікелю і цинку, зафіксовані в річках Случ, Південний Буг, не перевищували нормативи.

Перевищень допустимих норм вмісту нафтопродуктів у річках області протягом року не зареєстровано. Кисневий режим річок був в межах норми.

4.3.2 Гідробіологічна оцінка якості вод та стан гідробіоценозів

В області не проводиться.

4.3.3 Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію

Протягом 2012 року Головним управлінням Держсанепідслужби у Хмельницькій області проводився контроль за станом поверхневих водоймищ області та на 4 створах спостереження водойм 1-ї категорії. Згідно проведеної оцінки за 2012 р. ступінь забруднення річок Дністер та Південний Буг – допустима.

За даними Головного управління Держсанепідслужби у Хмельницькій області протягом 2012 року відібрано та досліджено на санітарно-хімічні показники 45 проб води водойм 1-ї категорії, відхилення виявлені у 3 випадках, що становить 7 % (2011 – 7,9 %), на мікробіологічні показники досліджено 59 проб, відхилення виявлені у 2 випадках, що становить 3,4 % (2011 – 4,1%).

На санітарно-хімічні показники з водойм 2-ї категорії досліджено 445 проб води, відхилення виявлені у 58 пробах, що становить 13 % (2011- 12,6 %), на мікробіологічні показники досліджено 861 пробу, виявлені відхилення у 91 пробі, що становить 10,5 % (2011 - 11,6 %).

У одному випадку було виділено патогенну мікрофлору (2011 рік - 7 випадків) та у 5 випадках – гельмінти (2011 рік – 12 випадків).

4.3.4 Радіаційний стан поверхневих вод

Спостереження за станом річок у 2012 році показали, що вміст радіонуклідів в пробах води р. Горинь (с. Полянє та с. Вільбівне), становив:

- по цезію-137 - 0,0026 Бк/л,
- по стронцію-90 0,0037 - 0,0051 Бк/л,

що не перевищує допустимих рівнів для цих радіонуклідів 2,0 Бк/л.

4.4 Заходи щодо покращення стану водних об'єктів

В рамках виконання Комплексної програми охорони навколишнього природного середовища Хмельницької області на 2011-2015 роки розроблено проектно-кошторисну документацію щодо будівництва очисних споруд в смт. Теофіполь, початок будівництва яких планується у 2013 році.

В 2012 році в області продовжувались роботи по будівництву очисних споруд в смт. Білогір'я.

В рамках виконання Комплексної програми захисту сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь від шкідливої дії вод на період до 2010 року та прогноз до 2020 року у 2012 році з державного бюджету профінансовано та використано 150,0 тис. грн. на проектні роботи.

З метою недопущення негативного впливу на поверхневі водні об'єкти необхідно забезпечити своєчасне проведення ремонтних робіт та експлуатацію очисних споруд, згідно технологічного регламенту, що проводиться силами підприємств за рахунок власних коштів та за рахунок субвенцій.

5. ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО ТА ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ, РОЗВИТОК ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ

5.1 Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі

5.1.1 Загальна характеристика

З огляду на те, що господарська діяльність є визначальним чинником як позитивного так і негативного впливу на навколишнє природне середовище, в області проводяться заходи зі зменшення впливу антропогенних факторів на природні складові довкілля: збільшуються площі відновлювальних територій, захисних лісонасаджень, водоохоронних зон, з покращення стану структурних елементів екомережі та біорізноманіття загалом. В значних обсягах проведено заповідання особливо цінних природних об'єктів і комплексів. За десять останніх років площа заповідних об'єктів збільшилась на 25855,99 га, що позитивно вплинуло на кількісні та якісні показники популяцій рідкісних та зникаючих видів рослин і тварин. Завдяки тісній співпраці спеціалістів Держуправління охорони навколишнього природного середовища в Хмельницькій області та науковців, на території області виявлено 28 видів рослин, дані про які були відсутні, внаслідок чого кількість охоронюваних видів флори збільшилась з 245 до 273 (поточні дослідження проводяться Хмельницьким національним університетом та Кам'янець-Подільським національним університетом).

Працівники Держуправління взяли участь у 19 науково-практичних семінарах, проектах та масових заходах щодо інформування громадськості стосовно цілей і задач розбудови екомережі.

5.1.2 Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття

Будь-яка зміна навколишнього середовища, спричинена людською діяльністю, в результаті негативно позначається на економіці, соціальному житті і здоров'ї самих людей. Так, вирубка карпатських лісів призвела до катастрофічних повеней, побудова каскаду водосховищ на Дніпрі – до зникнення багатьох цінних промислових видів риб, перевипас худоби в степових регіонах - до опустелювання, меліорація – до засолення ґрунтів і

зміни гідрологічного режиму рік, глобальне забруднення атмосфери – до парникового ефекту, кислотних дощів тощо. Нераціональна господарська діяльність унеможлиблює відтворення й взагалі існування багатьох представників флори й фауни. Тому необхідність законодавчої, науково обґрунтованої регуляції такої діяльності й охорони всіх видів живих організмів, які ще існують на планеті, очевидна.

Зараз існує декілька типів природних резерватів, найрозповсюдженішими є заповідники, національні парки й заказники.

Хмельницька область займає друге місце в Україні за площею територій та об'єктів природно-заповідного фонду та четверте місце за кількістю.

Мережу територій та об'єктів природно-заповідного фонду області складають Національний природний і регіональний ландшафтний парки, заказники, парки–пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного і місцевого значення, пам'ятки природи загальнодержавного і місцевого значення, заповідні урочища, зоопарк, ботанічний сад загальнодержавного значення – всього 517 об'єктів загальною площею 306,5 тис. га, що складає 14,8 % території області.

Під охорону взяті унікальні за своїми ландшафтами, багатством рослинного і тваринного світу, природні комплекси. На їх територіях зростає більше 1700 рослин, з яких до червонокнижних належить 116 видів, до Європейського червоного списку – 7. На 37 видів розповсюджена лімітована заготівля, а 188 видів є регіонально-рідкісними. Фауна області налічує 311 видів хребетних, близько 40 круглоротих і риб, 11-амфібій, 10-рептилій, 190-птахів, 60-ссавців (загальна кількість 622 видів). З них до червонокнижних належить 127 видів, регіонально-рідкісними є 61 вид, а лімітоване використання поширюється на 20 видів мисливської фауни.

Окрім вище перерахованих територій та об'єктів природно-заповідного фонду в області знаходиться два водно-болотних угіддя міжнародного значення – площею 3070,0 га (Бакотська затока – 1590,0 га. та Пониззя річки Смотрич – 1480,0 га.).

5.1.3 Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття

Основними пріоритетами в покращанні стану охорони навколишнього природного середовища є ефективне та раціональне використання природних ресурсів, збереження біорізноманіття, розширення природно-заповідного фонду.

З метою збереження і відтворення біологічного та ландшафтного різноманіття, проводяться комплексні експедиційні дослідження з виявлення видів рослин і тварин, занесених до Червоної Книги України. Вносяться пропозиції для створення нових територій природно-заповідного фонду, проводиться робота з упорядкування існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду, розробляються проекти створення нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду в області (в т.ч. зарезервованих). Проводяться експедиції, конференції, семінари, масові акції та конкурси.

5.1.4 Формування національної екомережі

Національна екологічна мережа на території Хмельницької області складається з елементів загальнодержавного (національного), регіонального та місцевого значення, що віддзеркалює ієрархічний принцип її побудови і структури. Базовими елементами національної екологічної мережі є ключові природні території (природні ядра, регіональні центри біологічного і ландшафтного різноманіття), буферні зони, сполучні території (екологічні коридори), відновлювальні території.

На даний час спроектовано 5 ключових зон, 8 сполучних територій (екокоридорів), 3 відновлювальні території та визначені навколо них буферні зони.

Також спроектовано:

Створення ядер екомережі (загальнодержавного і місцевого значення): 5 ядер загальною площею 456403,0 га., з них:

- 1 ключова територія міжнародного значення (Хмельницькі Товтри) площею 267705,0 га.;

- 3 ключові території національного значення (Горинська (22043,0 га.), Центральнобузька (139614,0 га.), Мальованська (16919,0 га.) загальною площею 178576,0 га.;

- 1 регіональна ключова територія (Новоушицька) площею 10122,0 га.

Створення екокоридорів (загальнодержавного і місцевого значення): спроектовано 8 екокоридорів загальною площею 379543,0 га.:

- 4 сполучних території національного значення: (Шумсько-Острозько-Нетішинська (27954,0 га.), Цвітоська (52732,0 га.), Бохнянсько-Маліївецько-Глібівська (92022,0 га.), Західно Бузька (15685,0 га.) загальною площею 188393,0 га.;

- 4 регіональні сполучні території: (Горинсько-Красилівсько-Бузька (61008,0 га.), Хоморсько-Случансько-Бузька (71613,0 га.), Наркевицько-Вишнівчицька (45870,0 га.), Гораївсько-Рудковецька (12659,0 га.) загальною площею 191150,0 га.

Навколо вищезгаданих території створено буферні зони.

Спроектовано 3 відновлювальні зони загальною площею 20042,0 га.:

- 2 відновлювальні території національного значення (Товтрова (1924,0 га.) та Дністровська (14993,0 га.) загальною площею 16917,0 га.;

- 1 відновлювальна території регіонального значення – Нетішинська, площею 3125,0 га.

Хмельницьким національним університетом та Кам'янець-Подільським національним університетом проводять в області поточні дослідження цінних територій, з метою збільшення площі регіональної екологічної мережі.

Площі земельних угідь – складових національної екомережі за роками, тис.га

Категорії землекористування	2010	2011	2012
Землі природного призначення	306,5	306,5	306,5
Сіножаті та пасовища	271,4	271,4	271,4
Землі водного господарства	18,6	18,6	18,6

(рибні ставки)			
Землі водного фонду	61,1	61,1	61,1
у т.ч. площа рибних ставків	0,406	0,406	0,406
Землі оздоровчого призначення	0,5	0,5	0,5
Землі рекреаційного призначення	4,3	4,3	4,3
Землі історико-культурного призначення	0,4	0,4	0,4
Ліси	287,1	287,1	287,1

5.1.5 Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами

Генетично модифіковані організми (ГМО, Genetically modified organisms, GMOs) можна визначити як організми, генетичний матеріал (ДНК) яких змінювався не внаслідок відтворення або природної рекомбінації, а через додавання модифікованого гена чи гена іншого біологічного виду або різновиду організмів. Перші ГМО як комерційні продукти з'явилися на світовому ринку десятиліття тому і поступово почали використовуватись при виробництві сільськогосподарської продукції. Протягом останніх років ринок трансгенних організмів, тобто організмів (мікроорганізмів, рослин, тварин), що містять у своєму складі ГМО, набуває все більшого розвитку. Існують країни, де дозволено виготовляти та споживати продукти і товари з ГМО.

Законодавство Європейської спільноти щодо ГМО існує з 1998 року. У своїх діях у цій сфері ЄС прагне, дотримуючись правил єдиного ринку, захистити здоров'я людей і природне середовище. Є закони про використання, поширення, збут ГМО та виявлення їх у продуктах. Перш ніж потрапити на ринок ЄС, генетично модифікований продукт зазнає суворої перевірки. Здійснюється така перевірка в лабораторіях, що належать до європейської мережі Спільного дослідного центру Європейської комісії. Крім того, законодавство ЄС чітко регламентує принципи маркування продуктів із вмістом ГМО.

Україна перебуває на початковому етапі створення системи біобезпеки в державі. Для нас є необхідним ретельне вивчення та врахування міжнародного досвіду в цій сфері, зокрема країн-членів ЄС. Так, Законом України від 12.09.2002 № 152- IV Україна приєдналася до Картахенського протоколу про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття (Україна є Стороною зазначеної Конвенції з 1994 року). Метою протоколу є сприяння забезпеченню належного рівня захисту в галузі безпечної передачі, обробки і використання живих змінених організмів, отриманих у результаті використання сучасної біотехнології, які можуть мати несприятливий вплив на збереження і стале використання біологічного різноманіття, з урахуванням також ризиків для здоров'я людини та з особливою увагою до транскордонного переміщення.

У рамках переговорного процесу щодо вступу до СОТ Україна взяла зобов'язання щодо створення законодавчої бази у сфері біотехнологій відповідно до міжнародно визнаних норм та принципів.

Законом України від 31.05.2007 № 1103-V "Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні

генетично модифікованих організмів" передбачено створення національної системи регулювання біотехнологій. Зазначений закон регулює відносини між органами виконавчої влади, виробниками, продавцями (постачальниками), розробниками, дослідниками, науковцями та споживачами генетично модифікованих організмів та продукції, виробленої за технологіями, що передбачають їх розробку, створення, випробування, дослідження, транспортування, імпорт, експорт, розміщення на ринку, вивільнення у навколишнє середовище та використання в Україні з гарантуванням біологічної і генетичної безпеки. Закон не застосовується до людини, тканин та окремих клітин у складі людського організму.

Для створення повноцінної і обґрунтованої законодавчої бази у сфері біотехнологій, центральними органами виконавчої влади, зокрема МОЗ, Мінагрополітики, Мінприроди та МОН, розробляються в межах своїх повноважень відповідні проекти підзаконних нормативно-правових актів.

Так, Мінприроди України розробляє проект Порядку видачі дозволу на проведення державної апробації (випробування) генетично модифікованих організмів у відкритій системі, який визначає умови видачі дозволу на проведення державної апробації (випробування) незареєстрованих ГМО, включаючи будь-які дослідження у відкритій системі та проект Порядку надання дозволу на транзитне переміщення незареєстрованих в Україні генетично модифікованих організмів через територію України.

5.2 Природоохоронні території та об'єкти

Мережу територій та об'єктів природно-заповідного фонду області складають Національний природний парк «Подільські Товтри», регіональний ландшафтний парк «Мальованка», заказники, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, загальнодержавного і місцевого значення, пам'ятки природи загальнодержавного і місцевого значення, заповідні урочища, зоопарк, ботанічний сад загальнодержавного значення – всього 517 об'єктів загальною площею 306477,16 га, що складає 14,8 % території області. Під охорону взяті унікальні за своїми ландшафтами, багатством рослинного і тваринного світу природні комплекси. На їх територіях зростає більше 130 видів рідкісних для області видів рослин, з яких 85 є червонокнижними, 82 види лісової фауни, зокрема лелека чорний, борсук (див. таблицю “Мережа територій та об'єктів природно-заповідного фонду Хмельницької області”).

*Мережа територій та об'єктів природно-заповідного фонду Хмельницької області
(станом на 01.01.2013 року)*

Райони та міста області	РЛП «Мальованка»	Дендропарки		Заказники				Пам'ятки природи				Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва				Заповідні урочища		Зоопарк (М*)		Ботсад (З*)		Разом		%				
				З*	М*	З*	М*	З*	М*	З*	М*	З*	М	З*	М	З*	М	З*	М									
2*	*																											
Білогірський						5	822,0			3	11,2					1	13,3							9	846,5	1,1		
Вінковецький						7	353,0			6	17,9			1	9,9										14	380,8	0,6	
Волочиський				1	206,0	8	520,6			6	0,92														15	727,52	0,6	
Городоцький		1	16,0	2	270,0	5	157,6			6	55,31					3	36,2								17	535,11	0,5	
Деражнянський						4	2142,5			1	6,9			2	6,0	1	59,9									8	2215,3	2,4
Дунаєвецький		1	3,0	1	244,0	6	1244,9			13	63,22	3	53,2	1	3,0											25	1611,32	1,3
Ізяславський				1	109,0	12	2877,9	1	8,2	9	227,61			1	17,0	4	187,9									28	3427,61	2,7
Красилівський						9	2094,6			14	15,41	1	14,4			2	291,0									26	2415,41	2,0
Летичівський				3	661,9	5	2619,09			11	48,02					2	36,3									21	3365,31	3,3
Новоушицький		1	1,3			4	3106,3			14	17,0			2	4,6											21	3129,2	3,7
Полонський	3976,9					2	582,0			7	56,7	2	47,1	1	10,0											12,5	4672,7	5,4
Славутський				1	32,1	10	702,7			13	69,03			3	60,0											27	863,83	0,5
Старокостянтинівський						14	2450,4			16	487,5	2	61,0	1	12,1	1	10,0									34	3021,0	2,2
Старосинявський						4	351,5			2	44,0															6	395,5	0,6
Теофіпольський						7	356,7			13	76,5															20	433,2	0,5
Хмельницький				1	410,0	4	1161,4			2	25,01			3	23,6	3	166,0									12	1786,01	1,4
Шепетівський	12938,4					4	561,8			16	59,4															20,5	13559,6	11,3
Ярмолинецький						4	837,0			6	17,2			6	62,3	2	532,0									18	1448,5	1,7
м. Хмельницький		1	30,5							6	0,57			3	149,45									1	2,21	11	182,73	2,1
м. Нетішин						2	118,0									1	25,9									3	143,9	2,2
Разом по районах (без НПП)	16915,3	4	50,8	10	1933,0	116	23059,99	1	8,2	164	1299,4	8	175,7	24	357,95	20	1468,5							1	2,21	348	45161,65	2,25

Національний природний парк				15	7727,8	17	4842,9	4	165,0	125	221,16	1	22,0	3	31,6	1	180,0	1	1,57	1	17,5			168	261316,0 (13209,53)		
Городоцький				3	2903,5					1	17,0	1	22,0												5	2942,5	2,6
Кам.-Подільський				8	4257,3	11	4672,0	3	150,0	26	157,61			1	12,7										49	9249,61	6,0
Чемеровецький				4	567,0	6	170,9	1	15,0	8	35,5			1	5,9	1	180,0								21	974,3	1,0
м. Кам.-Подільський										90	11,05			1	13,0			1	1,57	1	17,5				93	43,12	1,5
Всього:	16915,3	4	50,8	25	9660,8	132	27793,49	5	173,2	289	1520,56	9	197,7	27	389,55	21	1648,5	1	1,57	1	17,5	1	2,21	517*	306480,85	14,8	

З*-об'єкти загальнодержавного; М* - місцевого значення;

1*- кількість об'єктів (одн.), 2*- площа об'єктів (га).

** - включаючи РЛП "Мальованка" та НПП "Подільські Товтри"

*Структура та динаміка природоохоронних об'єктів за роками
(загальнодержавного та місцевого значення)*

	Кількість			Площа, тис.га					Площа територій суворой заповідності, га			
	2000	2009	2010	1995	2000	2009	2010	1995	2000	2010	2011	2012
1	3	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Біосферні заповідники	-			-	-			-	-	-	-	-
Природні заповідники	-			-	-			-	-	-	-	-
Національні природні парки	1	1	1	-	261,316	261,316	261,316	-	1603,8	1603,8	1603,8	1603,8
Заказники	141	157	157	30,458	18,752	37,454	37,454	7942,5	1489	9660,8	9660,8	9660,8
Заповідні урочища	15	21	21	1,310	1,152	1,648	1,648	-	-	-	-	-
Пам'ятки природи	247	276	276	1,519	1,252	1,690	1,690	165,0	173,2	173,2	173,2	173,2
Ботанічні сади	1	2	2	0,0175	0,0175	0,0197	0,0197	17,5	17,5	17,5	17,5	17,5
Дендрологічні парки	-	4	4	-	-	0,0508	0,0508	-	-	-	-	-
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	36	36	36	0,739	0,771	0,587	0,587	175,7	175,7	197,7	197,7	197,7
Зоопарки	1	1	1	-	1,57	1,57	1,57	-	-	-	-	-

Структура природно-заповідного фонду області станом на 1 січня 2013 року

№ п/п	Категорії об'єктів ПЗФ	Об'єкти ПЗФ					
		Загальнодержавного значення		місцевого значення		разом	
		кількість, шт	площа, га	кількість, шт	площа, га	кількість, шт	площа, га
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Біосферні заповідники	-	-	-	-	-	-
2	Національні природні парки	1	261316	-	-	1	261316
3	Дендрологічні парки	-	-	4	50,8	4	50,8
4	Регіональні ландшафтні парки			1	16915,3	1	16915,3

№ п/п	Категорії об'єктів ПЗФ	Об'єкти ПЗФ					
		Загальнодержавного значення		місцевого значення		разом	
		кількість, шт	площа, га	кількість, шт	площа, га	кількість, шт	площа, га
1	2	3	4	5	6	7	8
5	Заказники, всього:	25	9660,8	132	27793,49	157	37454,29
	у т.ч. ландшафтні	10	4370,4	18	7313,8	28	11684,2
	лісові	1	1778,0	26	4205,5	27	5983,5
	ботанічні	9	2381,4	21	2466,3	30	4847,7
	загальнозоологічні	-	-	6	1130,5	6	1130,5
	орнітологічні	-	-	10	3689,09	10	3689,09
	ентомологічні	-	-	3	154,5	3	154,5
	іхтіологічні	-	-	-	-	-	-
	гідрологічні	5	1131,0	47	8827,2	52	9958,2
	загальногеологічні	-	-	1	6,6	1	6,6
	палеонтологічні	-	-	-	-	-	-
	карстово-спелеологічні	-	-	-	-	-	-
6	Пам'ятки природи, всього	5*	173,2*	289	1520,56	294	1693,76
	у т.ч. комплексні	-	-	17	786,2	17	786,2
	ботанічні	1	15,0	210	405,36	211	420,36
	зоологічні	-	-	4	97,2	4	97,2
	гідрологічні	1	8,2	13	84,2	14	92,4
	геологічні	3	150,0	45	147,6	48	297,6
7	Ботанічні сади	1	17,5	1	2,21	2	19,71
8	Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	9	197,7	27	389,55	36	587,25
9	Заповідні урочища	-	-	21	1648,5	21	1648,5
10	Зоологічні парки	-	-	1	1,57	1	1,57
	Разом	41	10049,2*	476	48321,98	517	306480,85

* - без врахування площі НПП „Подільські Товтри”

5.2.1 Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду

Відповідно до Закону України «Про основні засади державної екологічної політики України на період до 2020 року», Указу Президента України від 14.08.2009 № 611 «Про додаткові заходи щодо розвитку природно-заповідної справи в Україні» планується створення двох національних парків: НПП «Мале Полісся» та НПП «Верхнє Побужжя», що значно збільшить площу природно-заповідного фонду області.

Так з метою створення НПП „Мале Полісся”, головою обласної державної адміністрації видано розпорядження № 248/2011-р від 16.06.2011 року щодо погодження створення національного природного парку „Мале Полісся”. Підготовлено та надіслано до Міністерства екології та природних ресурсів пакет документів для підготовки Указу Президента України „Про створення національного природного парку „Мале Полісся”.

З метою створення національного природного парку „Верхнє Побужжя” підготовлені картосхеми з визначеними площами та експлікаціями угідь в розрізі сільських, селищних та міських рад, проведені Громадські слухання на території районів де планується створення парку. Громадськістю підтримана ініціатива Держуправління щодо створення НПП «Верхнє Побужжя».

Рішенням сесії обласної ради від 17 липня 2012 року № 5-12/2012 «Про розширення та впорядкування природно-заповідного фонду області», включено до складу природно-заповідного фонду області 18 об'єктів природно-заповідного фонду, це пам'ятки природи місцевого значення в м. Кам'янець-Подільський на площі 3,2 гектари.

На виконання п. 5 Указу Президента України від 23.05.2005 р. № 838/2005 щодо встановлення меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду у природі (на місцевості) та доручення Кабінету Міністрів України від 26.01.2008 р. № 51061/73/1-04 Держуправлінням проведена робота по винесенню меж в природу на об'єктах природно-заповідного фонду з виготовленням технічної документації по 154 об'єктах місцевого значення та 10 об'єктах загальнодержавного значення.

Основною проблемою порушення заповідного режиму є неспроможність землекористувачів утримувати заповідний об'єкт, а також відсутність прямого державного фінансування на утримання заповідних об'єктів. Вирішити цю проблему покликаний Указ Президента України від 23 травня 2005 року № 838/2005 „Про заходи щодо подальшого розвитку природно-заповідної справи в Україні”.

5.2.2 Водно-болотні угіддя міжнародного значення

Двом угіддям, що розташовані на території Хмельницької області Бюро Рамсарської конвенції надало статус водно-болотних угідь міжнародного значення. Це – Бакотська затока площею 1590 га та Пониззя річки Смотрич площею 1480,0 га (обидва угіддя знаходяться у складі національного природного парку „Подільські Товтри” на території Кам'янець-Подільського району). Також, на території області знаходиться 5 ІВА - територій: РЛП

“Мальованка” (7600 га), Долина р. Вовк (1270,0 га), Долина р. Бужок (2500,0 га), Долина р. Іква (83500,0 га), Долина р. Південний Буг (3000,0 га).

5.3 Охорона, використання та відтворення рослинного світу

5.3.1 Загальна характеристика рослинного світу

Хмельницька область лежить у межах лісостепової зони. Рослинність області характерна для лісостепу. Лісистість території складає 13,9 %. Ліси Хмельничини належать до типу середньоєвропейських лісів. Основу лісової рослинності становить граб, а до звичайних тутешніх дерев належать: дуб, ясен, липа, клен, явір, берест, осика, тополя, дика груша, дика яблуня, черемха, черешня та інші.

На території Хмельницької області зростає більше 1700 рослин, з яких до Червонокнижних належить 116 видів, до Європейського червоного списку – 7. На 37 видів розповсюджена лімітована заготівля, а 188 видів є регіонально-рідкісними.

Окрім рідкісних (Червонокнижних) видів на території області проростають види рослин, які зустрічаються у великих популяціях в інших областях, та зовсім рідко, або поодинокі в Хмельницькій області. Це так звані регіонально-рідкісні види.

5.3.2 Лісові ресурси

Загальна площа лісів значно не змінилася у порівнянні з минулим роком і становила 287,6 тис.га. Лісовою рослинністю вкрито 268,8 тис.га, що складає 13,9 % території області. Запас деревини становить 39,8 млн.куб.м, з них спілої - 3,25 млн.м³.

Площа земель наданих в постійне користування державним підприємствам лісового господарства становить 184,6 тис.гектарів. Ліси, що перебувають у постійному користуванні підприємств комунальної форми власності займають площу 73,1 тис.гектарів. Зменшення зазначеної площі зумовлена створенням в межах трьох адміністративних районів державного підприємства ХОСЛАП «Хмельницькоблагроліс». Площа лісів Міноборони та інших лісокористувачів становить 29,9 тис.гектарів.

Заходи з розширеного відтворення лісових ресурсів і їх захисних функцій, подальшої інтенсифікації лісогосподарського виробництва здійснюють дев'ять державних підприємств обласного управління лісового та мисливського господарства, шістьнадцять районних лісокомунальних підприємств, два військові лісгоспи тощо.

Землі лісогосподарського призначення

№ з/п		Одиниця виміру	Кількість	Примітка
1	2	3	4	5
1.	Загальна площа земель лісогосподарського призначення	тис. га	287,6	
	у тому числі:			
1.1	площа земель лісогосподарського призначення	тис. га	184,6	

	державних лісогосподарських підприємств			
1.2	площа земель лісогосподарського призначення комунальних лісогосподарських підприємств	тис. га	73,1	
1.3	площа земель лісогосподарського призначення, що не надана у користування	га	9557	
2.	Площа земель лісогосподарського призначення, що вкрита лісовою рослинністю	тис. га	268,8	
3.	Лісистість (відношення покритої лісом площі до загальної площі регіону)	%	13,9	

Протягом 2012 року у лісах області від рубок головного користування заготовлено усіма лісокористувачами 277,73 тис.м³, з них обласне управління лісового та мисливського господарства – 228,63 тис.м³, комунальними лісогосподарськими підприємствами – 43,7 тис.м³, іншими лісокористувачами – 5,4 тис.м³ деревини.

Динаміка спеціального використання лісових ресурсів

Рік	Затверджене на розрахунки лісосіка, тис.куб.м	Фактично зрубано (тис.куб.м)	У т.ч. по господарствах					
			Хвойних		твердо-		м'яко-листяних	
			розрахункова лісосіка	фактично зрубано	розрахункова лісосіка	фактично зрубано	розрахункова лісосіка	фактично зрубано
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2010	232,67	233,8	66,45	67,28	113,00	112,99	53,22	53,53
2011	232,67	250,78	66,45	65,62	113,00	125,20	53,22	59,96
2012	232,67	228,63	66,45	65,25	113,00	111,72	53,22	51,65

Динаміка спеціального використання лісів основними лісокористувачами

Найменування показників	Одиниця виміру	У тому числі по роках					
		2007	2008	2009	2010	2011	2012
Площа лісів	тис. га	286,6	287,8	287,8	287,8	287,5	287,6
З них вкрита лісовою рослинністю	тис. га	267,8	267,8	267,8	267,8	268,6	268,8
Лісистість території	%	13,9	13,9	13,9	13,9	13,9	13,9
Управління лісового господарства в Хмельницькій області							
Площа лісів	тис. га	186,5	186,5	186,5	186,5	186,6	184,6
З них вкрита лісовою рослинністю	тис. га	171,1	165,3	166,8	166,8	166,2	167,0
Головне управління сільського господарства та продовольства ОДА							
Площа лісів	тис. га	76,9	78,1	73,5	77,8	73,5	73,1
З них вкрита лісовою рослинністю	тис. га	74,6	75,8	69,6	72,3	69,6	69,2
Інші лісокористувачі							
Площа лісів	тис. га	10,5	23,2	27,8	27,8	27,8	29,9
Головне користування							
Площа лісосік	га	1153,2	...	1066,0	1066,0	-	-
Заготовлено деревини	тис.куб.м	314,6	285,4	308,0	308,0	301,08	277,73
Управління лісового господарства в Хмельницькій області							
Площа лісосік	га	799,7	...	779,0	779,0	-	-
Заготовлено деревини	тис.куб.м	236,2	221,4	246,0	246,0	250,78	228,63

Головне управління сільського господарства та продовольства ОДА							
Площа лісосік	га	326,0	286,0	282,0	282,0	-	-
Заготовлено деревини	тис.куб. м	72,2	57,9	57,1	57,1	46,2	43,7
Інші лісокористувачі							
Площа лісосік	га	27,5	27,5	5,0	5,0	-	-
Заготовлено деревини	тис.куб. м	6,1	6,1	4,9	4,9	4,1	5,4

У 2012 році Державними лісогосподарськими підприємствами проведені лісокультурні роботи на площі 1109 га, в тому числі відновлення 735 га зрубів, створено 126 га нових лісів та здійснюється комплекс робіт по природному відновленню на площі 248 гектарів.

Динаміка лісовідновлення, лісорозведення та створення захисних лісонасаджень (га)

	2010	2011	2012
Лісовідновлення, лісорозведення-на землях лісового фонду	1470	1461	1109
В т.ч. заліснення лісосік	830	-	861
Створення захисних лісонасаджень на непридатних для с/г землях	803	-	-
Створення полезахисних лісових смуг	-	-	-

Охороною лісів займалося 1021 чол., з них 543 чол. державної лісової охорони.

Протягом 2012 року державною лісовою охороною в лісах виявлено 52 випадки самовільних рубок загальним об'ємом 45,7 м³, шкода завдана лісовому господарству склала 89,3 тис. гривень.

В пожежонебезпечному періоді 2012 року працівниками держлісгоспів управління було виявлено та ліквідовано загоряння лісу в 2 випадках на площі 0,08 га, в комунальних лісах в 3 випадках на площі 3,6 гектарів.

Основною причиною виникнення пожеж було і залишається порушення вимог безпеки при користуванні вогнем.

Лісівниками державних підприємств Хмельницької області виконані значні обсяги робіт із захисту лісів від шкідників і хвороб. Винищувальні заходи по боротьбі з шкідниками хімічними засобами проведено на площі 767 га. Проведене лісопатологічне обстеження на площі 31,3 тис.га. Проведено вибірових санітарних рубок на площі 3596 га, суцільних санітарних – 320 га, лісовідновних – 1 га. Біологічними заходами боротьби охоплено площу 2,6 га. (розвішування штучних гнізд для птахів, розселення та огорожування мурашників).

*Динаміка проведення лісогосподарських заходів, пов'язаних із
вирубанням деревини*

Рік	Загальна площа, га	Фактично зрубано, тис. м ³	Зрубано по господарствах					
			Хвойні		Твердолистяні		М'яколистяні	
			Площа, га	Факт. зрубано, тис. м ³	Площа, га	Факт. зрубано, тис. м ³	Площа, га	Факт. зрубано, тис. м ³
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Усього рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства								
2010	8340	236,35						
2011	9067	245,57						
2012	7725	250,51						
у тому числі: 1. Рубки догляду								
2010	3963	76,74						
2011	4418	87,34						
2012	3614	72,67						
2. Лісовідновні рубки								
2010	24	6,34						
2011	1	0,13						
2012	1	0,30						
3. Суцільні санітарні рубки								
2010	222	66,65						
2011	216	64,15						
2012	320	90,85						

5.3.3 Стан використання природних недеревних рослинних ресурсів

Постійні лісокористувачі області практично не здійснюють побічних лісокористувань та заготівлю другорядних лісових матеріалів. Незначні обсяги лікарських та технічних дикорослих видів рослин заготовляли структурні підрозділи облспоживспілки, серед яких звіробій, лист кропиви, підбілу, грицики, подорожник, хвощ, цвіт липи. Проте, область має набагато більший потенціал рослинних ресурсів. Бережливе, раціональне використання дикорослих видів рослин не тільки не шкодить природі, а є джерелом сировини для вітчизняної промисловості, слугує благу людей.

5.3.4 Охорона та відтворення видів рослин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів

*Охорона невиснажливого використання та відтворення
дикорослих рослин*

Назва виду (звичайна і наукова)	Червона книга України	Бернська конвенція	CITES	Європейський червоний список
1	2	3	4	5
Родина Баранцеві (Huperziaceae) Баранець звичайний <i>Huperzia selago</i> (L.) Bernh. ex Schrank et Mart.	+			
Родина Плаунові (Lycopodiaceae) Зелениця сплюснута (<i>Diphasiastrum</i>	+			

Назва виду (звичайна і наукова)	Червона книга України	Бернська конвенція	CITES	Європейський червоний список
1	2	3	4	5
<i>complanatum (L.) Holub</i>				
Плаунець заплашний (<i>Lycopodiella inundata (L.) Holub</i>)	+			
Плаун річний (<i>Lycopodium annotinum L.</i>)	+			
Родина Аспленійові (Aspleniaceae) Аспленій чорний (<i>Asplenium adiantum-nigrum L.</i>)	+			
Родина Вужачкові (Ophioglossaceae) Гронянка півмісяцев (<i>Botrychium lunaria (L.) Sw.</i>)	+			
Гронянка віргінська (<i>Botrychium virginianum (L.) Sw.</i>)	+			
Родина Сальвінієві (Salviniaceae) Сальвінія плаваюча (<i>Salvinia natans (L.) All.</i>)	+			
Родина Цибулеві (Alliaceae) Цибуля коса (<i>Allium obliquum L.</i>)	+			
Цибуля перевдягнена (<i>Allium pervestitum Klokov</i>)	+			
Цибуля круглонога (<i>Allium sphaeropodum Klokov</i>)	+			
Цибуля пряма (<i>Allium strictum Schrad.</i>)	+			
Цибуля ведмежа (<i>Allium ursinum L.</i>)	+			
Родина Амарилісові (Amaryllidaceae) Підсніжник білосніжний (<i>Galanthus nivalis L.</i>)	+			
Родина Осокові (Cyperaceae) Осока біла (<i>Carex alba Scop.</i>)	+			
Осока богемська (<i>Carex bohemica Schreb.</i>)	+			
Осока Буксбаума (<i>Carex buxbaumii Wahlenb.</i>)	+			
Осока Девелла (<i>Carex davalliana Smith</i>)	+			
Осока дводомна (<i>Carex dioica L.</i>)	+			
Осока затінкова (<i>Carex umbrosa Host</i>)	+			
Меч-трава болотна (<i>Cladium mariscus (L.) Pohl s.l.</i>)	+			
Сашник іржавий (<i>Schoenus ferrugineus L.</i>)	+			
Родина Півникові (Iridaceae) Шафран Гейфелів (<i>Crocus heuffelianus Herb.</i>)	+			
Косарики черепитчасті (<i>Gladiolus imbricatus L.</i>)	+			
Півники сибірські (<i>Iris sibirica L.</i>)	+			
Родина Ситникові (Juncaceae) Ситник бульбистий (<i>Juncus bulbosus L.</i>)				

Назва виду (звичайна і наукова)	Червона книга України	Бернська конвенція	CITES	Європейський червоний список
1	2	3	4	5
Родина Лілійні (Liliaceae)	+			
Рябчик гірський (<i>Fritillaria montana</i> Hoppe)				
Лілія лісова (<i>Lilium martagon</i> L.)	+			
Родина Зозулинцеві (Orchidaceae)	+			
Плодоріжка блощична (<i>Anacamptis coriophora</i> (L.) (R.M. Bateman, Pridgeon et M.W. Chase s.l.)				
Плодоріжка салепова (<i>Anacamptis morio</i> (L.) R.M. Bateman, Pridgeon et M.W. Chase)	+			
Плодоріжка болотна (<i>Anacamptis palustris</i> (Jacq.) R.M. Bateman, Pridgeon et M.W. Chase)	+			
Плодоріжка пірамідальна (<i>Anacamptis pyramidalis</i> (L.) Rich.)	+			
Булатка великоквіткова (<i>Cephalanthera damasonium</i> (Mill.) Druce)	+			
Булатка довголиста (<i>Cephalanthera longifolia</i> (L.) Fritsch.)	+			
Булатка червона (<i>Cephalanthera rubra</i> (L.) Rich.)	+			
Коральковець тричінадрізаний (<i>Corallorhiza trifida</i> Chotel.)	+			
Зозулині черевички справжні (<i>Cypripedium calceolus</i> L.)	+			
Зозульки Фукса (<i>Dactylorhiza fuchsii</i> (Druce) Soo)	+			
Зозульки м'ясочервоні (<i>Dactylorhiza incarnata</i> (L.) Soo s.l.)	+			
Зозульки плямисті (<i>Dactylorhiza maculata</i> (L.) Soo s.l.)	+			
Зозульки травневі (<i>Dactylorhiza majalis</i> (Rchb.) P.F.Hunt et Summerhayes s.l.)	+			
Коручка темно-червона (<i>Epipactis atrorubens</i> (Hoffm. ex Bernh.) Besser)	+			
Коручка чемерникоподібна (<i>Epipactis helleborine</i> (L.) Crantz)	+			
Коручка болотна (<i>Epipactis palustris</i> (L.) Crantz)	+			
Коручка пурпурова (<i>Epipactis purpurata</i> Smith)	+			
Надбородник безлистий (<i>Epipogium aphyllum</i> Sw.)	+			
Билинець довгорогий (<i>Gymnadenia conopsea</i>	+			

Назва виду (звичайна і наукова)	Червона книга України	Бернська конвенція	CITES	Європейський червоний список
I	2	3	4	5
(L.) R.Br.)				
Билинець найзапашніший (<i>Gymnadenia odoratissima</i> (L.) Rich. (<i>Orchis odoratissima</i> L.))	+			
Бровник однобульбовий (<i>Herminium monorchis</i> (L.) R.Br.)	+			
Зозулині сльози яйцеподібні (<i>Listera ovata</i> (L.) R.Br.)	+			
Глевчак однолистяний (<i>Malaxis monophyllos</i> (L.) Sw.)	+			
Неотінея обпалена (<i>Neotinea ustulata</i> (L.) R.M. Bateman, Pridgeon et M.W. Chase)	+			
Гніздівка звичайна (<i>Neottia nidus-avis</i> (L.) Rich.)	+			
Зозулинець чоловічий (<i>Orchis mascula</i> (L.) L.)	+			
Зозулинець шоломоносний (<i>Orchis militaris</i> L.)	+			
Зозулинець прикрашений (<i>Orchis signifera</i> Vest)	+			
Любка дволиста (<i>Platanthera bifolia</i> (L.) Rich.)	+			
Любка зеленоквіткова (<i>Platanthera chlorantha</i> (Cust.) Rchb.)	+			
Родина Тонконогові (Злакові) – Poaceae (Gramineae) Костриця різнолиста (<i>Festuca heterophylla</i> Lam.)	+			
Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.)	+			
Ковила Лессінга (<i>lessingiana</i> Trin.en Rupr.)	+			
Ковила пірчаста (<i>Stipa pennata</i> L.)	+			
Ковила найкрасивіша (<i>Stipa pulcherrima</i> K. Koch)				
Родина Шейхцерієві (Scheuchzeriaceae) Шейхцерія болотна (<i>Scheuchzeria palustris</i> L.)	+			
Родина Айстрові (Asteraceae) Відкасинок осотоподібний (<i>Carlina cirsioides</i> Klokov)	+			
Язичник сивий (<i>Ligularia glauca</i> (L.) J.Hoffm.)	+			

Назва виду (звичайна і наукова)	Червона книга України	Бернська конвенція	CITES	Європейський червоний список
1	2	3	4	5
Язичник сибірський (<i>Ligularia sibirica</i> Cass.)	+			
Родина Березові (Betulaceae) Береза темна (<i>Betula obscura</i> A. Kotula)	+			
Родина Капустяні (Brassicaceae) Місячниця оживаюча (<i>Lunaria rediviva</i> L.)	+			
Шиверекия подільська (<i>Schivereckia podolica</i> (Besser) Andr. ex DC.)	+			
Родина Гвоздикові (Caryophyllaceae) Гвоздика несправжньопізня (<i>Dianthus pseudoserotinus</i> Btocki)	+			
Лещиця дністровська (<i>Gypsophila thyaica</i> Krasnova)	+			
Родина Бруслинові (Celastraceae) Бруслина карликова (<i>Euonymus nana</i> M. Bieb.)	+			
Родина Росичкові (Droseraceae) Росичка середня (<i>Drosera intermedia</i> Hayne)	+			
Росичка англійська (<i>Drosera anglica</i> Huds.)	+			
Родина Молочайні (Euphorbiaceae) Молочай волинський (<i>Euphorbia volhynica</i> Besser ex Racib.)	+			
Родина Бобові (Fabaceae) Астрагал монпельйський (<i>Astragalus monspessulanus</i> L.)	+			
Астрагал понтійський (<i>Astragalus ponticus</i> Pall.)	+			
Зіновать біла (<i>Chamaecytisus albus</i> (Hacq.) Rothm.)	+			
Зіновать Блоцького (<i>Chamaecytisus blockianus</i> (Pawt.) Klavsk.)	+			
Зіновать Пачоського (<i>Chamaecytisus paczoskii</i> (V. Krecz.) Klavsk.)	+			
Зіновать подільська (<i>Chamaecytisus podolicus</i> (Btocki) Klavsk.)	+			
Чина гладенька (<i>Lathyrus laevigatus</i> (Waldst. et Kit.) Fritsch)	+			
Чина ряба (<i>Lathyrus venetus</i> (Mill.) Wohlf.)	+			
Родина Тирличеві (Gentianaceae) Сверція багаторічна (<i>Swertia perennis</i> L.)	+			

Назва виду (звичайна і наукова)	Червона книга України	Бернська конвенція	CITES	Європейський червоний список
1	2	3	4	5
Родина Губоцвіті (Lamiaceae) Змієголовник австрійський (<i>Dracosephalum austriacum</i> L.)	+			
Родина Губоцвіті (Lamiaceae) Шавлія кременецька (<i>Salvia cremenecensis</i> Bess.)	+			
Шоломниця весняна (<i>Scutellaria verna</i> Besser)	+			
Родина Пухирникові (Lentibulariaceae) Товстянка звичайна (<i>Pinguicula vulgaris</i> L.)	+			
Родина Пухирникові (Lentibulariaceae) Пухирник середній (<i>Utricularia intermedia</i> Hayne)	+			
Пухирник малий (<i>Utricularia minor</i> L.)	+			
Родина Льонові (Linaceae) Льон бесарабський (<i>Linum basarabicum</i> (Savul. et Rayss) Klokov ex Juz.)	+			
Родина Бобівникові (Menyanthaceae) Плавун щитолістий (<i>Nymphoides peltata</i> (S.G. Gmel.) Kuntze)	+			
Родина Вовчкові (Orobanchaceae) Шолудивник королівський (<i>Pedicularis sceptrum-carolinum</i> L.)	+			
Родина Жовтецеві (Ranunculaceae) Аконіт Бессера (<i>Aconitum besserianum</i> Andr. ex Trautv.)	+			
Аконіт несправжньо-протиотруйний (<i>Aconitum pseudanthora</i> Btocki ex Pacz.)	+			
Горицвіт весняний (<i>Adonis vernalis</i> L.)	+			
Сон великий (<i>Pulsatilla grandis</i> Wender.)	+			
Сон розкритий (<i>Pulsatilla patens</i> (L.) Mill. s.l.)	+			
Сон лучний (<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.) Mill. s.l.)	+			
Рутвиця смердюча (<i>Thalictrum foetidum</i> L.)	+			
Родина Жостерові (Rhamnaceae) Жостір фарбувальний (<i>Rhamnus tinctoria</i> Waldst. et Kit.)	+			
Родина Розові (Rosaceae) Берека (<i>Sorbus torminalis</i> (L.) Crantz)	+			
Шипшина Чацького (<i>Rosa czackiana</i> Besser)	+			
Родина Рутові (Rutaceae) Ясенець білий (<i>Dictamnus albus</i> L.)	+			

Назва виду (звичайна і наукова)	Червона книга України	Бернська конвенція	CITES	Європейський червоний список
<i>I</i>	2	3	4	5
Родина Вербові (Salicaceae) Верба чорнична (<i>Salix myrtilloides</i> L.)	+			
Верба Старке (<i>Salix starkeana</i> Willd.)	+			
Родина Ломикаменеві (Saxifragaceae) Ломикамінь зернистий (<i>Saxifraga granulata</i> L.)	+			
Ломикамінь болотний (<i>Saxifraga hirculus</i> L.)	+			
Родина Ранникові (Scrophulariaceae) Ранник весняний (<i>Scrophularia vernalis</i> L.)	+			
Родина Пасльонові (Solanaceae) Беладонна звичайна (<i>Atropa belladonna</i> L.)	+			
Скополія карніолійська (<i>Scopolia carniolica</i> Jacq.)	+			
Родина Клокичкові (Staphylaeaceae) Клокичка периста (<i>Staphylaea pinnata</i> L.)	+			
Родина Тимелеєві (Thymelaeaceae) Вовче лико пахуче (<i>Daphne cneorum</i> L.)	+			
Родина Водяногоріхові (Trapaceae) Водяний горіх плаваючий (<i>Trapa natans</i> L. s.l.)	+			
Родина Фіалкові (Violaceae) Фіалка біла (<i>Viola alba</i> Besser)	+			
Відкашник осотовидний <i>Carlina cirsioides</i> <i>Klok.</i> - E				+
Жовтозілля Бессера <i>Senecio besseranus</i> <i>Minder.</i> - R				+
Зіновать Блоцького <i>Chamaecytisus blockianus</i> (Pawi.) <i>Klůskovb</i> - I				+
Зіновать подільська <i>Chamaecytisus podolicus</i> (Biocki) <i>Klůskovb</i> - I				+
Карагана скіфська <i>Caragana scythica</i> (Kom.) <i>Pojark.</i> - R				+
Шавлія кременецька <i>Salvia cremenecensis</i> <i>Bess.</i> - R				+
Шиверекія подільська <i>Schivereckia podolica</i> <i>Andrz. ex DC.</i> - I				+
Усього	116			7

	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Загальна кількість видів флори на території регіону, од.	1700(судинні)	1700(судинні)	1700(судинні)
% до загальної чисельності видів України	33,4	33,4	33,4
Види флори, занесені до додатків Конвенції про охорону дикої флори і фауни і при-родних середовищ існування в Європі, од.	7	7	7
Види флори, занесені до додатків Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES), од.	3	3	3
Загальна чисельність видів фауни, од.	1980	1980	1980
% до загальної чисельності видів України	4,4	4,4	4,4
Види фауни, занесені до Червоної книги України, од.	82	82	82
Види фауни, занесені до додатків Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES), од.	70	70	70
Види фауни, занесені до додатків Конвенції про охорону дикої флори і фауни і при-родних середовищ існування в Європі (Бернської конвенції), од.	64	64	64
Види, занесені до додатків Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннської конвенції, CMS), од.	1	1	1
Види, що охороняються відповідно до Угоди про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA), од.	15	15	15
Види, що охороняються відповідно до Угоди про збереження кажанів в Європі (EUROBATS), од.	8	8	8

5.3.5 Адвентивні види рослин

На території Хмельницької області відмічено близько 335 чужорідних видів флори, які належать до 226 родів та 68 родин. Найбільш чисельними є родини *Asteraceae* (47 видів), *Brassicaceae* (41), *Poaceae* (26) *Fabaceae* (21), роди *Amaranthus*, *Artemisia*, *Chenopodium*. Площа поширення та чисельність інвазійних видів не вивчались. Найбільшими трансформерами є *Pinus nigra* J.F.Arnold, *Pinus pallasiana* D.Don, *Pinus sylvestris* L., *Phalacrogloma annua*, *Ailanthus altissima* (Mill.) Swingle, *Elaeagnus angustifolia* L. *Pinus nigra* J.F.Arnold, *Pinus pallasiana* D.Don, *Pinus sylvestris* L.. (3144 га) *Robinia pseudoacacia* L. (1248 га) – інтродуковані види, які використовувалися для заліснення.

Для забезпечення біобезпеки та зниження загрозового захоплення природних ділянок інвазійними видами необхідно запровадити

різнонаправлені заходи: знищення молодих та дорослих рослин, призупинення росту для недопущення фази цвітіння та плодоношення, проведення протиерозійних заходів, в крайніх випадках використовувати малотоксичні пестициди. Також варто застосовувати ренатуралізацію природних видів та реставрацію угруповань.

Актуальним є вивчення інвазійних видів, що спричиняють зміни видового різноманіття і склад угруповань. Для проведення масових заходів з контролю та попередженню поширення інвазійних видів потрібні додаткові кошти.

5.3.6 Стан зелених насаджень *Озеленення населених пунктів, га*

<i>Заходи</i>	<i>2012</i>
Проведено ландшафтну реконструкцію насаджень, га	–
Проведено догляд за насадженнями, га	–
Площа упорядкованих територій, парків, скверів, алей, га	2224
Створення нових парків (скверів) к-ть/га	-
Кількість посаджених дерев, шт	1141608
Кількість посаджених кущів, шт	36732
Площа нових газонів, квітників, га	43,8

5.3.7 Заходи щодо збереження рослинного світу

З метою охорони, збереження та відтворення видів рослин і тварин, які знаходяться під загрозою зникнення на території Хмельницької області протягом 2012 року працювала робоча група з провідних наукових установ області, установ природно-заповідного фонду, інших установ та організацій для підготовки Переліку видів тварин і рослин, які підлягають особливій охороні на території Хмельницької області, та Положення про нього.

До Переліку включено 292 види рослин, які поділені на 5 категорій в залежності від стану та ступеня загрози для популяції за зразком Червоної книги України.

Крім того, продовжувалась робота по заповіданню цінних ділянок, які є місцями зростання рідкісних видів рослин.

Не допускалось заліснення цінних лісостепових земельних ділянок та велась робота по наданню таким заповідного статусу.

Для збереження рослинного світу у пожежонебезпечний період до райдержадміністрацій та міськвиконкомів міст обласного значення направлені пропозиції щодо вжиття заходів по недопущенню пожеж, настання відповідальності та сплату збитків у разі у разі їх виникнення.

5.4 Охорона, використання та відтворення тваринного світу

5.4.1 Загальна характеристика тваринного світу

Сучасна фауна, на території Хмельниччини, представлена слідуючими видами:

ссавці - вовки, лисиці, зайці-русаки, європейські козулі, дикі свині, лосі, рябі ховрахи, звичайні хом'яки, звичайні та малі бурозубки, їжаки, жовтогорлові, лісові і польові миші, лісові полівки, сірі та лісові вовчки. До Червоної книги України занесені: видра річкова, борсук звичайний, вечірниця мала та велетенська, підковоніс малий. Регіональної охорони потребують: куниця лісова, кутора мала, сліпак подільський, горностай.

птахи - 2-3 види дятлів, до 5 видів синиць, сойки, дрозди, зяблики, вівсянки, ковалики. До Червоної книги України занесені: лелека чорний, журавель сірий, лунь польовий, зміїд, крондшнепи малий, середній та великий, пугач, савка, сипуха, сич волохатий, скопа, чернь білоока. Регіональної охорони потребують: норець чорніючий, чапля біла, чернь губата, лебідь-шипун, гуска сіра, шуліка чорний, орел-карлик, лунь лучний, кібчик, чеглок, скиглік малий, тетерев, рябчик, фазан, чорниш, веретенник великий, синяк, дрімлюга, рибалочка голуба, бджолоїдка, сиворакша, одуд, синиця вусата, соловейко західний.

земноводні та плазуни - трав'яна та гостроморда жаби, квакша, червоночерева кумка, звичайна та зелена ропуха, звичайні та гребнясті тритони, прудка та живородяща ящірки, веретінниця, звичайний та водяні вужі, звичайна гадюка і спорадична мідянка. До Червоної книги України занесені: жаба прудка, мідянка, полоз жовточеревий.

5.4.2 Стан і ведення мисливського та рибного господарства

Загальна площа мисливських угідь Хмельницької області складає 1,5 млн. га, з них лісових – 276 тис га, польових – 1,2 млн. га, водно-болотних – 50 тис. гектарів.

Відповідно до ст. 22 Закону України “Про мисливське господарство та полювання” в 2012 році мисливські угіддя були надані у користування терміном на 15 років підприємствам (організаціям) різної форми власності: державним підприємствам лісового та мисливського господарства Державного комітету лісового господарства України; громадським мисливським організаціям – Українському товариству мисливців та рибалок (УТМР), товариству військових мисливців та рибалок (ТВМР), мисливсько-рибальському господарству “Подільський мисливець”, ТзОв „Клуб мисливців Поділля”.

Найменування	Одиниця виміру	Всього	в тому числі				
			Держкомлісгосп	УТМР	ТВМР	Подільський Мисливець	Клуб мисливців Поділля
Закріплено мисливських угідь	тис. га.	1523,4	115,8	1377,6	12,4	10,2	7,4
в тому числі							
- лісових	тис. га.	275,6	101,0	167,5	2,8	1,5	2,4
з них держлісфонд	тис. га.	184,6	99,2	79,9	2,0	0,4	0,1
- польових	тис. га.	1197,5	11,7	1163,9	9,3	8,6	4,8
- водно-болотних	тис. га.	50,3	3,1	46,2	0,2	0,1	0,2

До складу користувачів мисливських угідь обласної організації УТМР входить 21 господарство, які займаються веденням мисливського господарства на площі 1,4 млн. га., що складає 91,2% від загальної площі мисливських угідь області, в тому числі – лісових – 167 тис. га – 12,1% (з них ДЛФ – 79,9 тис. га – 5,8%), польових - 1,2 млн. га – 84,5%, водно-болотних – 46,2 тис. га – 3,4 відсотки.

Площа мисливських угідь користувачів Хмельницького обласного управління лісового та мисливського господарства складає 115,8 тис. га, що складає 7,6 % від загальної площі мисливських угідь області, в тому числі лісових – 101 тис. га - 36,7% (з них ДЛФ – 99,2 тис. га – 53,4%), польові – 11,7 тис.га, водно-болотні – 3,1тис. га. Мисливське господарство в системі управління ведуть державні підприємства Славутський, Ізяславський, Шепетівський, Ярмолинецький, Кам'янець-Подільський, Летичівський, Старокостянтинівський, Новоушицький лісгоспи та Хмельницьке лісомисливське господарство.

№ П/П	Користувач мисливських угідь	Загальна площа, га.	в тому числі		
			Польові	лісові	водно-болотні
1.	ДП Хмельницьке ЛМГ	16294	6539	7669	2086
2.	ДП Ізяславське ЛГ	18061	-	18061	-
3.	ДП Кам'янець-Подільське ЛГ	11900	2554	9343	3
4.	ДП Летичівське ЛГ	3912	-	3912	-
5.	ДП Славутське ЛГ	16283	-	15983	300
6.	ДП Старокостянтинівське ЛГ	3593	1356	2237	-
7.	ДП Шепетівське ЛГ	26532	459	24860	1213
8.	ДП Ярмолинецьке ЛГ	15335	-	15335	-
ВСЬОГО		115841	10908	101331	3602

З метою забезпечення комплексу заходів, спрямованих на відтворення мисливських тварин, в тому числі штучне, забезпечення належної охорони мисливських угідь силами державної єгерської та лісової охорони підприємства лісового господарства вкладають кошти у ведення

мисливського господарства. Загальні витрати на ці цілі по управлінню за 2012 рік становлять 967 тис. гривень.

Результатом праці є поступове збільшення поголів'я основних видів копитних тварин в мисливських угіддях підприємств управління. Так, за останніх 5 років чисельність кабана збільшилась на 32%, козулі - на 15%, хоча загальна чисельність цих тварин по області залишається майже незмінною.

Відповідно до обліку, проведеного на початку 2012 року, в мисливських угіддях підприємств лісового господарства було обліковано 110 оленів плямистих, 1712 кабана, 4131 козулі. Затверджений ліміт використання парнокопитних тварин, який на 2012 рік складав 6 оленів плямистих, 118 кабанів та 157 козуль.

З метою збільшення поголів'я диких парнокопитних звірів, за останні роки, державними підприємствами лісового та мисливського господарства проводиться значна робота по створенню вольєрних господарств.

Підприємствами лісового господарства проводиться робота з дичерозведення та розселення мисливських тварин. Державні підприємства Славутський, Ізяславський, Шепетівський, Летичівський лісгоспи та Хмельницьке лісомисливське господарство займаються веденням вольєрного господарства на площі 24 га, де утримуються 86 голів дикого кабана. В вольєрі ДП „Кам'янець-Подільський ЛГ ” площею 21 га перебувають 15 голів оленя плямистого.

Динаміка чисельності основних видів мисливських тварин (голів)

<i>Види мисливських тварин</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>
Копитні	5973	5922	6129
Хутрові	10155	107156	98157
Пернаті	368602	395906	447108

Добування основних видів мисливських тварин

Рік	Види мисливських тварин	Затверджений ліміт добування, гол.	Видано ліцензій, шт.	Добуто, гол.	Не використано ліцензій, шт.
2010	козуля	156	156	135	3
	кабан	75	76	56	5
	олень	6	6	5	
2011	козуля	167	178	111	5
	кабан	111	115	47	8
	олень	10	7	6	
2012	козуля	157	171	100	15
	кабан	118	127	55	17
	олень	6	6	2	

Головним підприємством в області, яке займається промисловим риборозведенням і поставкою на ринок свіжої риби є ВАТ “Хмельницькрибгосп”. Риборозведенням і збутом свіжої риби займаються,

також, рибдільниця Хмельницької АЕС, окремі сільгоспформування та підприємці - орендарі водних об'єктів, які займаються риборозведенням.

На Дністровському водосховищі введено квоти для ведення рибогосподарської діяльності на Щедрівському та Новокостянтинівському водосховищах і водоймі-охолоджувачі ХАЕС, розроблені проекти спеціальних товарних рибних господарств (СТРГ).

Динаміка вилову риби

Рік	Водний об'єкт	Затверджений ліміт вилову, (т)	Фактичний вилов, (т)
1	2	3	4
2010	Щедрівське водосховище	СТРГ	14,950
	Водойма охолоджувач ХАЕС	СТРГ	-
	Дністровське водосховище	квота	-
	Новокостянтинівське водосховище	СТРГ	0,081
Разом			15,031
2011	Щедрівське водосховище	СТРГ	22,868
	Водойма охолоджувач ХАЕС	СТРГ	-
	Дністровське водосховище	квота	-
	Новокостянтинівське водосховище	СТРГ	1,102
Разом			23,97
2012	Щедрівське водосховище	СТРГ	-
	Водойма охолоджувач ХАЕС	СТРГ	6,643
	Дністровське водосховище	квота	19,512
	Новокостянтинівське водосховище	СТРГ	0,926
Разом			27,081

5.4.3 Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів

На території Хмельницької області на сьогоднішній день існує 127 видів тварин, які занесені до Червоної книги України та охороняються іншими Міжнародними конвенціями. З метою посилення їх охорони прийнято рішення сесії обласної ради від 26.09.2002 року № 16 “Про посилення охорони рідкісних та інших видів рослин і тварин, а також їх груп на території області”, та за останні 10 років кількість зникаючих видів тварин збільшилась на 45 одиниць, тому було прийнято рішення сесії обласної ради від 17.07.2012 року № 4-12/2012 “Про внесення змін до рішень обласної ради 26.09.2002 року № 16 та від 20.12.2006 року № 8-5/2006”.

Для охорони та відтворення чисельності видів тварин занесених до Червоної книги України та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України створюються заповідні об'єкти. Так, на даний час в області створено: 10 орнітологічних заповідних об'єктів площею 3689,09 га., 10 загальнозоологічних площею 1227,7 га, 3 ентомологічних площею 155,5 га. Також, постійно проводяться поточні дослідження. У 2008 році дослідниками на території області виявлено 3 види лускокрилих, які занесені до Червоної книги України.

Охорона та відтворення тваринного світу

Перелік видів	Кількість
<i>Ссавці</i>	
<i>Кутора мала (Neomys anomalus Cabrera, 1907)</i>	_**_
<i>Підковоніс малий (Rhinolophus hipposideros Bechstein, 1800)</i>	_**_
<i>Нічниця гостровуха (Myotis blythi Tomes, 1857)</i>	_**_
<i>Нічниця велика (Myotis myotis Borkhausen, 1797)</i>	_**_
<i>Нічниця довговуха (Myotis bechsteini Kuhl, 1818)</i>	_**_
<i>Нічниця війчаста (Myotis nattereri Kuhl, 1818)</i>	_**_
<i>Нічниця триколірна (Myotis emarginatus E. Geoffroy, 1806).</i>	_**_
<i>Нічниця ставкова (Myotis dasycneme Boie, 1825).</i>	_**_
<i>Нічниця бранта (Myotis brandtii Eversmann, 1845)</i>	_**_
<i>Нічниця вусата (Myotis mystacinus Kuhl, 1819)</i>	_**_
<i>Нічниця водяна (Myotis daubentoni Kuhl, 1819)</i>	_**_
<i>Вухань звичайний (Plecotus auritus L., 1758)</i>	_**_
<i>Вухань австрійський (Plecotus austriacus Fischer, 1829)</i>	_**_
<i>Широковух європейський (Barbastella barbastella Schreber, 1774).</i>	_**_
<i>Вечірниця дозїрна (Nyctalus noctula Schreber, 1775)</i>	_**_
<i>Вечірниця мала (Nyctalus leisleri Kuhl, 1818)</i>	_**_
<i>Вечірниця велетенська (Nyctalus lasiopterus Schreber, 1780)</i>	_**_
<i>Непонир звичайний (Vespertilio pipistrellus Schreber, 1775)</i>	_**_
<i>Лилик двоколірний (Vespertilio murinus L., 1758)</i>	_**_
<i>Кажан пізній (Eptesicus serotinus Schreber, 1774)</i>	_**_
<i>Ховрах європейський (Spermophilus citellus L., 1766)</i>	_**_
<i>Сліпак білозубий (Spalax leocodon Nordmann, 1840)</i>	_**_
<i>Сліпак подільський (Spalax zemni Erxleben, 1777)</i>	_**_
<i>Вовчок садовий (Eliomys quercinus L., 1766)</i>	_**_
<i>Мишівка лісова (Sicista betulina Pall., 1779)</i>	_**_
<i>Мишівка степова (Sicista subtilis Pall., 1773)</i>	_**_
<i>Хом'як звичайний (Cricetus cricetus L., 1758)</i>	_**_
<i>Горностай (Mustela erminea L., 1758).</i>	_**_
<i>Норка європейська (Mustela lupreola L., 1766).</i>	_**_
<i>Тхір степовий (Mustela eversmanni Lesson, 1827).</i>	_**_
<i>Тхір лісовий (Mustela putorius L., 1758)</i>	_**_
<i>Видра річкова (Lutra lutra L., 1758). ЧКУ(2),</i>	_**_
<i>Кіт лісовий (Felis silvestris Schreber, 1777).</i>	_**_
<i>Разом:</i>	<i>33 види</i>
<i>Птахи</i>	
<i>Лелека чорний (Ciconia nigra L., 1758)</i>	_**_
<i>Нерозень (Anas strepera L., 1758)</i>	_**_
<i>Чернь білоока (Aythya nyroca Guldenstadt, 1770)</i>	_**_
<i>Гоголь (Vicephala clangula L., 1758)</i>	_**_
<i>Крех середній (Mergus serrator L., 1758)</i>	_**_
<i>Скопа (Pandion haliaetus L., 1758)</i>	_**_
<i>Шуліка рудий (Milvus milvus L., 1758)</i>	_**_
<i>Шуліка чорний (Milvus migrans Boddaert, 1783).</i>	_**_
<i>Лунь польовий (Circus cyaneus L., 1766)</i>	_**_
<i>Лунь степовий (Circus macrourus S.G. Gmelin, 1771)</i>	_**_
<i>Лунь лучний (Circus pygargus L., 1758).</i>	_**_
<i>Змієїд (Circaetus gallicus Gmelin, 1788)</i>	_**_
<i>Орел-карлик (Hieraaetus pennatus Gmelin, 1788)</i>	_**_
<i>Підорлик великий (Aquila clanga Pall, 1811)</i>	_**_
<i>Підорлик малий (Aquila pomarina Brehm, 1831)</i>	_**_
<i>Беркут (Aquila chrysaetus L., 1758)</i>	_**_

<i>Орлан-білохвіст (Haliaeetus albicilla L., 1758)</i>	_**_
<i>Балабан (Falco cherrug Gray, 1834)</i>	_**_
<i>Сапсан (Falco peregrinus Tunstall, 1771)</i>	_**_
<i>Боривітер степовий (Falco naumanni Fleischer, 1818)</i>	_**_
<i>Тетерук (Lyrurus tetrrix L., 1758)</i>	_**_
<i>Орябок (Tetrastes bonasia L., 1758)</i>	_**_
<i>Журавель сирій (Grus grus L., 1758)</i>	_**_
<i>Дрохва (Otis tarda L., 1758)</i>	_**_
<i>Чоботар (Recurvirostra avosetta L., 1758)</i>	_**_
<i>Кулик-сорока (Haematopus ostralegus L., 1758)</i>	_**_
<i>Кульон великий (Numenius arquata L., 1758)</i>	_**_
<i>Кульон середній (Numenius phaeopus L., 1758)</i>	_**_
<i>Крячок малий (Sterna albifrons Pallas, 1764)</i>	_**_
<i>Голуб-синяк (Columba oenas L., 1758)</i>	_**_
<i>Пугач (Bubo bubo L., 1758)</i>	_**_
<i>Сова болотяна (Asio flammeus Pontoppidan, 1763)</i>	_**_
<i>Сова довгохвоста (Strix uralensis Pallas, 1771)</i>	_**_
<i>Сова бородата (Strix nebulosa Forster, 1772)</i>	_**_
<i>Сипуха (Tyto alba Scopoli, 1769)</i>	_**_
<i>Сиворакиа (Coracias garrulus L., 1758)</i>	_**_
<i>Жовна зелена (Picus viridis L., 1758)</i>	_**_
<i>Дятел білоспинний (Dendrocopos leucotos Bechstein, 1803)</i>	_**_
<i>Дятел трипалий (Picoides tridactylus L., 1758)</i>	_**_
<i>Сорокопуд сирій (Lanius excubitor L., 1758)</i>	_**_
<i>Скеляр строкатий (Monticola saxatilis L., 1766)</i>	_**_
<i>Разом:</i>	<i>41</i>
<i>Плазуни</i>	
<i>Ящірка зелена (Lacerta viridis Laur., 1768)</i>	_**_
<i>Мідянка звичайна (Coronella austriaca Laurenti, 1768)</i>	_**_
<i>Полоз лісовий (Elaphe longissima Laurenti, 1768)</i>	_**_
<i>Разом:</i>	<i>3 види</i>
<i>Земноводні</i>	
<i>Кумка жовточерева (Bombina variegata L., 1758)</i>	_**_
<i>Разом:</i>	<i>1 вид</i>
<i>Кружлороти</i>	
<i>Мінога українська (Lampetra mariae Berg, 1931)</i>	_**_
<i>Разом:</i>	<i>1 вид</i>
<i>Комахи</i>	
<i>Красуня діва (Colopteryx virgo L., 1758)</i>	_**_
<i>Дозорець-імператор (Anax imperator Leach, 1815)</i>	_**_
<i>Бабка перев'язана (Symptetrum pedemontanum Allioni, 1776)</i>	_**_
<i>Дибка степова (Saga pedo Pall., 1771)</i>	_**_
<i>Красотіл пахучий (Calosoma sycophanta L., 1758)</i>	_**_
<i>Жук-самітник (Osmoderma eremita Scopoli, 1763)</i>	_**_
<i>Жук-олень (Lucanus cervus L., 1758)</i>	_**_
<i>Вусач великий дубовий (Cerambyx cergo L., 1758)</i>	_**_
<i>Вусач мускусний (Aromia moschata L., 1758)</i>	_**_
<i>Махаон (Papilio machaon L., 1758)</i>	_**_
<i>Подалірій (Iphiclides podalirius L., 1758)</i>	_**_
<i>Поліксена (Zerynthia polyxena Denis et Schiffermuller, 1775)</i>	_**_
<i>Аполлон (Parnassius apollo L., 1758)</i>	_**_
<i>Мнемозина (Parnassius mnemosyne L., 1758)</i>	_**_
<i>Люцина (Hamearis lucina L., 1758)</i>	_**_
<i>Стрічкарка тополева (Limenitis populi L., 1758)</i>	_**_
<i>Райдужниця велика (Apatura iris L., 1758)</i>	_**_

<i>Сінниця геро (Coenonympha hero L., 1758)</i>	_**_
<i>Синявець пилаон (Plebeius pylaon Fisher, 1832)</i>	_**_
<i>Бражник мертва голова (Acherontia atropos L., 1758)</i>	_**_
<i>Бражник скабіозовий (Hemaris tityus L., 1758)</i>	_**_
<i>Бражник Прозерпина (Proserpinus proserpina Pallas, 1772)</i>	_**_
<i>Сатурнія велика (Saturnia pyri Denis Schiff., 1775)</i>	_**_
<i>Сатурнія мала (Eudia pavonia L., 1758)</i>	_**_
<i>Сатурнія середня (Eudia spini Denis et Schifermuller, 1775)</i>	_**_
<i>Сатурнія руда (Aglia tau L., 1758)</i>	_**_
<i>Стрічкарка блакитна (Catocala fraxini L., 1758)</i>	_**_
<i>Стрічкарка орденська малинова (Catocala sponsa L., 1767)</i>	_**_
<i>Ведмедиця велика (Pericallia matronula L., 1758)</i>	_**_
<i>Ведмедиця-господиня (Callimorpha dominula L., 1758)</i>	_**_
<i>Ксилокопа звичайна (Xylocopa valga Gerstaecker, 1872)</i>	_**_
<i>Ксилокопа фіолетова (Xylocopa violaceae L., 1758)</i>	_**_
<i>Джміль моховий (Bombus muscorum L., 1758)</i>	_**_
<i>Джміль яскравий (Bombus pratorum Panzer, 1805)</i>	_**_
<i>Джміль червонуватий (Bombus ruderatus Fabr., 1775)</i>	_**_
<i>Разом:</i>	<i>35 видів</i>
<i>Кісткові риби</i>	
<i>Стерлядь (Acipenser ruthenus L., 1758)</i>	_**_
<i>Білуга чорноморська (Huso huso Salnikov et Malatski, 1934).</i>	_**_
<i>Ялець звичайний (Leuciscus leuciscus L., 1758)</i>	_**_
<i>Вирезуб (Rutilus frisii Nordmann, 1840).</i>	_**_
<i>Бистрянка російська (Alburnoides rossicus Berg, 1924)</i>	_**_
<i>Білоперий пічкур дністровський (Gobio kessleri Dybowski, 1862)</i>	_**_
<i>Маренa звичайна (Barbus barbus L., 1758)</i>	_**_
<i>Карась золотистий (Carassius carassius L., 1758)</i>	_**_
<i>Минь річковий (Lota lota L., 1758)</i>	_**_
<i>Чоп великий (Zingel zingel L., 1766).</i>	_**_
<i>Йорж носар (Gymnocephalus acerina Guldenstadt, 1774)</i>	_**_
<i>Разом:</i>	<i>11 видів</i>
<i>Ракоподібні</i>	
<i>Рак широкопалий (Astacus astacus L., 1758)</i>	_**_
<i>Разом:</i>	<i>1 вид</i>
<i>П'явки</i>	
<i>П'явка медична (Hirudo medicinalis L., 1758)</i>	_**_
<i>Разом:</i>	<i>1 вид</i>

Кількість видів фауни, яким загрожує небезпека

Назва класу	Кількість видів	Кількість видів, яким загрожує небезпека			
		2009	2010	2011	2012
Тваринний світ					
Хребетні	137	137	137	137	144
Ссавці	38	38	38	38	45
Птахи	72	72	72	72	71
Плазуни	6	6	6	6	6
Земноводні	3	3	3	3	3
Риби	17	17	17	17	18
Круглороті	1	1	1	1	1
Безхребетні	27	27	27	27	44
РАЗОМ:	164	164	164	164	188

5.4.4 Інвазивні види тварин

Сучасна глобалізація призводить до розширення торгівлі, транспорту, туризму та подорожей, які можуть сприяти впровадженню та поширенню інвазивних видів тварин. Вони негативно впливають на біорізноманіття - знищують місцеві види рослин і тварин на основі конкуренції, хижацтва. Ще у 17-му столітті інвазивні види сприяли вимиранню майже 40% корінних тварин Австралії.

Ця проблема поширюється у світі, сприяючи, перш за все, соціально-економічним, медико-санітарним та екологічним витратам, призводить до бідності, ставить під загрозу розвиток країн, впливаючи на сільське, лісове, рибне господарство та природні системи, що є важливою основою людства. Такий збиток ускладнюється зміною клімату, забрудненням навколишнього природного середовища, втратою середовища проживання та антропогенним забрудненням.

Прикладами інвазивних видів для Хмельницької області є усім відомий колорадський жук, молюск драйсена, сахалінська гречка, амброзія полинелиста.

Вирішення проблеми інвазивних видів, є невідкладною, оскільки загроза зростає щодня, викликаючи серйозні економічні та екологічні наслідки.

Профілактика є найбільш ефективним методом боротьби з проблемою. Необхідно більш ретельно проводити митну перевірку вантажів, підвищувати ефективність карантину, обмежити ввезення інвазивних та генетично-модифікованих видів тварин і рослин.

5.4.5 Заходи щодо збереження тваринного світу

З метою охорони, збереження та відтворення видів рослин і тварин, які знаходяться під загрозою зникнення на території Хмельницької області протягом 2012 року працювала робоча група з провідних наукових установ області, установ природно-заповідного фонду, інших установ та організацій для підготовки Переліку видів тварин і рослин, які підлягають особливій охороні на території Хмельницької області, та Положення про нього.

До Переліку включено 341 вид тварин, які поділені на 5 категорій в залежності від стану та ступеня загрози для популяції за зразком Червоної книги України.

Також продовжувалась робота по заповіданню цінних ділянок, які є місцями існування рідкісних видів тварин.

Державне регулювання чисельності, використання і відтворення об'єктів тваринного світу забезпечується шляхом встановлення науково-обґрунтованих норм і лімітів їх використання, підвищення рибопродуктивності водойм шляхом, спрямованим на формування видового складу водних живих ресурсів.

5.5 Стан рекреаційних ресурсів та розвиток курортних зон

Турбота про охорону та зміцнення здоров'я населення є одним з найважливіших завдань суспільства. Адже високий потенціал фізичної, психічної та розумової діяльності людей служить передумовою їх повноцінного життя. З інтенсифікацією виробництва зростає роль організації відпочинку у відновленні життєвих сил, витрачених людиною у процесі праці. Для цього необхідне поєднання певних умов та ресурсів, а також організація їх використання. Відпочинок людини називається рекреацією, а її поведінка, спрямована на задоволення своїх потреб під час відпочинку, лікування, компенсації життєвої енергії, — рекреаційною діяльністю.

Поблизу родовищ мінеральних вод, побудовані санаторії. Так, наприклад функціонування курорту «Сатанів» базується на експлуатації Збручанського родовища мінеральних вод типу «Нафтуся» (2 експлуатаційні свердловини). Джерелом водопостачання Хмельницького обласного міжгосподарського санаторію «Україна», с. Маків Дунаєвецького району для лікувальних цілей служать 2 свердловини мінеральних вод Маківського родовища. Для забезпечення лікувальних потреб санаторію «Райдуга» Волочиського машинобудівного заводу ВАТ «Мотор Січ» служить 1 експлуатаційна свердловина мінеральних вод Волочиського родовища.

До природоохоронних, рекреаційних, культурно-освітніх, науково-дослідних установ природно-заповідного фонду загальнодержавного значення належать національні природні парки, для яких рекреаційна функція є найважливішою поряд з природоохоронною. Саме завдяки цій категорії на національному рівні практично розв'язується суперечність між збереженням земної природної краси та її рекреаційним використанням. З цього погляду така форма природного заповідання нині є найбільш соціально корисною та економічно вигідною. Тому, Держуправлінням проводиться робота зі створення нових Національних природних парків „Мале Полісся” та „Верхнє Побужжя”.

5.6 Туризм

Хмельницька область – місцевість, де гармонійно сплелися прадавні культури Волині і Поділля. Вона асоціюється у туристичній сфері України як центр інноваційних видів туризму і є однією з найбільш потенційно-привабливих у плані туризму.

В області працюють 33 оздоровчих заклади майже на 4 тис. місць. З них: 9 санаторіїв, 3 санаторії-профілакторії, 10 баз відпочинку, 11 оздоровчих таборів для дітей, 35 готелів на 2 тис. місць.

На території області знаходиться 120 заказників, 158 пам'яток природи, 35 пам'яток садово-паркового мистецтва, 17 заповідних урочищ, а також найбільший у Європі Національний природний парк «Подільські Товтри».

Кількість історико-культурних та архітектурних пам'яток в області, які входять до Державного реєстру становить 3362 одиниці, у тому числі Національний історико-архітектурний заповідник «Кам'янець», державні історико-культурні заповідники «Межибіж» та «Самчики».

На Хмельниччині розвідано 9 родовищ мінеральних лікувальних вод. На базі одного із найбільших за своїми запасами мінеральних лікувальних вод типу «Нафтуса» - Збручанського родовища заснований Державний курорт «Сатанів». Клінічні дослідження інститутів показали, що лікувальна ефективність Збручанської мінеральної води у 4-5 разів вища від Трускавецької «Нафтусі».

На території області нараховується 76 агроосель. Найбільша їх кількість знаходиться в Кам'янець-Подільському, Новоушицькому, Чемеровецькому та Шепетівському районах. Одноразово агросадиби області можуть прийняти 929 осіб.

У 2012 році туристичними підприємствами області надано туристичних послуг 32,4 тис. туристам. Із них кількість туристів, що виїжджали за кордон становить 15,4 тис. осіб, охоплених внутрішнім туризмом – 17,0 тис. чол. Кількість екскурсантів становить 24,1 тис. осіб.

6. ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ І ГРУНТИ

Область розташована в західній частині України. На сході межує з Вінницькою, на північному сході – Житомирською, на північному заході – Рівненською, на заході – Тернопільською і на півдні – Чернівецькою областями.

Площа території області становить 2062,9 тисяч гектарів. За адміністративним поділом складається з 20-ти районів, 6-ти міст обласного значення і 7-ми міст районного значення, 24-ох селищ міського типу, 562 сільських рад, 1414 сільських населених пунктів.

Область розташована в двох кліматичних зонах: лісостепу – 82,6% і 17,4% – зона полісся.

За звітний період площа земель населених пунктів не змінилась, і на 1 січня 2013 року становить 295,9 тис. га.

Грунтовий покрив Хмельницької області досить різноманітний. Навіть в межах землекористувань окремих сільськогосподарських підприємств зустрічаються ділянки з різноманітними ґрунтами, які різняться між собою за агрогосподарськими властивостями і природною родючістю.

В залежності від родючості ґрунтів і агрокліматичних умов територія області поділена на сім земельно-оціночних (агроґрунтових) районів. Найбільш поширеними і родючими ґрунтами в області є чорноземи типові на різних ґрунтоутворюючих та підстилаючих породах, різного ступеня еродованості. Вони займають 496,6 тис. га, або 31,6 % обстежених земель. Чорноземи опідзолені та темно-сірі опідзолені ґрунти в межах області займають 514,4 тис. га, що становить 32,8%, ясно-сірі та сірі опідзолені ґрунти займають 274,7 тис. га, або 17,5 відсотків.

6.1 Структура та використання земельних ресурсів

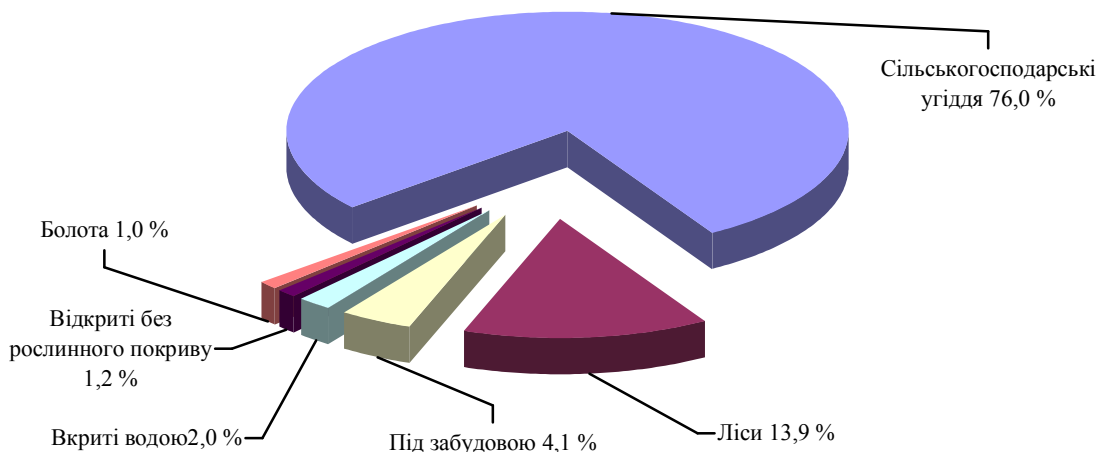
6.1.1 Структура та динаміка змін земельного фонду

Земельний фонд області складає 2062,9 тис. га, в структурі земельного фонду майже $\frac{3}{4}$ території зайнято сільськогосподарськими землями (77,8), з

них сільськогосподарських угідь 76,0%, в тому числі ріллі 60,7%, 2,0% багаторічних насаджень, 13,2% сіножатей і пасовищ. Під лісами та лісовкритими площами зайнято 13,9% території, забудовані землі займають 4,1%, болота 1%, інші землі (піски, яри, зсуви і т.д.) – 1,2%, під водою 2,0% (Мал 6.1.1.).

Мал. 6.1.1.

Розподіл земель Хмельницької області за категоріями

За рік в земельному фонді області, в розрізі основних угідь та функціонального використання земель, відбулися незначні зміни.

Зміни в площах угідь пройшли на підставі матеріалів відведення земельних ділянок для несільськогосподарських потреб, інвентаризації земель землевласників та землекористувачів; виділення земельних часток (паїв) в натурі з виготовленням державних актів на право приватної власності на землю власникам сертифікатів.

Станом на 01.01.2013 року в області нараховується 0,7 тис. га зрошуваних сільськогосподарських угідь. Площа угідь, на яких необхідно виконати комплексну реконструкцію зрошувальної мережі складає 0,3 тис.га. Реконструкція викликана необхідністю ремонту та відновлення насосного обладнання та дощувальної техніки. У власності і користуванні юридичних та фізичних осіб нараховується 116,1 тис. га осушених сільськогосподарських угідь.

Для поліпшення меліоративного стану цих земель необхідно провести реконструкцію осушувальної мережі на площі 5,4 тис. гектарів.

Структура земельного фонду області свідчить, що майже $\frac{3}{4}$ території зайнято сільськогосподарськими землями, з них сільськогосподарських угідь 76,0%, в тому числі ріллі 60,7%, багаторічних насаджень 2,0%, сіножатей і пасовищ 13,2 %.

Під лісами та іншими лісовкритими площами зайнято 13,9% території, забудовані землі займають 4,1%, болота 1,0%, інші землі (піски, яри, зсуви і т.д.) 1,2%, під водою 2,0%.

У користуванні сільськогосподарських підприємств знаходяться 34,7% земель від загальної площі. З розподілу земель і розрізі землекористувачів і власників землі очевидно, що найбільша питома вага земель знаходиться у власності і користуванні громадян – 38,21 % від загальної площі земель, в тому числі наданих для:

- ведення фермерського господарства – 6,67%;
- ведення товарного сільськогосподарського виробництва – 15,12%;
- особистого селянського господарства – 7,37%;
- будівництва та обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд – 3,81%;
- ведення садівництва – 0,22%;
- дачного і гаражного будівництва – 0,02%;
- городництва – 0,34%;
- сінокосіння і випасання худоби – 4,56%;
- здійснення несільськогосподарської підприємницької діяльності – 0,10%.

Землі державної власності, які не надані у власність або користування (запасу, резервного фонду, загального користування) займають 11,44%.

На 01.01.2013 р., в результаті перерозподілу земель, в державній власності залишилось 811,10 тис. га (39,32%) земель, решта знаходиться у приватній – 1251,6 тис. га (60,67%) та колективній 0,2 тис. га (0,01%) власності.

Динаміка структури земельного фонду області

<i>Основні види угідь</i>	<i>2010</i>		<i>2011</i>		<i>2012</i>	
	<i>Всього, тис.га</i>	<i>% до загальної площі території</i>	<i>Всього, тис.га</i>	<i>% до загальної площі території</i>	<i>Всього, тис.га</i>	<i>% до загальної площі території</i>
Загальна територія	2062,9	100,0	2062,9	100,0	2062,9	100,0
у тому числі:	x	x	x	x	x	x
1. Сільськогосподарські угіддя	1568,0	76,0	1568,0	76,0	1567,0	76,0
2. Ліси і інші лісовкриті площі	287,3	13,9	287,5	13,9	287,6	13,9
3. Забудовані землі	84,6	4,1	84,7	4,1	84,9	4,1
4. Відкриті заболочені землі	20,2	1,0	20,2	1,0	20,2	1,0
5. Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі,	24,2	1,2	24,0	1,2	23,9	1,2

зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями)						
6. Інші землі	36,2	1,8	36,2	1,7	36,9	1,8
Усього земель (суша)	2020,5	97,9	2020,6	98,0	2020,5	97,9
Території, що покриті поверхневими водами	42,4	2,1	42,3	2,0	42,4	2,1

6.1.2 Господарська освоєність земельних угідь

Сучасний стан використання земельних ресурсів регіону характеризується такими даними: сільськогосподарська освоєність території області складає 60,7 %, при цьому під сільськогосподарськими угіддями знаходиться 76,0%, у тому числі під ріллею – 60,7 %, багаторічними насадженнями – 2,0 %, сіножатями та пасовищами 13,2 %, перелогами – 0,1 %.

Встановлено, що середня площа сільськогосподарських угідь господарства області становить 1568,0 га. Питома вага орендованої землі на господарство по області біля 90 %. Одним із незаперечних досягнень земельної реформи є запровадження оренди землі. Але майже половина площі земельних часток (паїв) здається в оренду терміном до 5 років. Короткострокова оренда є перепоною капіталовкладень для довгострокового поліпшення землі. Питома вага орендованої землі в недержавних сільськогосподарських підприємств становить понад 95 %, тобто веде до глобалізації оренди землі і загрожує виснаженню ґрунтів через недотримання орендарями умов угоди, які заради прибутку вирощують вигідні їм сільськогосподарські культури.

У сільському господарстві важливим чинником ефективності є якість земельних угідь. За останні роки не ведуться дієві заходи з охорони земель, картографування земельних угідь, ґрунтових обстежень, визначення територій техногенного забруднення земель. Через суттєве скорочення бюджетного фінансування землеохоронних і меліоративних заходів ґрунти регіону зазнали значних негативних змін.

Аналіз структури сільськогосподарських підприємств за економічними показниками та розміром сільськогосподарських угідь показав, що в досліджуваному регіоні переважають сільськогосподарські підприємства, основою формування яких є оренда землі. Збільшення площ сільськогосподарського землекористування за рахунок оренди є одним із шляхів концентрації сільськогосподарського виробництва. Найбільшу частину угідь селяни передали в оренду господарствам, які створені на базі колишніх колективних сільськогосподарських підприємств.

Визначено, що в державних сільськогосподарських підприємствах переважає натуральна форма оплати (згідно з угодами) за користування земельними ділянками (до 90 % від усіх виплат), у приватних – до 80 % виплат є грошові розрахунки. На орендну плату впливає величина орендованої площі сільськогосподарських угідь, відсутність конкурентного

середовища на передачу земельних ділянок в оренду, ефективність господарювання, а також низька (або зовсім відсутня) інформованість селян щодо прав орендарів і орендодавців. Наявність таких розбіжностей в оплаті за оренду землі свідчить про недосконалість законодавчих і нормативних актів щодо оренди землі. Також пропонується за основний показник вартості сільськогосподарських угідь приймати прибуток сільськогосподарського підприємства, який об'єктивніше відображає їх цінність. Орендна плата має становити не менше 10–15 % від прибутку сільськогосподарського підприємства.

У результаті регресійного аналізу статистичних показників у розрізі адміністративних районів, сільське господарство яких є прибутковим, виявлено позитивну залежність між середньою площею орних земель господарства та їх прибутковістю. Так, кожен додатковий гектар площі господарства у середньому збільшує його прибутковість на 66,2 грн. Це дає підстави стверджувати, що збільшення розміру господарств на Хмельничині сприятиме підвищенню їх економічної ефективності. Тому оптимізація господарств має здійснюватися в цьому напрямі.

Пропонується здійснювати формування однорідних земельних масивів на основі комплексного вивчення матеріалів досліджень ґрунтового покриву, кліматичних показників, рельєфу, даних природно-сільськогосподарського районування території, агробіологічних вимог сільськогосподарських культур тощо, а також визначення підкласу придатності ґрунтів під різні культури, обчислення площі орних земель за виділеними підкласами придатності та оконтурювання суміжних землекористувань, що належать до одного підкласу придатності. Придатність ґрунтів орних земель для вирощування сільськогосподарських культур характеризується ступенем відповідності якості ґрунтів їх агробіологічним вимогам і здатності продукувати належний урожай. Для формування однорідних земельних масивів за доцільністю їх використання розглядаються землекористування, що були утворені внаслідок роздержавлення та приватизації земель, зокрема земельні частки (паї), надані для ведення товарного сільськогосподарського виробництва. Умови землекористування поліпшуються шляхом укрупнення невеликих за розмірами земельних ділянок, усунування недоліків існуючих землекористувань, встановлення раціонального складу і площі угідь, поліпшення їх меліоративного стану і ліквідації меліоративної непорядкованості території (осушення, культуротехнічні роботи, реконструкція меліоративних систем та ін.), вирівнювання агрофону для створення агротехнічної однорідності полів, внесення органічних і мінеральних добрив тощо.

6.2 Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси

Основними чинниками антропогенного впливу на земельні ресурси є високий ступінь розораності сільськогосподарських угідь, складний рельєф, порушення агротехніки вирощування сільськогосподарських культур, відходи промислового виробництва, забудова.

Порушення та рекультивация земель

Землі	2009	2010	2011	2012
Порушені, тис. га	2,81	х	2,766	х
% до загальної площі території	0,14	х	0,13	х
Відпрацьовані, тис. га	0,64	х	0,976	0,176
% до загальної площі території	0,03	х	0,04	0,01
Рекультивовані, тис. га	х	х	х	х
% до загальної площі території	х	х	х	х

6.3 Стан і якість ґрунтів

За даними Хмельницької обласної санітарно-епідеміологічної станції на санітарно-хімічні показники досліджено 129 проб ґрунтів, в тому числі 129 проб на пестициди, відхилення не виявлені. На бактеріологічні показники досліджено 364 проб ґрунтів, відхилення від санітарних норм встановлено у 2 пробах, що становить 0,54%.

6.3.1 Якість ґрунтів сільськогосподарського призначення

Однією з найважливіших оцінок стану навколишнього природного середовища є родючість ґрунтів, збереження якої залишається ключовою проблемою при охороні довкілля і благополучного життя людей. Оцінку родючості ґрунтів періодично проводить Хмельницька філія державної установи «Інститут охорони ґрунтів України» ДУ «Держґрунтохорона», здійснюючи агрохімічні дослідження ґрунтів області на вміст рухомих форм фосфору, обмінного калію, кислотності, рН, гідролітичної кислотності, легко гідролізованого азоту, гумусу, обмінного кальцію, магнію, сірки, мікроелементів (бору, марганцю, кобальту, міді), а також забруднення ґрунтів цезієм-137 та стронцієм-90.

В 2012 році зразки ґрунту відібрано з 16 моніторингових ділянок.

За реакцією ґрунтового розчину ґрунти моніторингових ділянок характеризується як слабо кислі (1 ділянка), близькі до нейтральних (5 ділянок) та нейтральні (10 ділянок).

Вміст важких металів (свинець, кадмій, ртуть) в ґрунтах жодної з моніторингових ділянок не перевищував гранично - допустимої концентрації. В жодному із зразків ґрунту не виявлено залишкових кількостей пестицидів (ДДТ, ГХЦГ, 2,4-Д – амінна сіль).

Щільність радіоактивного забруднення становила: по цезію-137 – 0,038-0,054 Кі/км², по стронцію-90 – 0,008-0,015 Кі/км².

Значення потужності дози гамма-випромінювання над поверхнею ґрунту становило 11-25 мкР/год.

6.3.2 Забруднення ґрунтів

Протягом 2012 року проводився контроль за впливом полігонів твердих побутових відходів комунальних підприємств на прилеглі земельні ділянки. Переважна більшість полігонів та сміттєзвалищ твердих побутових відходів

експлуатується за відсутності проектної документації, а також відповідних рішень, що забезпечують експлуатаційну надійність цих об'єктів; без виконання інженерних заходів, що забезпечують стійкість полігонів як споруд, їх довговічність і безпеку навколишнього природного середовища, за відсутності даних розрахункового терміну експлуатації полігонів та сміттєзвалищ..

Встановлено негативний вплив на навколишнє природне середовище КП «Сахкамінське» Кам'янець-Подільського району, «Білогір'ямолокопродукт», ДП «Довжоцький спиртовий завод», ДП «Новатор» м. Хмельницький, МКП «Хмельницькводоканал».

У звітному періоді Державною екологічною інспекцією у Хмельницькій області у сфері охорони земель здійснено 525 перевірок, в тому числі 57 перевірки земель водного фонду. Складено 39 протоколів про вчинення адміністративного правопорушення відносно відповідальних осіб. До адміністративної відповідальності притягнуто 35 посадових осіб. Загальна сума накладених штрафів при цьому становить 26,520 тис. грн., стягнуто 15,538 тис.грн (у тому числі стягнуто штрафи накладені протягом попередніх періодів).

У зв'язку з виявленими порушеннями вимог природоохоронного законодавства тимчасово заборонено (зупинено) господарську діяльність 1 суб'єкта господарювання.

Сума розрахованих збитків у звітному періоді склала 7014,028 тис.грн. За порушення законодавства в частині охорони земель Державною екологічною інспекцією у Хмельницькій області пред'явлено 16 претензій на суму 412,1616 тис.грн. та заявлено 3 позови на суму 153,414 тис.грн. Стягнуто претензій і позовів за звітний період на суму 17,947 тис.гривень.

В порядку ст. 97 КПК України Державною екологічною інспекцією у Хмельницькій області за 12 місяців спрямовано до органів прокуратури 1 матеріали перевірки.

6.3.3 Деградація земель

Райони, які зазнають ерозії ґрунтів

	2009	2010	2011	2012
Площа земель, які піддаються деградації, тис. га	664,2	-	-	-
% до загальної площі території	32,2	-	-	-
Деградація земель, у тому числі:	х	-	-	-
вітрова ерозія, тис. га	х	-	-	-
водна ерозія, тис. га	664,2	-	-	-
сукупна ерозія, тис. га	х	-	-	-
підкислення ґрунтів, тис. га	635,4	-	-	-
засолення ґрунтів, тис. га	х	-	-	-
Залуження ґрунтів, тис. га	-	-	-	-
Зсуви землі, тис. га	х	-	-	-

Примітка: Обстеження земель, які піддаються деградації в 2012 році не проводились

6.4 Оптимізація використання та охорона земель

На території області загальна площа деградованих земель, які підлягають залуженню становить 664,2 тис. га. На реалізацію Програми розвитку земельних відносин Хмельницької області на 2011-2015 роки передбачено 1825,161 тис.грн., а саме на проведення вишукувальних робіт, розроблення проектної документації та здійснення на їх основі консервації деградованих та малопродуктивних угідь (схеми консервації малопродуктивних, деградованих і не придатних для сільськогосподарського використання земель державної власності).

Згідно укладеного договору між Головним управлінням Держкомзему в Хмельницькій області та ДП «Хмельницький науково-дослідний та проектний інститут землеустрою» були розроблені проекти землеустрою щодо консервації (шляхом заліснення) деградованих та малопродуктивних земель державної власності на суму 1676,239 тис.грн. на території Волочиського, Городоцького, Деражнянського, Дунаєвецького, Ізяславського, Кам'янець-Подільського, Красилівського, Летичівського, Новоушицького, Старосинявського, Полонського, Теофіпольського, Хмельницького, Чемеровецького, Шепетівського та Ярмолинецького районів Хмельницької області загальною площею 4629,52 гектарів.

7. НАДРА

7.1 Мінерально-сировинна база

7.1.1 Стан та використання мінерально-сировинної бази
Інформація ДНВП «Геоінформ України».

7.2 Система моніторингу геологічного середовища

7.2.1 Підземні води: ресурси, використання, якість

Спостереження за режимом підземних вод в природних та слабопорушених умовах, а також оцінкою і прогнозом змін гідрогеологічного стану проводиться Подільською гідрогеологічною партією по закладеній мережі спостережних пунктів.

Моніторинг підземних вод у Хмельницькій області сформований із свердловин і колодязів, облаштованих на четвертинний, сарматський, сеноманський, силурійський і докембрійський (кору вивітрювання) водоносні горизонти.

В 2012 році відмічено зниження середньорічних рівнів ґрунтових та підземних вод по всіх водоносних горизонтах від 0,03 м (ділянка «Кам'янка») до 1,27 м (пост «Врублівці»).

Виняток становить підйом середньорічного рівня в свердловині №381 на 0,18 м, яка розташована на водозаборі «Чернелівка» (сарматський водоносний горизонт - N₁S) - порушений режим.

Всі хімічні речовини, які визначались при проведенні хімічних аналізів, кількісно відповідають ДСТУ 2874-82 «Вода питна».

Однак велика мінералізація відмічена на посту «Самчики» - 1037 мг/дм³, при нормі 1000 мг/дм³.

7.2.2 Екзогенні геологічні процеси

Загальна кількість зсувів на території Хмельницької області станом на 01.01.2013 р. становить 421. Загальна площа зсувів – 2096 га.

В 2012 році Подільська ГПП продовжувала роботи з ведення моніторингу зсувних процесів, який включав в себе наступні напрямки робіт:

- вивчення регіонального режиму ЕГП на ділянках II категорії;
- стаціонарне вивчення зсувів;
- спостереження за потенційно-небезпечними зсувами, які впливають на народно-господарські об'єкти.

Вивчення регіонального режиму ЕГП проводилось на Заваллівській, Кам'янець-Подільській і Покутинській ділянках II категорії. На цих ділянках відповідно було обстежено 35, 29 і 5 зсувів. Всі обстежені зсуви знаходились в фазі тимчасової стабілізації. Нових зсувних тіл на ділянках II категорії не виявлено.

Стаціонарне вивчення зсувів проводилось на Кам'янець-Подільському і Заваллівсько-Мілівецькому стаціонарах, які включали в себе режимні спостереження за рівнем і хімізмом ґрунтових вод.

Спостереження за потенційно-небезпечними зсувами, які впливають на народно-господарські об'єкти проводились в м. Городок, с. Верхні Панівці і с. Цибулівка Кам'янець-Подільського р-ну, с. Каскада Новоушицького району, смт. Вінківці.

Поширення екзогенних геологічних процесів (ЕГП)

№.№ з/п	Вид (ЕГП)	Площа поширення, км ²	Кількість проявів, од.	% ураженості регіону
1	2	3	4	5
1	Зсуви	20,96	421	0,1
2	Карстові процеси:	13,5	769	65,5
	відкрита стадія розвитку карсту;	0,95		7,0
	напівпокрита стадія розвитку карсту;	4,4		32,6
	покрита стадія розвитку карсту	8,15		60,4
3	Підтоплення:	59,7	170 населених пунктів	0,29

7.3 Геологічний контроль за вивченням та використанням надр

У 2012 році органом держгеолконтролю Державної служби геології та надр України проведено 45 перевірок діяльності 37 підприємств-надрокористувачів щодо виконання ними особливих умов 41 спеціального дозволу на користування надрами (далі - дозвіл) виданих на розробку родовищ корисних копалин на території Хмельницької області.

Під час перевірок надрокористувачів виявлено 172 порушення норм і правил користування надрами, надано 35 приписів щодо усунення виявлених порушень та встановлено терміни їх виконання.

Органом державного геологічного контролю крім планових перевірок проведено 15 позапланових перевірок на території Хмельницької області, у зв'язку зі зверненнями громадян, Хмельницької міжрайонної і обласної прокуратур та Херсонської міської організації Українська екологічна асоціація «Зелений Світ».

Так, встановлено 3 факти несанкціонованого видобутку корисних копалин. Матеріали перевірок направлено до правоохоронних органів для відповідного реагування та вжиття заходів.

У 2012 році за поданням державного геологічного контролю Держгеонадрами України анульовано 14 дозволів, тимчасово зупинено дію 23 дозволів та поновлено дію 6 дозволів.

7.4 Дозвільна діяльність у сфері використання надр

В 2012 році Держуправлінням видано 26 погоджень (екологічних картки) на отримання спеціального дозволу на користування надрами.

Згідно інформації наданої ДНВП «Геоінформ України» Мінприроди України та Державною службою геології на надр України видано:

- 102 спеціальних дозволів на користування надрами з метою видобування корисних копалин;

- 12 спеціальних дозволів на геологічне вивчення в т.ч. дослідно-промислому розробку родовищ корисних копалин загальнодержавного значення.

Протягом 2012 року анульовано 15 спеціальних дозволів на користування надрами.

8. ВІДХОДИ

8.1 Структура утворення та накопичення відходів

Станом на 01.01.2013 р. в області було накопичено 264,825 т відходів першого класу небезпеки, з них – 262,125 т складають непридатні та заборонені до подальшого застосування хімічні засоби захисту рослин (ХЗЗР), 60,7 т – другого, 4431,7 т – третього та 7545413,4 т четвертого (з яких 7183958,3 т складають тверді побутові відходи) класів.

За 2012 рік утворено 17,0 т відходів першого класу небезпеки, 315,19 т – другого, 1217,1 т – третього та 1834422,7 т - четвертого класу.

Накопичення відходів (станом на 01.01.13р.)

№ з/п	Показник	Одиниця виміру	Кількість	Примітка
1	Суб'єкти підприємницької діяльності, виробнича діяльність яких пов'язана з утворенням небезпечних відходів	од.	575	
2	Накопичено відходів, усього	т	7549978,6	

	у тому числі:			
3	відходи 1 класу небезпеки	т	264,825	у т.ч. 262,125 непридатні ХЗЗР
4	відходи 2 класу небезпеки	т	60,7	
5	відходи 3 класу небезпеки	т	4431,7	
6	відходи 4 класу небезпеки	т	7545413,4	у т.ч. 7183958,3 побутові відходи

Показники утворення відходів у динаміці за 2009 -2012 роки

№ з/п	Показник	2009 рік	2010 рік*	2011 рік*	2012 рік*
1	Обсяги утворення відходів:				
	Промислові (у т.ч. гірничопромислові) відходи, т	--	25262,1	18152,8	30948,3
	Відходи за формою 14-МТП (номенклатура з 57 видів), т	1011364	--	--	--
	Небезпечні (токсичні) відходи(за формою звітності № 1 – небезпечні відходи, т	1094,7	1986240,014	1421525,6	1289293,9
	Відходи житлово-комунального господарства, тис. тонн	486,96	184,361	386,339	317,884
	Загальна кількість відходів, т	1114720,7	2011502,114	2492892,2	1835972,7
2	Інтенсивність утворення відходів:				
	Загальна кількість відходів на одиницю ВРП, кг/ 1 млн.грн	--	--	--	--
	Утворення небезпечних (токсичних) відходів I-III класів небезпеки на одиницю ВРП, кг/ 1 млн.грн	--	--	--	--
	Утворення твердих побутових відходів на особу, м³/ на 1 чол.	0,365	0,139 т/чол	0,291т/чол	0,239т/чол

Примітка: * - дані включають відходи четвертого класу небезпеки

8.2 Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)

Частково проблема зменшення негативного впливу небезпечних відходів на навколишнє природне середовище вирішується шляхом їх передачі на переробку спеціалізованим підприємствам або повторного використання у виробництві. На території області діє 2 приймальних пункти відпрацьованих люмінесцентних ламп, які мають ртутне наповнення (у м.Хмельницький та м.Нетішин), прийом відпрацьованих акумуляторів, прийом відпрацьованих шин, для подальшої їх передачі на утилізацію. Упродовж 2012 року ТОВ „Енергокомплекс УБ ХАЕС” прийнято – 6299 тис.шт; ВТП „Екоцентр” прийнято – 23507 тис.шт відпрацьованих ламп, які містять ртутне наповнення.

Продовжується передача спеціалізованим підприємствам шламів гальванічних. Протягом року передано майже 273 т, за рахунок чого зменшилися обсяги їх накопичення на території підприємств. На території області знаходяться промислові підприємства, які займаються утилізацією відходів, а саме технологічних відходів м'ясопереробних підприємств (всього за 2012 рік перероблено близько 5890 т таких відходів), піритних недогарків (перероблено 46043 т), граншлаку (утилізовано 136284 тис. т.) та відходів спиртової промисловості – барди мелясної (утилізовано за 2012 рік 522,01 тон).

Утилізація відходів (перелік підприємств або виробництв, що здійснюють утилізацію відходів).

<i>N з/п</i>	<i>Назва підприємства, адреса Назва виробництва</i>	<i>Спеціалізація (види відходів, що утилізуються)</i>	<i>Потужність, т /рік</i>	<i>Утилізовано відходів за звітний рік, т</i>
1	Шепетівський ветсанза завод м.Шепетівка, вул.Лісова 1	Виробництво м'ясокісткового борошна (м'якотна сировина, конфіскати, кістки)	3022,5	465
2	Хмельницький Державний завод по виготовленню м'ясокісткового борошна "Ветсанза завод" Хмельницький район, с.Н.Вовковинці	Виробництво м'ясокісткового борошна (м'якотна сировина, конфіскати, кістки)	6000	5303
3	ТОВ "Шепетівський м'ясокомбінат" с.Судилків, вул.Гагаріна 3 Шепетівського району	Технологічні відходи	440	119
4	ВАТ „Подільський цемент” Кам'янець-Подільський район, с. Гуменці	Огарки піритні	80000	46043
		Граншлак	220000	136284 тис.т
		Барда мелясна	2400	522,01

На полігони твердих побутових відходів комунальними підприємствами обласного і районних центрів та міст обласного підпорядкування вивезено близько 293 тис.т відходів.

Протягом 2012 року власниками відходів паспортизовано 8 місць видалення відходів. Всього в області суб'єктами господарської діяльності оформлено 214 паспортів: промисловими підприємствами 55, комунальними – 159, 611 підприємствами розроблені технічні паспорти відходів.

На території Хмельницької області нараховується 21 міський полігон твердих побутових відходів, 14 селищних полігонів (сміттєзвалищ) та 801 сільське сміттєзвалище.

Із 21 полігону міст обласного підпорядкування та райцентрів лише 5 мають проектну документацію та на 19 полігонів оформлено паспорти місць видалення відходів. Сім полігонів експлуатується з перевантаженням та 4 полігони потребують рекультивациі. На території сільських, селищних рад відведено 815 ділянки під полігони твердих побутових відходів для населених пунктів площею 473,816 гектарів. Комунальними підприємствами експлуатується 21 полігон побутових відходів у райцентрах та містах обласного значення, загальною площею 104,909 гектарів. Загальна площа виділеної землі під полігони та сміттєзвалища становить 578,725 гектарів.

Найгостріше стоїть проблема захоронення твердих побутових відходів в містах Хмельницький та Кам'янець-Подільський - тривалий час полігони

по захороненню побутових відходів цих міст вичерпали свої проектні потужності, чим створюється загроза виникнення надзвичайних ситуацій.

Аналогічна проблема постала перед мешканцями міста Нетішин, полігон побутових відходів (місце розташування – с.Бадівка Острозького району Рівненської області) також перевантажено. Проте, за відсутності фінансування питання щодо будівництва сміттепереробного підприємства для міста так і не вирішується.

Існуюча система санітарної очистки населених пунктів не забезпечує регулярного вивозу і знешкодження побутових відходів, що призводить до виникнення стихійних звалищ, не проводиться сортування відходів, у містах комунальними підприємствами не запроваджується система роздільного збирання відходів, що значно зменшило би обсяги накопичення відходів на полігонах, що є вторинною сировиною (скло, пластик, відходи паперу).

Основними плановими заходами, які плануються здійснити у сфері поводження з побутовими відходами на 2013 рік: початок будівництва сміттепереробного заводу, в рамках програми „Чисте місто” (м.Хмельницький); забезпечення створення системи захисту підземних ґрунтових вод, а також проведення інших заходів щодо безпечної експлуатації полігону і зменшення його негативного впливу на навколишнє природне середовище (м.Хмельницький); впровадження роздільного збирання ТПВ (скла та ПЕТ-пляшки); ліквідація стихійних сміттєзвалищ; забезпечення ведення моніторингових спостережень на міському звалищі (м.Старокостянтинів).

В зв'язку із завершенням терміну дії Програми поводження з твердими побутовими відходами у Хмельницькій області на 2006-2011 роки розроблено та затверджено рішенням сесії Хмельницької обласної ради від 20.12.2012 року №16-14/2012 Програму поводження з твердими побутовими відходами у Хмельницькій області на 2013-2015 роки.

Метою Програми є мінімізація утворення твердих побутових відходів (далі – ТПВ) та зменшення їх негативного впливу на здоров'я людини, навколишнє природне середовище, створення умов для забезпечення повного збирання, перевезення та утилізації, знешкодження та захоронення ТПВ. Програмою також передбачено впровадження технологій роздільного збирання ТПВ.

З метою вирішення проблем поводження з небезпечними (токсичними) відходами в області діє Регіональна програма поводження з небезпечними (токсичними) відходами у Хмельницькій області на 2010-2015 роки, яка затверджена рішенням 27 сесії Хмельницької обласної ради від 24 березня 2010 року №12-27/2010.

Основні показники поводження з відходами I-III класів небезпеки (тис. т)

№ з/п	Показники	2008 рік	2009 рік	2010* рік	2011 рік*	2012 рік*
1	Утворилося	1,883	1,094	1243,08	1421,53	1289,3
2	Одержано від інших підприємств	0,065	0,05	768,42	975,234	524,55
3	у тому числі з інших країн			-	-	-
4	Використано	0,35	0,139	260,09	288,75	526,38
5	Знешкоджено (знищено)	0,013	0,009	3,987	5,183	5,054
6	у тому числі спалено	0,009	0,007	3,987	5,183	5,054
7	Направлено в сховища організованого складування (поховання)	0,206	0,219	272,69	311,82	294,063
8	Передано іншим підприємствам	1,235	1,077	1427,12	1649,786	1182,334
9	у тому числі іншим країнам	0,316	0,072	-	-	-
10	Направлено в місця неорганізованого складування за межами підприємств	0,0214	0,0253	88,89	29,4	-
11	Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок	0,004	-	-	-	-
12	Наявність на кінець року у сховищах організованого складування та на території підприємств	2,716	2,533	32303,03	19281,22	7549,978

*Примітка: * - дані з урахуванням відходів IV класу небезпеки.*

Інформація про кількість сміттєзвалищ (полігонів) станом на 01.01.2013 року

№ з/п	Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону	Кількість)	Площі під твердими побутовими відходами, га	Зміни площі (+/-) у відношенні до попереднього року
1	2	3	4	
	Сміттєзвалища			
	Білогірський район	45	39,04	
	Віньковецький район	25	20,95	
	Волочиський район	53	39,927	
	Городоцький район	52	35,3	
	Деражнянський район	38	10,33	
	Дунаєвецький район	41	35,15	
	Ізяславський район	54	32,009	
	Кам'янець-Подільський район	76	34,6	
	Красилівський район	36	23,2	
	Летичівський район	38	24,85	
	Новоушицький район	25	5,37	
	Полонський район	33	14,91	
	Славутський район	59	42,41	
	Старокостянтинівський район	69	22,42	
	Старосинявський район	19	8,19	
	Теофіпольський район	28	20,96	
	Хмельницький район	38	10,74	
	Чемеровецький район	1	0,05	
	Шепетівський район	40	23,39	
	Ярмолинецький район	45	30,02	
	Всього	815	473,816	

№ з/п	Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону	Кількість)	Площі під твердими побутовими відходами, га	Зміни площі (+/-) у відношенні до попереднього року
1	2	3	4	
	Полігони			
	смт. Білогір'я	1	3,75	
	смт. Вінківці	1	6,51	
	м. Волочиськ	1	4,8	
	м. Городок	1	3,0	
	м. Деражня	1	2,14	
	м. Дунаївці	1	5,133	
	м. Ізяслав	1	3,0	
	м. Кам'янець-Подільський	1	9,0	
	м. Красилів	1	6,276	
	смт. Летичів	1	2,8	
	смт. Нова Ушиця	1	3,0	
	м. Полонне	1	7,4	
	м. Славута	1	8,0	
	м. Старокостянтинів	1	4,7	
	смт. Стара Синява	1	3,0	
	смт. Теофіполь	1	3,3	
	смт. Чемерівці	1	5,3	
	м. Шепетівка	1	4,3	
	смт. Ярмолинці	1	3,7	
	м. Нетішин	1	7,0	
	м. Хмельницький	1	8,8	
	Всього	21	104,909	
	Заводи по переробці твердих побутових відходів			
	Усього	відсутні		

Поводження з непридатними пестицидами

№ з/п	Район	Перезатарено впродовж року, т	Знешкоджено впродовж року, т	Утворено (виявлено) впродовж року, т	Кількість на кінець року, т
1	Білогірський	-	25,3	10,375	-
2	Вінковоцький	-	-	-	-
3	Волочиський	-	79,6	94,05	92,0
4	Городоцький	-	0,62	12,92	12,9
5	Деражнянський	-	45,53	-	-
6	Дунаєвецький	-	3,76	2,76	-
7	Ізяславський	-	-	-	-
8	Кам-Подільський	-	21,64	Обсяг невідомий	Обсяг невідомий
9	Красилівський	-	-	2,875	2,875
10	Летичівський	-	-	-	-
11	Новоушицький	-	1,85	2,0	1,15
12	Полонський	-	15,21	-	68,2 (68,2законтейне ризовано)
13	Славутський	-	13,72	-	-

	м.Славута		120,03	73,03	73*
14	Старокостянтинів	-	1,11	0,46	-
15	Старосинявський	-	-	-	-
16	Теофіпольський	-	1,49	0,49	-
17	Хмельницький	-	-	-	-
18	Чемеровецький	-	123,36	70,86	12,0
19	Шепетівський	-	-	-	-
20	Ярмолинецький	-	-	-	-
	Усього	-	453,22	269,82	262,125

73,0* - кількість гексахлорану в закритому складському приміщенні на бувшому заводі «Лотос» (м.Славута) - 73 тонн.

8.3 Використання відходів як вторинної сировини

Всього на підприємствах області за 2012 рік утворено відходів, як вторинної сировини 524553,7 т., з яких використано 526377,4 т., у тому числі 5054,7 т. – в якості палива. Площа, яку займають відходи у відвалах і накопичувачах на території підприємств складає 375,37 гектарів.

Протягом року утворено 466,0 т полімерних відходів, 193,2 т відходів матеріалів текстильних, 121,6 т склобою, 791,3 т паперу та картону; у якості вторинної сировини від підприємств, громадян та організацій області прийнято 420,6 т склобою, 57,5 т полімерних відходів. Приймальними підприємствами області одержано від організацій та фізичних осіб 4672,8 т відходів паперу та картону, з яких передано на сторону 5453,8 тонн. Відправлено на переробні підприємства в якості вторинної сировини 314,2 т зношених автомобільних шин (у 2011 році – 263,9 т), 134,1 т відпрацьованих мастил використано в інших технологічних процесах. Через ТОВ „Укрвторкольормет” передано на утилізацію 80,9 т відпрацьованих акумуляторів, в попередньому році – 74,8 тонн.

На лісопереробних та лісозаготівельних підприємствах області протягом року утворено 2439,3 т відходів деревини, з яких використано 411 т, в якості палива – 1052,6 тонн.

На підприємствах спиртової промисловості протягом року утворено 8197,9 т барди мелясної, цукровими підприємствами утворено 69683,9 т дефекату, виробниками сільськогосподарської продукції утворено 31713,4 т зернових відходів. Протягом року від підприємств області спеціалізованими організаціями одержано 15262,5 т відходів металобрухту та чорних металів, утворено 7325,2 тонн.

Динаміка використання відходів

№ з/п	Показник	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік
1	Обсяги утворення відходів, т	870559	1011364	1243078,7	1421525,5	1289293,9
2	Обсяги використання відходів, т	584055	413237	264083,3	293933,5	531432,1
3	Рівень використання, %	67,1	40,9	21,24	20,68	41,2

8.4 Транскордонне перевезення небезпечних відходів

За рахунок коштів Державного та обласного фондів охорони навколишнього природного середовища на території області протягом 2007-2012 років проводились роботи із забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення, зберігання, оброблення та знешкодження непридатних або заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин (ХЗЗР), у тому числі з підготовки та вивезення їх за межі України. Загальний обсяг вивезених за межі України непридатних та заборонених ХЗЗР становить 1299,463 т (у тому числі протягом 2012 року 453,22 т).

Станом на 01.01.2013 р. в області залишки накопичених непридатних та заборонених ХЗЗР становлять 262,125 тон.

8.5 Державне регулювання в сфері поводження з відходами

Складування та тимчасове зберігання побутових та промислових відходів здійснюється на 662 підприємствах області (згідно визначених райдержадміністраціями Переліків власників відходів на 2012 рік).

Відповідно до вимог постанови КМУ №1218 від 3 липня 1998 року „Про затвердження Порядку розроблення, затвердження і перегляду лімітів на утворення та розміщення відходів” на 2012 рік було розглянуто документи та видано 718 дозволів на розміщення та ліміти на утворення та розміщення відходів.

Продовжується робота по паспортизації місць видалення відходів (МВВ), розгляду і затвердженню технічних паспортів відходів та реєстрових карт об’єктів утворення відходів (ОУВ) та об’єктів оброблення та утилізації відходів (ООУВ), веденню відповідних реєстрів.

Всього за 2012 рік було розглянуто 8 паспортів МВВ (у 2011 році – 7), технічних паспортів на відходи по 153 підприємствах (у 2011 році по 41 підприємству), 55 реєстрових карт ОУВ (у 2011 році – 21 карту). Всього в області станом на 01.01.2013 року паспортизовано 214 МВВ. На 01.01.2013 року розроблені та включені до реєстру 484 карт ОУВ та 29 карт ООУВ.

Технічні паспорти на відходи розроблені та погоджені по 611 підприємствах.

Зареєстровано відходів в області (видів)

Клас небезпеки	Кількість зареєстрованих відходів	У тому числі			
		з визначеними хімічним складом та фізичними властивостями	Для яких визначено умови зберігання, транспортування, видалення	для яких визначено підприємства або виробництва по їх утилізації	Для яких визначено місця видалення відходів *
Всього (усіх класів небезпеки), у т. ч.:	216	215	216	216	216
1-го класу небезпеки	8	7	8	8	8
2-го класу небезпеки	33	33	33	33	33
3-го класу небезпеки	53	53	53	53	53
4-го класу небезпеки	122	122	122	122	122

Примітка: * – місця видалення для тимчасового зберігання відходів на території підприємства

Видача дозволів на розміщення відходів, лімітів на утворення та розміщення відходів

<i>Обласний центр, міста обласного підпорядкування, райони</i>	<i>Видано дозволів на розміщення відходів</i>	<i>Кількість підприємств, яким видано дозволи</i>	<i>Кількість місць видалення відходів, на які видано дозволи</i>	<i>На яку кількість відходів видано дозволи тис.т.</i>	<i>Видано лімітів на утворення та розміщення відходів</i>	<i>Кількість підприємств, яким видано ліміти</i>	<i>Дозволено утворити відходів тис.т.</i>	<i>Дозволено розмістити відходів на своїх підприємствах, тис.т.</i>	<i>Дозволено розмістити відходів на інших підприємствах, тис.т.</i>
Всього по області	718	718	2224	546,835	718	718	1093,67	546,835	7,59
м.Хмельницький	215	215	796	159,13	215	215	318,26	159,13	0,28
м.Кам.-Подільський	52	52	204	90,28	52	52	180,56	90,28	0,16
м.Нетішин	5	5	54	18,6	5	5	37,2	18,6	0,81
м.Славуга	28	28	92	14,87	28	28	29,74	14,87	3,35
м.Шепетівка	30	30	156	22,26	30	30	44,52	22,26	0,06
м.Старокостянтинів	31	31	125	14,37	31	31	28,74	14,37	0,017
Білогірський	11	11	27	7,69	11	11	15,38	7,69	-
Віньковецький	15	15	26	11,34	15	15	22,68	11,34	-
Волочиський	25	25	50	11,57	25	25	23,14	11,57	0,002
Городоцький	11	11	35	13,3	11	11	26,6	13,3	0,03
Деражнянський	21	21	22	21,3	21	21	42,06	21,3	0,02
Дунаєвецький	31	31	94	24,48	31	31	48,96	24,48	0,18
Ізяславський	19	19	24	12,345	19	19	24,69	12,345	-
Кам'янець-Подільський	25	25	63	13,94	25	25	27,88	13,94	0,014
Красилівський	23	23	54	16,35	23	23	3,27	16,35	0,12
Летичівський	25	25	40	15,36	25	25	30,72	15,36	-
Новоушицький	12	12	24	8,98	12	12	17,96	8,98	0,08
Полонський	21	21	52	13,03	21	21	26,06	13,03	2,4
Славутський	6	6	28	16,74	6	6	33,48	16,74	0,016
Старокостянтинівський	8	8	31	2,88	8	8	5,76	2,88	-
Старосинявський	5	5	27	5,7	5	5	11,4	5,7	-
Теофіпольський	13	13	17	8,35	13	13	16,7	8,35	-
Хмельницький	46	46	87	6,44	46	46	12,88	6,44	0,05
Чемеровецький	14	14	34	6,11	14	14	12,22	6,11	-
Шепетівський	10	10	16	6,01	10	10	12,02	6,01	-
Ярмолинецький	16	16	46	5,68	16	16	11,36	5,68	0,003

Однією з найгостріших проблем на сьогоднішній день є проблема безпечного складування та утилізації твердих побутових відходів в населених пунктах області. Дана проблема не є новою, проте з року в рік вона все гостріше постає перед громадськістю.

Території міст знаходяться у незадовільному стані, існуюча система санітарної очистки не забезпечує регулярного вивозу і знешкодження побутових відходів, що призводить до появи стихійних звалищ. Незадовільний стан з утилізацією відходів склався у містах: Хмельницькому, Кам'янці-Подільському, Волочиську, Шепетівці, Славуті, Нетішині.

Вирішення екологічних проблем області, запобігання накопиченню ТПВ та зменшення шкідливого впливу на навколишнє природне середовище, залучення коштів з ріжних джерел фінансування залишається одним з пріоритетних питань.

Щодо ситуації, яка склалася в області з твердими побутовими відходами, то в першу чергу потребує вирішення питання щодо виділення нових земельних ділянок під будівництво полігонів ТПВ для міст Кам'янця-Подільського, Нетішина та Хмельницького або (що дійсно було б найкращим рішенням) будівництво смттесортувальних та сміттєпереробних заводів у містах із великою кількістю населення.

9. ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

9.1 Екологічна безпека як складова національної безпеки

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст. 50) визначає екологічну безпеку як стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей, що гарантується здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних екологічних, політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів.

Об'єктами екологічної безпеки відповідно до ст. 3 Закону «Про основи національної безпеки України» є: людина і громадянин (їх конституційні права та свободи, перелік яких відповідно до Основного Закону (ст. 22) не є вичерпним); суспільство (його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище і природні ресурси); держава (її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність).

Довкілля вважається безпечним, коли його стан відповідає встановленим у законодавстві критеріям, стандартам, лімітам і нормативам, які стосуються його чистоти (незабрудненості), ресурсомісткості (невиснаженості), екологічної стійкості, санітарних вимог, видового різноманіття, здатності задовольняти інтереси громадян. Чинне екологічне законодавство України як критерії безпеки навколишнього природного середовища передбачає спеціальні нормативи екологічної безпеки.

Категорія «екологічна безпека» з'явилась в українському законодавстві з прийняттям Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. У подальшому вона отримує конституційне закріплення, її забезпечення та захист віднесено до обов'язків і найважливіших функцій держави, а також є справою всього українського народу (статті 16, 17 Конституції України). Поряд з людиною, її життям і здоров'ям, честю й гідністю, недоторканністю безпека проголошується і визначається Основним Законом найвищою соціальною цінністю (ст. 3).

Зазначені положення Основного Закону становлять конституційну основу екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища. Відповідно до них були розроблені: Основні напрямки державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки; Концепція (основи державної політики) національної безпеки України; Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року.

Чинне законодавство України не тільки визначає основні засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів, гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності, але й визнає пріоритетні національні інтереси: забезпечення екологічно та техногенно безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства; збереження навколишнього природного середовища; раціональне використання природних ресурсів (ст. 6 Закону України «Про основи національної безпеки України»).

У поресурсовому законодавстві окремо вирізняються принципи, що забезпечують пріоритет екологічних вимог перед іншими. До них належать: пріоритетність вимог екологічної безпеки; обов'язковість дотримання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів; гарантування екологічно безпечного середовища для життя та здоров'я людей. Відмінною рисою цих принципів від інших є забезпечення підтримання екологічної рівноваги на території України.

Недотримання вимог екологічної безпеки створює екологічно небезпечну ситуацію, яка загрожує стану навколишнього природного середовища та здоров'ю людини, спричиняє різноманітні наслідки. Вимоги екологічної безпеки в законі сформульовані за трьома напрямками: за господарськими суб'єктами, стадіями господарського процесу, видами господарської діяльності.

9.2 Об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку

До об'єктів підвищеної екологічної небезпеки в області відноситься два підприємства:

- ВАТ „Подільський цемент” м. Кам'янець Подільський;
- ХКП „Спецкомунтранс” м. Хмельницький;

9.3 Радіаційна безпека

Головним об'єктом ядерної та радіаційної небезпеки в області є Хмельницька АЕС. Реакторні установки обох блоків ХАЕС належать до сучасної серії водо-водяних енергетичних реакторів ВВЕР-1000.

Спостереження за радіаційним впливом станції на довкілля здійснюється відомчою лабораторією зовнішнього радіаційного контролю ХАЕС. Рівень забруднення промислового майданчика, санітарно-захисної зони та зони спостереження оцінюється вмістом радіонуклідів ^{137}Cs , ^{134}Cs , ^{90}Sr , ^{54}Mn , ^{60}Co , ^{51}Cr , ^{131}I та інших.

З пуском другого енергоблоку на ХАЕС впроваджена автоматизована система контролю радіаційної обстановки (АСКРО), яка дозволяє здійснювати у режимі реального часу контроль радіаційної обстановки на промисловому майданчику, санітарно-захисній зоні, зоні спостереження, здійснення метеорологічного контролю.

Найбільший вклад впливу ХАЕС на атмосферне повітря вносять газоподібні радіоактивні викиди із вентиляційної системи. Середньодобові значення їх активності складають:

- радіоактивні інертні гази – 83,89 ГБк/добу (0,14 % від гранично допустимого викиду (ГДВ));
- довгоживучі радіонукліди – 31,1 кБк/добу (0,004 % від ГДВ);
- йод-131 – 105,2 Бк/добу (0,0067 % від ГДВ).

Вміст радіонуклідів цезію-137 в атмосферному повітрі санітарно-захисної зони станції та населених пунктів становив 19,3 – 58,67 мкБк/м³, в ставку-охолоджувачі АЕС – 7,38 Бк/м³ та р. Горині – 5,25 Бк/м³, в ґрунтах контрольованих населених пунктів – $1,08 \cdot 10^1$ – $1,59 \cdot 10^2$ Бк/м², а стронцію-90 – 11,8 – 21,9 Бк/м². Радіонуклідів цезію-134, кобальту-60, марганцю-54 та йоду-131 в пробах ґрунтів не виявлено.

За регламентованими для ХАЕС контрольними рівнями скидів та викидів перевищень не було.

В цілому радіаційні параметри, що характеризують роботу ХАЕС за 2012 рік, не перевищували нормативних значень, а радіаційний захист персоналу та населення забезпечувалися на достатньому рівні.

Рівень гамма-фону в зоні спостереження ХАЕС протягом 2012 року становив 9-11 мкР/год.

9.3.1 Стан радіаційного забруднення

За даними радіоекологічного моніторингу області перевищень вмісту радіонуклідів в об'єктах навколишнього середовища, продуктах рослинного та тваринного походження протягом 2012 року не виявлено.

Так, за даними обласного гідрометеорологічного центру вміст радіоактивних речовин в випадіннях (сумарна бета-активність) становив 1,8 - 7,6 Бк/м² при нормі 110 Бк/м², а в аерозолях – 9,3 - 12,8 $\times 10^{-5}$ Бк/м³ при нормі 3700×10^{-5} Бк/м³. Природний радіаційний фон на території області становив 9-14 мкР/год.

Спостереження за станом річок у 2012 році показали, що вміст радіонуклідів в пробах води р. Горинь (с. Полянє та с. Вільбівне), становив: по цезію-137 - 0,0026 Бк/л, по стронцію-90 - 0,0037 - 0,0051 Бк/л, що не перевищує допустимих рівнів для цих радіонуклідів 2,0 Бк/л.

Радіоактивного забруднення продуктів харчування тваринного походження (м'ясо ВРХ, молоко та молочні продукти) та кормів не виявлено. Вміст цезію-137 в м'ясі ВРХ становив 2,3 - 4,7 Бк/кг при нормі 200 Бк/кг, в молоці – 2,7 - 4,9 Бк/кг при нормі 100 Бк/кг.

9.3.2 Поводження з радіоактивними відходами

На Хмельницькій АЕС стосовно сформованої системи поведження з радіоактивними відходами (далі РАВ) діють програми, положення, інструкції, які визначають конкретний порядок дій з поведження з РАВ на станції.

У процесі експлуатації ХАЕС утворюються рідкі, тверді, та газоподібні радіоактивні відходи.

Рідкими радіоактивними відходами є :

- концентровані сольові розчини від переробки трапних вод, вод спецпральні;
- відпрацьовані іонообмінні смоли фільтрів установки СВО;
- шлами.

Твердими радіоактивними відходами є відпрацьовані внутрішньокорпусні пристрої реактору, деталі насосів, трубопроводи, арматура, теплоізоляція, фільтри систем вентиляції, обтирочні матеріали, бавовняний та плівковий спецодяг, використані засоби індивідуального захисту, тара дерев'яна, різноманітні будівельні відходи та інше.

Газоподібними радіоактивними відходами є:

- здувки неконденсованих газів та летучих аерозолів з воздушників устаткування, працюючих на радіоактивних середах;
- повітря відведене з робочих приміщень.

Газоподібні відходи перед викидом в атмосферу проходять очистку.

До системи збору, зберігання і видалення радіоактивних відходів відносяться :

- система газоподібних викидів;
- система збору та зберігання рідких радіоактивних відходів (СРВ);
- система глибокого випарювання рідких радіоактивних відходів (УГУ - 1 - 500);
- система поведження з твердими радіоактивними відходами.

Поведження з радіоактивними відходами на ХАЕС здійснюється у відповідності з процедурами описаними в «Инструкции по обращению с радиоактивными отходами на ХАЭС» № 0.ЦД.4748.ИЭ – 06.

В процесі поведження з твердими (далі ТРВ) та рідкими (далі РРВ) радіоактивними відходами підрозділи ХАЕС взаємодіють з цехом дезактивації та поведження з РАВ (ЦДПРВ) і хімічним цехом (ХЦ).

З питань радіаційного моніторингу відходів підрозділи ХАЕС взаємодіють з цехом радіаційної безпеки (ЦРБ).

На ХАЕС діє система обліку, нормування, планування, контролю та звітності при поводженні з РАВ. Система реалізується через комплекс організаційних заходів, які забезпечують взаємодію, розмежовують обов'язки, права та відповідальність структурних підрозділів і адміністративно - управлінського персоналу ХАЕС в сфері поводження з РАВ.

Основним документом планування діяльності з поводження з РАВ на довгостроковий (трирічний) період часу на ХАЕС є «Програма мінімізації радіоактивних відходів у ВП «Хмельницька АЕС» № 0.ЦД.2800.ПМ – 06.

Категорії РАВ («чисті»-«брудні») :

- агрегатного стану (тверді-рідкі);

- складу (теплоізоляція – металеві – кабельна продукція - інші відходи).

Облік РАВ здійснюється в об'ємних, вагових одиницях активності. Контролю підлягають облікові параметри та фізико-хімічні властивості РАВ.

Кількість РАВ, що утворилися за 2012 рік на ХАЕС

Тверді радіоактивні відходи(ТРВ)

Категорія ТРВ		Кількість утворених ТРВ з 1.01.12 р. по 1.01.13 р.		Передано на переробку*	
		Об'єм, м ³	Питома активність, КБк/кг	Об'єм, м ³	Питома активність, КБк/кг
1	Низько активні	156,1	27,0	-	-
2	Середньо активні	0,4	2,0*10 ⁴	-	-
3	Високо активні	0,155	>1,0*10 ⁷	-	-

*на даний час переробка ТРВ на ХАЕС не здійснюється в зв'язку з відсутністю установок по переробці ТРВ.

Рідкі радіоактивні відходи(РРВ)

Середньоактивні РРВ	Кількість утворених РРВ з 1.01.12р. по 1.01.13 р.		Перероблено з 1.01.12 р. по 1.01.13 р.		Відправлено на тимчасове зберігання	
	Об'єм, м ³	Питома активність, КБк/кг	Об'єм, м ³	Питома активність, КБк/кг	Об'єм, м ³	Питома активність, КБк/кг
Кубовий залишок	122,5	2,1*10 ⁴	175,0	2,4*10 ⁴	Продукт переробки кубового залишку на УГУ – 1-500-сольовий плав	
Сольовий плав	42,0	2,7*10 ⁴	-	-	42,0	2,7*10 ⁴
Зневоднений шлам	5180,0 (кг)	1,3*10 ³	5180,0 (кг)	1,3*10 ³	5,8	1,3*10 ³

Кількість РАВ, що зберігаються на ХАЕС.

Тверді радіоактивні відходи(ТРВ).

Найменування сховища	Категорія ТРВ	Проектний об'єм, м ³	Ступінь заповнення, м ³
СТРВ СК	низькоактивні	1081,5	4754,0**
	Середньо активні	4925,46	119,1
	високоактивні	361,2	9,673

** -Всі низько активні тверді відходи направляються на тимчасове зберігання в комірки СТРВ СК без переробки та сортування по видам (спалювальні, пресуемі, металеві і не пресуемі). Не перероблені ТРВ завантажуються у комірки СТРВ СК «навалом» в поліетиленових та паперових мішках, що не дозволяє раціонально використовувати об'єм комірок.

Рідкі радіоактивні відходи(РРВ).

<i>Найменування сховища</i>	<i>Середньоактивні РРВ</i>	<i>Проектний об'єм, м³</i>	<i>Ступінь заповнення, м³</i>
СРРВ	Кубовий залишок	2850,0	451,3
	Відпрацьовані сорбенти, шлами	200,0	169,8
БЗ СТРВ комірка 101/9	Сольовий плав	840,0	768,8
Майданчик «ББ-куб»		240,0	175,2
БЗ СТРВ комірка 101/8	Зневоднений шлам	350,0	10,0

10. ПРОМИСЛОВІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

Сьогодні Хмельниччина має потужний промисловий комплекс – понад 1850 підприємств, у багатьох з яких відбуваються позитивні зміни.

За підсумками 2012 року обсяги промислового виробництва збільшились відповідно до 2011 року на 1,0% .

Зростання випуску продукції відбулось у металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів (на 40,3%), легкій промисловості (на 19,9%), виробництві іншої неметалевої мінеральної продукції (на 2,1%), машинобудуванні (на 0,9%), виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (на 0,5%). Водночас скорочення обсягів продукції спостерігалось в обробленні деревини та виробництві виробів з деревини, виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води, хімічній та нафтохімічній промисловості, целюлозно-паперовому виробництві, видавничій діяльності, добувній промисловості.

Промисловими підприємствами за січень-листопад 2012 року реалізовано продукції (товарів, послуг) на 14,1 млрд. грн. (за січень-листопад 2011 року – 12,4 млрд. грн.). В обсязі реалізації найбільшу частку становила продукція підприємств з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води – 33,7%, виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 28,9%, іншої неметалевої мінеральної продукції – 12,0%, машинобудування – 8,6%, хімічної та нафтохімічної промисловості – 5,6 відсотка.

10.1 Структура та обсяги промислового виробництва

Обсяг і структура реалізованої продукції за основними видами промислової діяльності

	Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) у відпускних цінах підприємств (без ПДВ та акцизу) за січень–грудень 2012р.		<u>Довідково:</u> структура обсягу реалізованої промислової продукції, без урахування вартості електроенергії, газу та води, придбаних для перепродажу, %
	тис.грн.	у % до всієї реалізованої продукції	
Промисловість	14130113,1	100,0	100,0
Добувна та переробна	9366671,9	66,3	72,4

промисловість			
Добувна промисловість	166821,9	1,2	1,3
Переробна промисловість	9199850,0	65,1	71,1
з неї			
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	4080939,4	28,9	31,5
легка промисловість	300505,8	2,1	2,3
оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	38413,1	0,3	0,3
целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	124569,3	0,9	1,0
хімічна та нафтохімічна промисловість	790864,9	5,6	6,1
виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	1697896,0	12,0	13,1
металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	656097,9	4,6	5,1
машинобудування	1210214,9	8,6	9,4
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	4763441,2	33,7	27,6

10.2 Вплив на довкілля

10.2.1 Гірничодобувна промисловість

У добувній промисловості випуск продукції порівняно з 2011 роком зменшився на 3,8%, у т.ч. у добуванні каменю – на 57,7%. Поряд із цим у добуванні піску та глини обсяги продукції збільшилися на 4,3%.

Дані про видобуток основних видів продукції добувної промисловості наведено в таблиці.

	Вироблено за		Грудень 2012р. у % до		2012р. у % до 2011р.
	2012р.	грудень 2012р.	листо- пада 2012р.	грудня 2011р.	
Вапняк, тис.т	112,6	9,5	90,5	97,9	36,5
Галька, гравій, щебінь та камінь дроблений, тис.м ³	2502,1	143,9	59,4	66,8	113,6

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від підприємств добувної промисловості у 2012 році становили 377,8 тонн (62,2 % відповідно до минулого 2011 року).

Протягом 2012 року на підприємствах добувної промисловості утворилося 21055,6 тонн відходів (у 2011 році - 18172,9 тонн).

Підприємствами з виробництва будівельних матеріалів в 2012 році у поверхневі водні об'єкти скинуто 1,781 млн. м³ зворотних вод.

10.2.2 Металургійна промисловість

У металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів за 2012р. обсяги промислової продукції зросли на 40,3% (за січень–листопад 2012р. – на 37,3%), у т.ч. у металургійному виробництві – в 2,0 раза. Поряд з цим у виробництві готових металевих виробів зафіксовано зменшення випуску продукції на 5,7%.

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів у 2012 році становили 16,4 тонн (87,2 % відповідно до минулого 2011 року).

10.2.3 Хімічна та нафтохімічна промисловість

У хімічній та нафтохімічній промисловості та у т.ч. у виробництві гумових та пластмасових виробів за 2012р. індекс промислової продукції становив 95,5% (за січень–листопад 2012р. – відповідно 94,5% і 94,4%).

Дані щодо виробництва окремих видів продукції наведено в таблиці.

	Вироблено за		Грудень 2012р. у % до		2012р. у % до 2011р.
	2012р.	грудень 2012р.	листо- пада 2012р.	грудня 2011р.	
Трубки, труби, шланги та фітінги жорсткі з полімерів етилену, пропілену, вінілхлориду та інших пластмас, т	20667	1541	113,3	121,1	90,8
Бутлі, пляшки, фляги і аналогічні вироби пластмасові (стакани для сметани, йогурту тощо), тис.шт.	101885,8	5187,9	131,8	63,3	83,6

10.2.4 Харчова промисловість

У виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів за 2012р. спостерігалось зростання промислової продукції на 0,5% (за січень–листопад 2012р. – зменшення на 0,1%). Збільшення обсягів продукції відбулось у переробленні та консервуванні овочів та фруктів (у 1,8 раза), виробництві пива (на 13,2%), цукру (на 7,3%) та солоду (на 0,8%). Водночас зменшився випуск продукції у виробництві продуктів борошномельно-круп'яної промисловості (на 25,5%), хліба та хлібобулочних виробів (на 13,6%), макаронних виробів (на 7,5%), м'ясній (на 6,9%) та молочній (на 3,4%) промисловості.

Випуск основних видів продукції характеризується такими даними:

	Вироблено за		Грудень 2012р. у % до		2012р. у % до 2011р.
	2012р.	грудень 2012р.	листо- пада 2012р.	грудня 2011р.	
Яловичина і телятина, свіжі (парні) чи охолоджені, т	1294	63	47,4	150,0	85,9
Свинина свіжа (парна) чи охолоджена, т	3111	288	117,1	144,0	106,4
М'ясо і субпродукти харчові свійської птиці, свіжі чи охолоджені, т	4654	572	133,0	162,0	89,4
Вироби ковбасні, т	5725	491	84,9	98,6	95,8
Риба копчена, включаючи філе, т	329	32	128,0	91,4	106,1
Оселедці солоні, т	116	21	190,9	123,5	82,3
Консерви рибні інші (рибоовочеві, пресерви рибні, консерви з печінки тріски тощо), т	420	65	180,6	103,2	103,2
Соки натуральні (включаючи апельсиновий), т	75	–	–	–	39,1
Соки концентровані, включаючи купажовані, крім томатного соку, т	26105	1000	16,2	86,8	188,1
Овочі консервовані натуральні, т	1043	5	–	11,1	171,8
Джеми, желе фруктові, пюре та пасти фруктові чи горіхові, т	398	37	55,2	115,6	530,7
Молоко оброблене рідке, т	8461	979	88,6	66,6	66,4
Масло вершкове, т	7857	729	271,0	129,3	90,2
Спреди та суміші жирові, т	1450	143	115,3	94,7	77,0
Сир свіжий неферментований та сир кисломолочний, т	1844	146	94,8	114,1	110,4
Сири жирні, т	8487	652	87,4	133,9	98,6
Продукти кисломолочні, т	1744	159	98,1	119,5	112,4
Борошно, т	72654	5666	98,6	83,1	84,6
Крупи, т	14945	1670	57,4	83,0	40,8
Вироби хлібобулочні, т	52495	4090	85,9	78,0	86,9
Печиво солодке і вафлі, т	359	12	34,3	26,1	85,5
Цукор білий кристалічний буряковий, т	233196	31343	38,9	124,7	107,3
Лікери, солодкі наливки, спиртові настоянки, інші спиртові напої, тис.дал	713,5	50,4	88,1	104,1	71,9

Спирт етиловий неденатурований із вмістом спирту не менше 80 об.%, тис.дал	1246,5	101,2	94,8	92,2	120,1
Пиво солодове, включаючи пиво безалкогольне і пиво з вмістом алкоголю менше 0,5%, тис.дал	1277,4	66,3	83,1	96,1	113,2
Солод, т	241408	20427	99,5	105,2	100,8
Води натуральні мінеральні, тис.дал					
негазовані	399,2	4,9	52,1	16,2	72,8
газовані	753,7	10,5	36,2	25,1	83,1
Напої безалкогольні, тис.дал	7082,5	416,6	143,6	72,2	80,7

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від підприємств по виробництву харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у 2012 році становили 1119,0 тонн (82,2 % до минулого 2011 року). У середньому викинуто одним підприємством 23,3 тонн.

Протягом 2012 року утворилося 1045066,7 тонн відходів харчової промисловості.

Підприємствами харчової та м'ясомолочної промисловості в 2012 році у поверхневій водній об'єкти скинуто 2,075 млн.м³ зворотних вод, в тому числі 0,024 млн. м³ - забруднених.

10.3 Заходи з екологізації промислового виробництва

Якщо говорити про мінімізацію шкоди, яку завдає господарська діяльність геологічному і всьому навколишньому середовищу, то вона неможлива без підвищення загальної виробничої культури і суворого виконання всіх природоохоронних правил та норм.

Зокрема, на місці та в околицях ведення геологорозвідувальних та гірничодобувних робіт слід уникати засмічення території побутовими та виробничими відходами, крім місць, спеціально відведених для нагромадження їх; здійснювати повний збір відходів буріння по кожному виду окремо; обов'язково засипати розвідувальні гірські вирубки; оснащувати транспортні засоби гумовими гусеницями та пневмокатками, які завдають значно меншої шкоди ґрунтово-рослинному покриву; скидати у водойми шахтні та бурові води лише після повного очищення їх; переходити до безвибухових методів проходження гірських виробок; застосовувати мікробіологічні препарати для очищення ґрунтів від забруднень нафтопродуктами тощо. Необхідно здійснювати рекультивацію земель на місці відпрацьованих відкритим способом родовищ корисних копалин. Це поняття охоплює весь комплекс робіт, спрямованих на відновлення родючості й народногосподарської цінності порушених земель. У вузькому розумінні рекультивація – це відновлення шару ґрунту, попередньо знятого з ділянок, де передбачається його механічне руйнування або сильне забруднення. Для того, щоб уникнути осідання земель над підземними

виробками при видобутку корисних копалин закритим способом, необхідно забудувати їх після відпрацювання відходами видобутку мінеральної сировини (пустою породою). Ці заходи, крім основного ефекту, допомагають також запобігати додатковому забрудненню навколишнього середовища звалищами відпрацьованої гірської породи на поверхні землі.

На даний час на вітчизняних харчових підприємствах майже немає ефективних очисних споруд, а економічний механізм забезпечення безпеки довкілля використовується неефективно і не стимулює підприємства до організації дільниць з очищення стічних вод.

Застосування механічних, хімічних та фізико-хімічних способів або не забезпечує необхідного ступеня очищення таких висококонцентрованих забруднень вод, або є досить дороговартісним. Найбільш прогресивним і раціональним для даних умов є біохімічний спосіб, який забезпечує розкладання переважної більшості складних органічних сполук до CO₂ і води без використання хімічних реагентів. Вітчизняними вченими запропоновано ряд технологій очищення стічних вод спиртового, дріжджового, молокопереробного виробництв. Основним елементом цих технологій є анаеробно-аеробне руйнування забруднюючих речовин стічних вод з досягненням ефективності очищення за БСК 95-99%. При цьому на анаеробній стадії відбувається метанове бродіння з утворенням біогазу, що містить до 80% метану. Враховуючи, що з одного об'єму висококонцентрованих стічних вод у процесі метанового бродіння утворюється понад 20 об'ємів біогазу, останній можна використати як джерело палива на підприємстві. За даними науковців це дозволить зекономити до 1/3 паливних ресурсів для підприємства, що є надзвичайно актуальним для українських підприємств в сучасних умовах.

11. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

11.1 Тенденції розвитку сільського господарства

Відповідно форми статистичного звіту 4-сг вся посівна площа 2012 року становить 1млн.108 тис. га, що на рівні обсягів 2011 року. За останні 3 роки посівна площа сільгоспкультур збільшилася на 140 тис. га.

Основну увагу сільгосптоваровиробники області приділяють виробництву продовольчого зерна. В період з 2010 року посівні площі зернових і зернобобових культур зберігали тенденцію до збільшення і становили відповідно:

2010 рік – 569,3 тис. га;

2011 рік – 575,4 тис. га, або 102 % до 2010 року;

2012 рік – 613,1 тис. га, або 108 % до 2011 року.

Як результат зростання посівних площ та впровадження сучасних технологій вирощування, збільшується валове виробництво зерна, яке становило у 2010 році - 1,7 млн. тонн, 2011 році – 2,1 млн. тонн, у 2012 році - 2,7 млн. тонн.

Також, протягом останніх 3 років прослідковується тенденція до зростання виробництва цукрових буряків. Валовий збір цукросировини у 2010 році становив – 1,6 млн. тонн, у 2011 році - 1,75 млн. тонн, у 2012 році – 2,2 млн. тонн.

Щорічно зростає самозабезпеченість населення області картоплею, овочами та плодоягідною продукцією.

Агроформування області активно проводять комплекс збиральних робіт. Станом на 15 липня ранні зернові та зернобобові культури обмолочено з 6 % площ, валовий збір в початково – оприбуткованій вазі становить 82,6 тис. тонн при середній урожайності 38,4 ц/гектара.

11.2 Вплив на довкілля

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря по сільському господарству, мисливству та лісовому господарству у 2012 році становили 1317,2 тонн (146,3 % відповідно до 2011 року).

На підприємствах сільського господарства за 2012 рік утворилося 1289293,9 тонн відходів. На території Хмельницької області утилізацією відходів тваринного походження займаються Хмельницький Державний завод по виготовленню м'ясо-кісткового борошна «Ветсанзавод» та ДП «Шепетівський ветсанзавод».

Сільськогосподарськими підприємствами області скинуто в поверхневі водні об'єкти 0,096 млн. м³ зворотних вод.

11.2.1 Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювальні землі та під багаторічні насадження

Протягом 2012 року під сільськогосподарські культури та багаторічні насадження було внесено 88,8 тис. тонн мінеральних добрив у діючій речовині, що становить 107 кг на 1 гектар посівної площі та 547,5 тис. тонн органічних добрив, або 0,7 тонн на 1 га посівної площі.

11.2.2 Використання пестицидів

За 2012 рік засоби захисту рослин були внесені на площі 3210 тис. га (в перерахунку на 1 слід) у кількості 2,8 тис. тонн.

11.2.3 Екологічні аспекти зрошення та осушення земель

В області використовується 117 тис. га осушених земель, які широко використовуються у загальному землеробстві. Осушувані землі в кількості 1,2 тис. га переведені в богарні.

11.2.4 Тенденції в тваринництві

Говорячи про позитивні тенденції в тваринництві можна зауважити, що по сільськогосподарських підприємствах у 2012 році виробництво основних видів тваринницької продукції становило: м'яса – 36,7 тис. тонн, молока - 124,8 тис. тонн, яєць – 1038,6 млн. штук. До відповідного періоду минулого року по всіх категоріях господарств чисельність великої рогатої худоби

становило 272,3 тис. голів, птиці – 9517,9 тис. голів, овець і кіз на 26,4 тис. голів.

Варто зазначити, що в 2012 році в галузь тваринництва залучено більше 631,5 мільйонів гривень капітальних інвестицій.

Разом з тим, якщо в цілому по області стабілізовано ситуацію з поголів'ям ВРХ, то в трьох районах їх кількість зменшилась, господарства шести районів зменшили поголів'я корів. Необхідно вжити невідкладних заходів щодо стабілізації та нарощування поголів'я сільськогосподарських тварин шляхом збереження та вирощування приплоду, закупівлі молодняка в населення, використовуючи державну підтримку. В цьому році за рахунок вкладення інвестицій у галузь тваринництва введено в експлуатацію 9 об'єктів, а саме: 4 тваринницькі комплекси для великої рогатої худоби та вирощування молодняка ВРХ, 2 свинокосплексів, 3 птахоферми.

11.3 Органічне сільське господарство

Агроформування області не займаються впровадженням органічного землеробства, у зв'язку з тим, що в Україні немає відповідного законодавства про сертифікацію подібних підприємств.

12. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

12.1 Структура виробництва та використання енергії

Динаміка використання паливно-енергетичних ресурсів

	2000	2009	2010	2011	2012
Споживання паливно-енергетичних ресурсів на енергетичні цілі, тис. т у.п.	1522,2	1449,2	1503,7	1490,5	1370,6
Темп зміни, % до обсягу 2000 р.	-	95,2	98,8	97,5	90,0
Споживання електроенергії млн. кВт.год	1090,0	1108,3	1138,3	1182,1	1191,0
Темп зміни, % до обсягу 2000 р.	-	101,7	104,4	108,4	109,3
Споживання палива, тис.т у.п.	919,0	870,7	885,0	880,6	755,7
Темп зміни, % до обсягу 2000 р.	-	94,7	96,3	95,8	82,2
Споживання теплоенергії, тис.Гкал	1447	1268,9	1446,0	1312,5	1324,7
Темп зміни, % до обсягу 2000 р.	-	87,7	99,9	90,7	91,5

*Викиди забруднюючих речовин стаціонарними джерелами
паливно-енергетичного комплексу у 2012 році*

	Кількість підприємств	Обсяги викидів, тис. т	Обсяг викидів на одиницю реалізованої продукції, кг/грн	Темп зміни, % порівняно з 2011 роком	
				обсягів викидів	викиди на одиницю продукції,
Усього стаціонарними джерелами	1	0,027	0,00000988	178	163,6
-в тому числі за видами діяльності:					
Виробництво електроенергії ХАЕС*	1	0,027	0,00000988	178	163,6

*В Хмельницькій області відсутні підприємства по видобуванню та переробці паливних ресурсів. На території області знаходиться Хмельницька АЕС, яка виробляє електроенергію.

Динаміка споживання енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти

	2000 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Всього по Україні млн. т умовного палива /область, у %	0,9	0,7	0,7	0,7	0,7
Вугілля кам'яне/ область, у %	0,2	0,6	0,6	0,6	0,4
Газ природний, млрд. м ³ / область, у %	1,6	1,4	1,2	1,2	1,2
Бензин моторний / область, у %	2,8	2,7	2,6	2,5	2,5
Газойлі (паливо дизельне) / область, у %	3,0	2,6	2,6	2,6	2,7
Мазути топкові важкі / область, у %	3,2	-	0,3	0,3	0,2

12.2 Ефективність енергоспоживання та енергозбереження

*Динаміка використання енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти**

	2000 р.	2005 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012р
Всього, т умовного палива	1196323	1439120	1027155	1071894	1099933	977668
Первинні види палива						
Вугілля кам'яне	112458	82479	345355	413517	432004	282971
Газ природний, тис. м ³	646421	960494	472870	460350	458686	447424
Дрова для опалення, м ³ щільних	21914	17580	21703	24840	25502	34445
Інші види первинного палива, т умовного палива	9205	8377	5614	5966	4573	
Продукти переробки палива						
Кокс та напівкокс з вугілля кам'яного, вугілля бурого та торфу	4243	1329	561	336	359	241
Бензин авіаційний	0	-	-	-	-	-
Бензин моторний	50455	42269	30116	27639	25284	24321
Фракції легкі інші	-	32	18	19	16	11
Паливо реактивне типу гас	-	1294	223	176	11	-
Гас для технічних цілей	138	17	27	28	24	25

Гас освітлювальний	43	30	9	12	10	11
Газойлі (дизельне паливо)	139565	98615	96212	101638	113808	121477
Мазути топкові важкі	39368	7121	1523	2411	2449	1749
Масла мастильні для процесів очищення	-	-	-	-	-	-
Масла мастильні	7761	6733	3818	4429	4590	4940
Пропан і бутан скраплені	1736	1377	1503	1702	2258	2830
Вазелін нафтовий, парафін, озокерит, інші мінеральні воски	-	6	-	-	-	-
Бітум нафтовий і сланцевий	5591	25954	10856	11504	12853	6087
Мастила відпрацьовані	20	55	51	41	52	34
Присадки до мастил та палива	-	-	-	-	-	-
Інші види нафтопродуктів, тон умовного палива	-	-	-	-	-	-
Кам'яновугільний газ, одержаний шляхом перегонки в коксових печах тис.м ³	-	-	-	-	-	-
Інші продукти переробки палива, тон умовного палива	513	-	-	-	-	-

* - Без урахування обсягів реалізації населенню

Використання основних видів енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти за видами економічної діяльності у 2012 році

	Витрачено т умовного палива	Витрати палива в натуральному вимірі			
		вугілля кам'яне	газ природний	бензин моторний	газойлі (паливо дизельне)
Всього	977668	282971	447426	24320	121477
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	155252	4964	35760	8587	61214
Промисловість	651538	249988	360227	5684	18283
Добувна	5811	-	986	146	2954
Переробна	375201	249944	131480	3436	13517
У тому числі					
металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	-	-	-	-	-
Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення та ядерних матеріалів	-	-	-	-	-
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	123467	5113	85613	1958	8397
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	270526	45	227760	2102	1811
Будівництво	13296	1183	365	899	3702
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	11362	16	3847	1874	2665
Діяльність готелів і ресторанів	518	4	409	16	4

Діяльність транспорту та зв'язку	73785	793	14262	2448	33689
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	4568	3	2401	739	422
Державне управління	38316	19338	16125	1708	473
Освіта	11356	3336	5968	426	243
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	13714	3334	6625	1399	155
Інші види діяльності	3963	12	1437	540	627

Порівняно з попереднім роком обсяги споживання палива у промисловості зменшились на 17 % і становили 651,5 тис.т. в умовному вимірі. Менше використано вугілля кам'яного (на 37,6%), бензину моторного (на 11,8%), природного газу (на 3,2%).

Порівняно з минулим роком витрати палива у сільському господарстві збільшились на 14,1 %, у тому числі вугілля кам'яного – у 2,6 рази, природного газу- на 30,1%, бензину моторного – 6,%, газойлів (палива дизельного) – на 5,1%.

12.3 Вплив енергетичної галузі на довкілля

Вплив енергетичної галузі в області дуже незначний, т.я викиди Хмельницької АЕС у 2012 році склали 27 тонн. Введення в дію другого блоку дозволило відключити пускорезервну котельню, яка працювала на мазуті.

12.4 Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики

На території Хмельницької області починаючи із 1950 року до 1962 року запрацювали 4 малі гідроелектростанції на річках Південний Буг та Збруч загальною потужністю 2,265 тис.кВт. У 1992 році відновила свою роботу на річці Збруч, найбільш потужна (0,8 тис.кВт) Півверківська гідроелектростанція. Поступово у 1998, 2000, 2002, 2003, 2004, 2006 роках відновили свою роботу ще 6 гідроелектростанцій і в даний час в області працює 11 гідроелектростанцій загальною потужністю 5,295 тис.кВт на річках Південний Буг, Збруч, Горинь, Случ, Ушиця. У 2012 році завершена реконструкція гідроелектростанції в с.Цибулівка Кам'янець-Подільського району. В даний час проводяться роботи по відновленню і реконструкції ще 2 гідроелектростанцій на річках Жванчик і Смотрич у Кам'янець-Подільському і Чемеровецькому районах.

Розміщення фотовольтаїчних елементів у вигляді солярних модулів або дахової плівки на дахи будівель – це ще один спосіб виробництва електроенергії без завдання шкоди довкіллю. В області почали використовувати інтегровані дахові системи, які виробляють електроенергію з екологічних джерел на новобудовах та вже існуючих будинках.

У 2012 році підписано Меморандум про співпрацю між Хмельницькою облдержадміністрацією та директором підприємства „Екотехнік Україна”, який представляє групу компаній з Чехії, що мають намір збудувати на території Хмельницької області електростанції, які працюватимуть на сонячних батареях. Визначено райони, в яких планується будівництво джерел альтернативної енергетики. Стосовно Ярмолинецького, Дунаєвецького, Віньковецького, Новоушицького, Хмельницького та Чемеровецького районів є розпорядження голови адміністрації про дозвіл на виготовлення технічної документації.

13. ТРАНСПОРТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

13.1 Транспортна мережа України

13.1.1 Структура та обсяги транспортних перевезень

Вид транспорту	Рік	Перевезено вантажів		Вантажооборот		Перевезено пасажирів		Пасажирооборот	
		млн. т	%	млн.т.км.	%	млн.	%	млн.пас.км.	%
Залізничний*	2000	-	-	-	-	12,0	2,4	-	-
	2009	-	-	-	-	9,3	2,2	-	-
	2010	-	-	-	-	9,1	2,1	-	-
	2011	-	-	-	-	7,8	1,8	-	-
	2012	-	-	-	-	7,2	1,7	-	-
Автомобільний	2000	25,3	2,7	587,3	3,0	54,9	2,1	608,3	2,1
	2009	21,0	2,0	1888,1	3,8	118,6	2,9	1102,7	2,0
	2010	21,4	1,8	2044,8	3,8	117,1	3,1	1084,0	2,1
	2011	22,5	1,8	2231,4	3,9	103,2	2,9	1015,0	2,0
	2012	22,9	1,8	2246,3	3,9	106,9	3,1	1096,1	2,2
Водний	2000	-	-	-	-	-	-	-	-
	2009	-	-	-	-	-	-	-	-
	2010	-	-	-	-	-	-	-	-
	2011	-	-	-	-	-	-	-	-
	2012	-	-	-	-	-	-	-	-
Авіаційний	2000	0,0000 4	0,2	0,0398	0,2	0,0003	0,0	0,3	0,0
	2009	-	-	-	-	0,0021	-	2,1	-
	2010	-	-	-	-	-	-	-	-
	2011	-	-	-	-	-	-	-	-
	2012	-	-	-	-	-	-	-	-
Трубопровідний	2000	-	-	-	-	-	-	-	-
	2009	-	-	-	-	-	-	-	-
	2010	-	-	-	-	-	-	-	-
	2011	-	-	-	-	-	-	-	-
	2012	-	-	-	-	-	-	-	-
Міський електротранспорт	2000					59,9	2,3	431,4	2,6
	2009					43,1	3,4	262,9	4,2
	2010					45,7	3,8	278,6	4,0
	2011					42,5	3,2	259,3	3,3
	2012					37,6	2,8	229,6	2,9

Всього	2000	21,0	27,2	587,34	3,2	126,8	2,3	1040,0	2,35
	2009	21,4	2,0	1888,1	3,8	171,0	2,8	1367,7	3,1
	2010	22,5	1,8	2044,8	3,8	171,9	3,0	1362,6	3,0
	2011	22,9	1,8	2231,4	3,9	153,5	2,6	1274,3	2,65
	2012	21,0	1,8	2246,3	3,9	151,7	2,5	1325,7	2,55

*- інформація про перевезення вантажів, вантажооборот та пасажирооборот по залізничному транспорту в області відсутня, в графі перевезено пасажирів подано інформацію - відправлено пасажирів.

13.1.2 Склад парку та середній вік транспортних засобів

Групування автомобілів за конструкцією, яка дозволяє використовувати паливо(незалежно від фактичного використання палива)

Тип автомобіля (одиниць)	Всього	За видами палива					
		бензин	дизпаливо	зріджені й нафтовий газ	стиснений газ	стиснений природний газ і бензин	дизпаливо та стиснений природний газ
Автомобілів - всього	263882	*	*	*	*	*	*
Легкові автомобілі	212700						
Вантажні бортові	11969						
Самоскиди	11876						
Сідлові тягачі	4809						
Пасажирські автобуси	10832						
Спеціальні автомобілі	8761						
Інші автомобілі	2935						

- * у зв'язку із відміненням техогляду автомобілей ДАІ та статистичної форми 4ТЗ „Кількість та технічний стан автомобілів, автобусів, мототранспорту, причепів (напівпричепів)” інформація про групування автомобілів за видами палива відсутня.

Середній вік парку дорожніх механічних транспортних засобів

- * у зв'язку із відміненням техогляду автомобілей ДАІ та статистичної форми 4ТЗ „Кількість та технічний стан автомобілів, автобусів, мототранспорту, причепів (напівпричепів)” інформація про групування автомобілів за терміном експлуатації відсутня.

13.2 Вплив транспорту на довкілля

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від рухомих джерел забруднення у Хмельницькій області за 2012 рік становили 63,326 тис.тонн, що становить 79,5 % від загальної кількості викидів. Найбільша кількість викидів від пересувних джерел припадає на обласний центр м.Хмельницький, а саме 13,3 тис.тонн, що складає 21% від загальної кількості викидів рухомих джерел. Автотранспортний парк області за останні роки має тенденцію до постійного збільшення.

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від окремих видів автотранспорту підприємств області

тис.т.

Роки	Вантажні автомобілі	Пасажирські автобуси	Пасажирські легкові автомобілі	Спеціальні легкові автомобілі	Спеціальні нелегкові автомобілі
2000	13,4	3,0	3,2	1,0	2,5
2009	7,4	1,2	3,1	0,8	1,6
2010	6,8	1,1	2,9	0,7	1,3
2011	7,1	1,1	2,9	0,7	1,4
2012	7,3	1,0	3,0	0,6	1,4

У 2012 році викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря збільшились від вантажних автомобілів на 0,2 тис.тонн, від пасажирських легкових автомобілів на 0,1 тис.тонн. По пасажирських автобусах та спеціальних легкових автомобілях викиди в атмосферу зменшились на 0,1 тис.тонн, а по спеціальних нелегкових автомобілях залишились без змін.

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря пересувними джерелами забруднення від використання окремих видів палива

Роки	Обсяги викидів, тис.т.	У тому числі від використання			Частка викидів забруднюючих речовин від використання бензину у загальних обсягів викидів, %
		бензину	газойлів (дизельного палива)	зрідженого та стисненого газу	
2000	51,6	47,0	3,0	1,6	91,1
2009	63,6	46,3	13,9	3,4	72,8
2010	64,7	44,5	15,0	5,2	68,8
2011	64,8	42,8	15,8	6,2	66,1
2012	63,3	40,4	16,4	6,5	63,8

У 2012 році скоротились обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від рухомих джерел на 1,5 тис.тонн, в тому числі для тих, які використовують в якості палива бензин на 2,4 тис.тонн і збільшились від споживання газойлів на 0,6 тис.тонн та від споживання зрідженого та стисненого газу на 0,3 тис.тонн.

13.3 Заходи щодо зменшення впливу транспорту на довкілля

Забруднюючі речовини, що містяться у викидах відпрацьованих газів автомобілів, вкрай негативно впливають на стан довкілля та здоров'я людей. Оксид вуглецю, оксиди азоту, вуглеводні, сполуки сірки та інші речовини це небезпечний „коктейль”, який ми вживаємо щодня на вулицях міст та сіл.

Кількість шкідливих викидів від автотранспортних засобів істотно залежить від роботи двигуна на всіх стадіях життєвого циклу автомобіля, якості використовуваного палива та стану автомобільних доріг.

У 2012 році фінансування на утримання автомобільних доріг області становило 100,229 млн.грн.

14. ЗБАЛАНСОВАНЕ ВИРОБНИЦТВО ТА СПОЖИВАННЯ

14.1 Тенденції та характеристика споживання

На сьогодні людство досягло нового рівня своєї споживчої активності. Цей рівень полягає в тому, що 20-25% всієї органіки, що виробляється рослинністю Землі протягом року, використовується в процесі господарської діяльності людини.

Властиво, що в Україні зростає зацікавленість споживачів екологічно чистою та безпечною продукцією. Цю тенденцію швидко підхопили працівники реклами, які часто не заглиблюються у зміст поняття і видають бажане за дійсне, чим вводять в оману покупця, подаючи на товарі недостовірну інформацію. Використання екологічних мотивацій потребує професіонального підходу фахівців. Перспектива виходу на нові ринки потребуватиме від місцевих виробників адаптації до міжнародного законодавства, орієнтації на кращі зразки екологічного менеджменту.

14.2 Структурна перебудова та екологізація економіки

Обґрунтування екологічності є невід'ємною частиною системи управління, що впливає на вибір пріоритетів у забезпеченні народного господарства природними ресурсами та послугами в межах намічуваних обсягів споживання.

Орієнтація народного господарства на інтенсивні методи ведення господарства вимагає того, щоб природоохоронна діяльність, як і будь-яка інша, була б підпорядкована кінцевим результатам, а саме: підвищенню добробуту і всебічному розвитку особистості. Однак показники якості навколишнього середовища в сучасних умовах поки ще не стали мірилом добробуту населення. Іншими словами, чітка система управління якістю навколишнього середовища, соціальні нормативи якої мають керуватися не тільки технічними, а й економічними можливостями, поки що не вибудована.

14.3 Впровадження елементів „більш чистого виробництва”

У країнах Західної Європи екологічно чиста продукція представлена достатньо широко, кількість каналів розподілу велика: діє прямий збут, всі без винятку крамниці, окрім дешевих, пропонують біопродукти, існують спеціалізовані пункти продажу дієтичних і екологічно чистих продуктів.

В країнах Західної Європи ведеться значна робота з вирощування екологічно чистої продукції і просування її на ринок, що закономірно у зв'язку зі зростаючим попитом на цю продукцію.

Пріоритетні напрямки сталого екологічного розвитку України закріплено в багатьох правових документах. Зокрема статтею 50 Конституції України, згідно якої кожен громадянин України має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Основні засади державної політики в напрямі гарантування цього права сформульовані в „Основних напрямках державної політики у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки”.

Міністерство аграрної політики за підтримки міжнародних донорів розпочинає роботу щодо створення національної системи сертифікації та узаконення виробництва органічної продукції, її переробки та продажу.

Прихильники індустріальних методів у сільському господарстві вважають, що органічне землеробство потребує більше витрат, є менш врожайним, а культури більш вразливими до різних шкідників.

Прибічники ж „органіки” кажуть, що такі господарства витрачають коштів менше, зокрема через те, що не купують пестицидів, мінеральних добрив та значно менше витрачають пального, а врожайність на „чистій” землі досить часто є вищою за ту, що отримують при застосуванні традиційних технологій.

На законодавчому рівні здійснено низку слухань та сформовано відповідні завдання щодо питань переходу до екологічно чистого виробництва. Про це свідчить Постанова Верховної Ради України „Про рекомендації парламентських слухань щодо дотримання вимог природоохоронного законодавства в Україні”. Результатом обговорення стала розробка проекту „Національної концепції впровадження та розвитку екологічно чистого й екологічно безпечного виробництва в Україні”.

В Україні є всі умови для сталого розвитку екологічного виробництва. Реалізація стратегії сталого розвитку – запорука швидкого економічного зростання, яка водночас забезпечує підтримання екологічного балансу та збереження комфортних умов існування людства в довкіллі.

14.4 Ефективність використання природних ресурсів

На сучасному етапі суспільного розвитку ефективність використання природних ресурсів є найважливішим показником рівня розвитку держави, а якість навколишнього природного середовища – відповідності життя, функціонування суспільства та охорони довкілля. Ефективне використання природних ресурсів – це створення системи гарантій щодо використання природних ресурсів на основі дотримання суспільних інтересів та їх збереження для наступних поколінь. Раціональне й ефективне використання природних ресурсів визначається системою правових, організаційних, економічних та інших заходів, що мають природоохоронний, ресурсозберігаючий і відновлювальний характер. При раціональному та ефективному використанні природних ресурсів природна властивість її відновлення не зменшується, а збільшується (на відміну від інших засобів виробництва).

Планування раціонального використання природних ресурсів та охорони довкілля полягає у: встановленні нормативів плати і розмірів платежів за викиди і скиди забруднюючих речовин, розміщення відходів, встановленні нормативів плати і розмірів платежів за використання природних ресурсів; впровадженні лімітів викидів і скидів забруднюючих речовин, розміщення відходів; впровадженні лімітів використання природних ресурсів; формування кадастрів природних ресурсів; проведенні

моніторингів запасів природних ресурсів та елементів навколишнього середовища, облік природних ресурсів та природних умов.

14.5 Оцінка „життєвого циклу виробництва”

Оцінка життєвого циклу, як метод оцінювання екологічних аспектів продукції й потенційних впливів на навколишнє середовище, передбачає такі етапи:

- визначення цілей і змісту оцінки життєвого циклу;
- формування переліку вхідних і вихідних параметрів на стадіях життєвого циклу продукції, проведення необхідних розрахунків у рамках інвентаризаційного аналізу;
- оцінка потенційних впливів на навколишнє середовище, пов'язаних із вхідними й вихідними потоками речовини та енергії;
- інтерпретація результатів інвентаризаційного аналізу й аналізу впливів.

Ця оцінка також розглядає впливи на навколишнє середовище впродовж усього життєвого циклу продукції – одержання сировини, матеріалів, виробництво, експлуатація й утилізація в межах продукційної системи.

Оцінка характеристик життєвого циклу використовується:

- для оцінки можливостей поліпшення екологічних аспектів продукції на різних стадіях життєвого циклу;
- під час прийняття рішень у промислових, державних і недержавних організаціях, під час стратегічного планування, встановлення пріоритетів, проектування чи реконструкції продукції або процесів;
- для вибору характеристик екологічності, у тому числі методів вимірювань;
- під час проведення маркетингових досліджень;
- під час екологічного маркування чи для складання заяви-декларації екологічної чистоти продукції.

Зміст, межі та рівень деталізації оцінки життєвого циклу залежить від об'єкта дослідження й передбачуваного використання результатів. Глибина та широта оцінки життєвого циклу продукції можуть суттєво відрізнятися, що більшою мірою залежить від цілей такої оцінки. У будь-якому випадку слід дотримуватися принципів і структури робіт, встановлених міжнародним стандартом ISO 14040.

15. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

15.1 Національна та регіональна екологічна політика

Екологічна політика України за роки незалежності в цілому сформована. Одним із перших основоположних документів, який на державному рівні проголосив довгострокову стратегію розв'язання екологічних проблем України була Постанова Верховної Ради України від 05 березня 1998 року «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки».

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 року схвалено Концепцію національної екологічної політики України на період до 2020 року.

Завдання екологічної політики нашої держави, спрямовані на екологічно збалансоване використання природних ресурсів:

1) охорона водних ресурсів, екологізація водного господарства, що передбачає: перехід до сталого використання водних ресурсів шляхом запровадження інтегрованого управління водними ресурсами; упровадження системного підходу до менеджменту прісноводних ресурсів і відповідних басейнів річок, які базуються на принципі басейнового та інтегрованого управління; зміцнення органів басейнового управління, в тому числі міждержавних і регіональних; підвищення ефективності водокористування шляхом запровадження економічних стимулів на басейновому рівні та повного відшкодування витрат; розроблення ефективних стратегій для басейнового управління водними ресурсами з метою запобігання негативним наслідкам повеней та посухи; зменшення обсягів використання води для потреб виробництва і житлово-комунального господарства; урахування нагальних потреб муніципальних водних систем (зокрема, підключених до них промислових джерел) у програмах управління водними ресурсами в річкових басейнах; збільшення обсягу збирання та очищення зворотних вод; упровадження системи відшкодування повної вартості послуг з водопостачання і раціонального використання водних ресурсів (менеджмент попиту) з урахуванням стимулювання до вжиття заходів водозаощадження;

2) охорона земельних ресурсів, екологізація сільського господарства, що передбачає: запровадження інтегрованого підходу до управління земельними ресурсами, підвищення його координованості та ефективності; забезпечення широкого впровадження новітніх екологічно збалансованих технологій землекористування; удосконалення державної системи моніторингу земель, ведення земельного кадастру та землеустрою; створення умов для максимально можливого забезпечення неперервності ділянок, стан яких наближається до природного; формування збалансованого співвідношення між окремими видами угідь та забезпечення екологічної безпеки і рівноваги територій у регіонах; розширення площі лісів, полезахисних лісових смуг та інших захисних насаджень відповідно до

науково обґрунтованих показників, що розроблятимуться з урахуванням регіональних та місцевих особливостей; збільшення частки сільськогосподарських угідь екстенсивного використання (сіножатей, пасовищ) відповідно до науково обґрунтованих показників, що розроблятимуться з урахуванням регіональних та місцевих особливостей; розроблення технологій з відновлення виведених з ріллі деградованих, малопродуктивних та техногенно забруднених сільськогосподарських угідь; наближення до європейських стандартів з питань відведення земель під розміщення об'єктів промислового виробництва, будівництва, транспорту, зв'язку, тощо; сприяння розробленню та широкому впровадженню нових біологічних засобів захисту рослин у сільськогосподарському виробництві; забезпечення екологічно допустимого сільськогосподарського навантаження на ґрунтовий покрив; забезпечення широкого впровадження новітніх екологічно збалансованих технологій ведення сільського господарства;

3) невиснажливе використання тваринних та рослинних ресурсів, екологізація лісового господарства, що передбачає: запровадження класифікації функцій та напрямів використання екосистем, забезпечення проведення їх повної еколого-економічної оцінки як основи для визначення можливості та екологічно допустимих обсягів використання сировинної складової екосистеми; запровадження механізму заборони використання ресурсу до визначення його кількісних та якісних показників (заповідання, консервація ресурсу тощо); запровадження принципу гнучкого управління використанням природних ресурсів, у тому числі постійного моніторингу кількісних та якісних показників таких ресурсів під час їх використання; передбачення можливості коригування процесу використання природних ресурсів з урахуванням результатів моніторингу, включаючи їх видову зміну та припинення виснажливого використання; проведення оцінки впливу природних і антропогенних факторів на динаміку ресурсних видів рослин та розроблення прогнозу змін фіторесурсів; установлення обґрунтованої ціни біоресурсів з урахуванням їх несировинної цінності, розміру плати за спеціальне використання та вдосконалення дозвільно-ліцензійної діяльності у цій сфері; відновлення чисельності рідкісних та таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тварин і рослин; упровадження в систему ведення лісового господарства та комплексного використання лісових ресурсів екосистемного підходу; запровадження системи повної відповідальності постійного користувача за стан наданих у користування лісів; забезпечення відтворення корінних лісових і природних рослинних угруповань з використанням технологій, що сприяють збереженню біорізноманіття; розроблення та затвердження критеріїв та індикаторів збалансованого розвитку лісового господарства, впровадження сертифікації лісів у лісовому господарстві; забезпечення розширеного відтворення лісів і збільшення лісистості країни; сприяння реалізації державної політики щодо запровадження сталого управління лісовим господарством і підвищення ефективності функціонування лісового господарства; забезпечення підтримки лісового господарства шляхом поєднання заходів державного

регулювання та впровадження ринкового механізму; упровадження економіко-правового механізму для стимулювання розширеного відтворення лісових ресурсів;

4) екологічно стале надрокористування, що передбачає: створення умов для ефективного, екологічно збалансованого розвитку надрокористування на основі впровадження нових технологій, комплексного використання ресурсів надр, рекультивації територій; видачу спеціальних дозволів на користування надрами з метою їх геологічного вивчення та видобування корисних копалин за умови забезпечення повноти розробки родовищ корисних копалин; удосконалення законодавчого врегулювання порядку використання відвалів видобутку і відходів збагачення та переробки мінеральної сировини як техногенних родовищ корисних копалин.

15.2 Удосконалення системи управління та нормативно-правового регулювання у сфері охорони довкілля та екологічної безпеки

За роки незалежності нашої держави практично створено нове природоохоронне законодавство, яке включає Земельний, Лісовий, Водний кодекси та Кодекс про надра, закони України "Про охорону навколишнього природного середовища", "Про природно-заповідний фонд", "Про охорону атмосферного повітря", "Про тваринний світ", "Про екологічну експертизу", "Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку", "Про поводження з радіоактивними відходами", "Про відходи", "Про рослинний світ", "Про зону надзвичайної екологічної ситуації", "Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру" і "Про об'єкти підвищеної небезпеки" та інші.

Ключовими напрямками розвитку й вдосконалення законодавства на даному етапі є:

- внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації повноважень органів виконавчої влади у сфері екології та природних ресурсів, у тому числі на місцевому рівні;

- розробка та затвердження нових законопроектів, зокрема, законів України "Про небезпечні відходи", "Про екологічну (природно-техногенну) безпеку", "Про Національний екологічний фонд" та інших;

- вдосконалення діючого законодавства відповідно до вимог нашого сьогодення з врахуванням реальних умов діяльності суб'єктів господарювання;

- гармонізація національного законодавства з європейським.

15.3 Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства

№ п/п	Назва заходу	Одиниця виміру	Роки		
			2010	2011	2012
1	2	3	4	5	6
1.	Кількість перевірених об'єктів	од.	1431	1236	1274
2.	Складено актів перевірок	од.	1431	1236	1274
3.	Кількість складених протоколів про адміністративне правопорушення	од.	2383	2347	2479
4.	Притягнуто до адміністративної відповідальності	чол./грн.	1938	1792	1870
5.	Стягнуто адміністративних штрафів	чол./грн.	289,408	396,746	417,336
6.	Пред'явлено претензійно-позовних матеріалів	од./грн.	16962,49	15901,522	8069,9706
7.	Стягнуто претензійно-позовних матеріалів	од./грн.	2912,698	5154,083	1324,408
8.	Прийнято рішень про обмеження, тимчасову заборону (зупинення) господарської діяльності	од.	65	67	70
9.	Прийнято рішень про призупинення фінансування будівництва (реконструкції) об'єктів	од.	-	-	-
10.	Кількість дозволів, виданих на відновлення господарської діяльності та фінансування	од.	20	7	24
11.	Кількість об'єктів, на яких виявлено перевищення встановлених екологічних нормативів, дозволів або лімітів	од.	56	47	31
11.1.	на спеціальне водокористування	од.	56	17	10
	у т.ч. на скиди у водні об'єкти		41	17	10
11.2.	на викиди в атмосферне повітря	од.	15	12	2
11.3.	на утворення та розміщення відходів	од.	-	1	19
12.	Внесено подань про припинення дії виданих дозволів	од.	-	1	6
13.	Кількість матеріалів про порушення, що містили ознаки злочину, переданих на розгляд в правоохоронні органи (прокуратури, внутрішніх справ, СБУ)	од.	42	38	123

15.4 Виконання державних цільових екологічних програм

З метою виконання Загальнодержавної програми поводження з токсичними відходами та Регіональної програми поводження з небезпечними (токсичними) відходами у Хмельницькій області на 2010-2015 роки протягом 2012 року на території області ТОВ “С.І. Груп Консорт Лтд” (Israel) проведено роботи із забезпечення екологічно-безпечного перевезення, зберігання, оброблення та знешкодження непридатних або заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин та тари від них, у тому числі підготовка та вивезення їх на знищення за межі України, в результаті яких вивезено 453,22 т, у тому числі:

- 333,19 т – за рахунок коштів Державного фонду охорони навколишнього природного середовища (близько 7,5 млн.грн.);

- 120,03 т – за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища (2,718 млн.грн.). В зв'язку із непроплатою зареєстрованих в ГУДКСУ у Хмельницькій області зобов'язань утворилась кредиторська заборгованість.

Протягом 2012 року забезпечено передачу небезпечних відходів, які накопичені на підприємствах області, спеціалізованим підприємствам у кількості 210,6 тонн.

В рамках виконання Комплексної програми захисту сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь від шкідливої дії вод на період до 2010 року та прогноз до 2020 року у 2012 році з державного бюджету профінансовано та використано 150,0 тис. грн. на проектні роботи.

На виконання Комплексної програми охорони навколишнього природного середовища Хмельницької області на 2011-2015 роки з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у 2012 році на виготовлення поліграфічної продукції та виготовлення відео матеріалів з природоохоронної тематики виділено кошти у сумі 25,0 тис. гривень. В зв'язку із непроплатою зареєстрованих в ГУДКСУ у Хмельницькій області зобов'язань станом на 1.01.2013 р. утворилась кредиторська заборгованість.

В рамках виконання Програми реформування та розвитку житлово-комунального господарства Хмельницької області на 2011-2014 роки з місцевого бюджету профінансовано та використано 300,0 тис. грн. на виготовлення і закупівлю контейнерів для твердих побутових відходів.

В рамках виконання Державної цільової програми «Ліси України» на 2010-2015 роки на заходи з охорони та відтворення лісів у 2012 році виділено 29,137 млн.грн., (з них: 0,9815 млн.грн. – з державного бюджету; 28,1555 млн.грн. – інші джерела (власні кошти лісокористувачів), у тому числі на: виконання робіт із створення захисних лісових насаджень та полезахисних лісових смуг на землях, які не зайняті лісом; створення лісових культур, сприяння природному відновленню лісів; вирощування садивного матеріалу, створення і утримання селекційних комплексів, плантацій, розсадників і насінневих заводів; проведення рубок формування і оздоровлення лісів; забезпечення охорони лісів від пожеж, утримання відомчої пожежної охорони, пожежно-хімічних станцій, гасіння лісових

пожеж, протипожежне облаштування лісів; здійснення лісозахисних заходів, зокрема проведення лісопатологічних обстежень, винищувальних робіт в осередках шкідників і хвороб, виробництво біологічних препаратів; ведення мисливського господарства, здійснення державного регулювання і контролю у галузі мисливського господарства та полювання, охорона використання і відтворення мисливської фауни, збереження та поліпшення стану мисливських угідь.

15.5 Моніторинг навколишнього природного середовища

В області функціонує багатовідомча система спостережень за об'єктами навколишнього природного середовища, що здійснюється у відповідності з «Положенням про державну систему моніторингу» спеціально уповноваженими державними органами.

Середовища, які контролюються суб'єктами моніторингу довкілля та число точок спостережень

№ з/п	Суб'єкти моніторингу довкілля	Кількість точок спостережень, од.								
		атмосферне повітря	стаціонарні джерела викидів в атмосферне повітря	поверхневі води	джерела скидів зворотних вод у поверхневі води	морські води	джерела скидів зворотних вод у морські води	підземні води	джерела скидів зворотних вод у глибокі підземні водоносні горизонти	грунти
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Обласний центр з гідрометеорології	2	-	5	-	-	-	-	-	-
2	Держсанепідслужба	46	-	67	-	-	-	-	-	96
3	„Держгрунтохорона”	-	-	23	-	-	-	-	-	65
4	Подільська гідрогеологічна партія	-	-	-	-	-	-	26	-	-
5	Обласне управління водних ресурсів	-	-	14	-	-	-	-	-	-

Обласний центр з гідрометеорології вів спостереження за Південним Бугом щомісячно на 2-х створах, його притокою – Бужком (1 створ) та Случем (2 створи) – два рази в квартал.

Лабораторія Хмельницького обласного управління водних ресурсів аналізувала проби води раз у місяць на постах спостереження річок Дністра, Случа і Хомори, та один раз у квартал – на постах спостережень за Південним Бугом і Горинню.

Моніторинг за рівневим режимом та забрудненням підземних вод забезпечувався Подільською гідрогеологічною партією у 26 пунктах спостереження один раз у рік.

Вміст забруднюючих речовин в атмосферному повітрі відслідковувався Хмельницьким обласним центром з гідрометеорології щомісячно на 2 постах спостереження у м. Хмельницькому, радіоактивних речовин в атмосферних випадіннях і аерозолях – на Шепетівському гідрометеорологічному посту та кліматичними умовами області – на 5-ти метеостанціях. Кількість вимірюваних інгредієнтів та постів спостережень за станом атмосферного повітря залишилась без змін в порівнянні з попередніми роками.

Хмельницька філія державної установи «Інститут охорони ґрунтів України» ДУ « Держґрунтохорона » визначала ступінь забруднення рілних земель на 30 пунктах спостереження 2 рази в рік та радіологічні дослідження на 15 контрольних ділянках, розташованих по „розі вітрів” 30-ти км зони Хмельницької АЕС і 2-х ділянках в зоні посиленого контролю.

Головне управління Держсанепідслужби у Хмельницькій області проводило спостереження за станом поверхневих вод 1 категорії на 4-х створах у місцях розташування водозаборів та 2 категорії у 63 створах – у місцях масового відпочинку населення, а також за станом атмосферного повітря і ґрунтів у межах санітарно-захисних зон підприємств.

Моніторинг радіаційного фону території області забезпечувався щоденно обласним центром з гідрометеорології на постах спостереження у містах Хмельницькому, Шепетівці і Кам’янці-Подільському та селищах міського типу Ямполі Білогірського району і Новій Ушиці.

Взаємодія із суб’єктами моніторингу сусідніх областей здійснювалася у відповідності із Планом спільних спостережень за транскордонними природними об’єктами між держуправліннями охорони навколишнього природного середовища Рівненської, Вінницької, Тернопільської і Чернівецької областей шляхом щоквартального обміну відповідною інформацією.

Здійснення моніторингу довкілля за регіональними (місцевими) програмами природоохоронних заходів

<i>№ з/п.</i>	<i>Назва регіональної (локальної) програми моніторингу довкілля</i>	<i>Суб’єкти моніторингу довкілля, що залучені до виконання програм</i>	<i>Основні рекомендації, що надаються за результатами впровадження регіональних програм</i>
1	2	3	4
1.	Програма моніторингу довкілля Хмельницької області на 2011-2016 роки, затверджена рішенням обласної ради від 2 березня 2011 року № 23-3/2011	Держуправління охорони навколишнього природного середовища в Хмельницькій області, Хмельницьке обласне управління водних ресурсів, Головне управління Держсанепідслужби у Хмельницькій області, Хмельницький обласний центр з гідрометеорології, Подільська гідрогеологічна партія, Хмельницька філія державної установи «Інститут охорони ґрунтів України» ДУ « Держґрунтохорона ».	Вдосконалити систему моніторингу довкілля області. Привести систему у відповідність з Положенням про державну систему моніторингу довкілля в області, налагодити більш повне інформування населення щодо екологічної ситуації регіону.

15.6 Державна екологічна експертиза

Державна екологічна експертиза здійснювалася як складова частина комплексної державної експертизи у відповідності до Порядку затвердження інвестиційних програм і проектів будівництва та проведення їх державної експертизи, затвердженого Постановою КМУ від 31.10.2007 р. № 1269. Виконання державної екологічної експертизи проводиться у відповідності Закону України „Про екологічну експертизу”, нормативними законодавчими документами та рекомендаційними матеріалами Міністерства. Відділ співпрацював з філією ДП „Укрдержбудекспертиза” у Хмельницькій області, з якою укладена довгострокова угода.

Еколого-експертним підрозділом Держуправління охорони навколишнього природного середовища в області розглянуто 23 матеріали оцінки впливів на навколишнє середовище будівництва, реконструкції, технічного переоснащення об'єктів різного призначення. 1 матеріал розглянуто у складі комплексної державної експертизи, 22 - комплекти документації, що надійшли через дозвільний центр. Через невідповідність проектних рішень вимогам природоохоронного законодавства (відсутність оцінки впливу таких об'єктів на стан навколишнього природного середовища, оголошення в засобах масової інформації заяв про наміри і екологічних наслідків діяльності та врахування громадської думки), неповним висвітленням впливу запроєктованих об'єктів на навколишнє середовище 5 комплектів матеріалів було направлено на доопрацювання.

Найбільш важливими об'єктами, проектні матеріали яких розглядались екологічною експертизою, були матеріали оцінки впливів на навколишнє середовище реконструкції малої гідроелектростанції в с. Новолабунь Полонського району, очисних споруд в смт. Теофіполь, системи очищення каналізаційних стічних вод ТОВ „Білогір'ямолокопродукт” в смт. Білогір'я, продуктивністю 600 м³/добу”, лінії збагачення сировини для виробництва керамічних виробів в с. Новаки, Полонського р-ну, Хмельницької області по вул. Заводській, 18 .

Інформація щодо результатів проведення державної екологічної експертизи оприлюднювалась на сайті Державного управління.

Протягом 2012 року було розглянуто та погоджено 3 заяви про наміри на будівництво різних об'єктів (перенесення меліоративного каналу на території Суловецької сільської ради Летичівського району, розширення складу нафтопродуктів в смт. Ярмолинці, інженерно-технічного корпусу енергоблоків №3, 4 на промисловому майданчику ВП ХАЕС).

Протягом року скарги від населення області та звернення районних та міської рад з приводу еколого - небезпечних об'єктів не надходили.

Еколого-експертна діяльність у 2012 р.

№	Виконання робіт	Загальна кількість	Позитивно оцінено, кількість	Негативно оцінено, кількість	% відхилення
1.	Загалом проведено експертиз	23	18	5	21,70%
1.1	З них: - у рамках комплексної державної	1	1	0	0,00%

	експертизи				
1.2	- через дозвільний центр	22	17	5	22,70%
2.	Оцінено передпроектної документації (ТЕО і ТЕР інвестицій, ескізних проектів)	0	0	0	0,00%
3.	Оцінено проектно-кошторисної документації (розділи оцінки впливів на навколишнє середовище)	23	18	5	21,70%

15.7 Економічні засади природокористування

За використання природних ресурсів протягом 2012 року надійшло 295184,8 тис.гривень.

Справляння збору за спеціальне користування природними ресурсами

тис.грн.

<i>Назва плати</i>	<i>2010р.</i>	<i>2011р.</i>	<i>2012р.</i>
Плата за землю	124017,3	162993,8	203840,4
Збір за спеціальне користування лісовими ресурсами	8367,6	9510,4	11106,5
Збір за спеціальне користування водними ресурсами	12246,1	17435,3	24049,6
Плата за користування надрами	7625,9	31720,3	56188,3
Всього	152256,9	221659,8	295184,8

15.7.1 Економічні механізми природоохоронної діяльності

У відповідності до Закону України „Про охорону навколишнього природного середовища” та Державного бюджету на 2012 рік кошти від зборів забруднення навколишнього природного середовища, кошти екологічного податку розподіляються між Державним фондом охорони навколишнього природного середовища (далі ОНПС), обласним фондом ОНПС та місцевими (міськими, селищними, сільськими фондами ОНПС).

Кошти обласного та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища використовуються відповідно до Постанови КМУ №1147 від 17 вересня 1996 року „Про затвердження видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів” із змінами та доповненнями.

З врахуванням пріоритетності та першочерговості у здійсненні природоохоронних заходів в області, діє економічний механізм використання коштів від зборів за забруднення навколишнього природного середовища. Рішенням сесії шостого скликання Хмельницької обласної ради №1-8/201 від 29 грудня 2011 року „Про обласний бюджет на 2012 рік” з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища виділено кошти у сумі 225 тис.грн. на здійснення природоохоронних заходів (субвенція з місцевого бюджету державному бюджету на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку регіонів), та рішенням шостого скликання обласної ради №6-9/2012 від 15 березня 2012 року „Про внесення змін до обласного бюджету на 2012 рік” виділено 2742,9 тис.грн. на здійсненні природоохоронних заходів в області.

Фінансування природоохоронних заходів у 2010-2012 рр.

тис.грн.

	<i>Рік</i>		
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>
Обсяги фінансування природоохоронних заходів	8337,647	25857,848	11795,68

Надходження та використання коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища

тис.грн.

<i>№</i>	<i>Обіг коштів</i>	<i>Рік</i>		
		<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>
1.	Залишок коштів на початок звітної періоду	2021,341	3387,819	1241,319
2.	Надійшло коштів у звітному періоді - всього	3859,070	3473,2	2229,204
3.	Залишок коштів на кінець звітної періоду	3387,819	1241,319	3421,011
4.	Витрачено коштів - всього	2492,592	5619,7	49,512
5.	% використання коштів (дані пункту 4 поділити на { (дані п.1+дані п.2)·100})	42,4	81,9	1,43

Надходження та використання коштів місцевих (село, селище, місто) фондів охорони навколишнього природного середовища,

тис.грн.

<i>№</i>	<i>Обіг коштів</i>	<i>Рік</i>		
		<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>
1.	Залишок коштів на початок звітної періоду	1246,733	2118,481	4562,99
2.	Надійшло коштів у звітному періоді - всього	1543,630	5994,319	5624,269
3.	Залишок коштів на кінець звітної періоду	2118,481	4562,99	6995,674
4.	Витрачено коштів - всього	671,882	3549,81	3191,585
5.	% використання коштів (дані пункту 4 поділити на { (дані п.1 +дані п.2)·100})	24,1	43,8	31,33

Стан будівництва природоохоронних об'єктів

тис.грн.

<i>Вид діяльності</i>	<i>Рік</i>								
	<i>2010</i>			<i>2011</i>			<i>2012</i>		
	<i>план</i>	<i>факт</i>	<i>%</i>	<i>план</i>	<i>факт</i>	<i>%</i>	<i>план</i>	<i>факт</i>	<i>%</i>
Капітальні вкладення на будівництво природоохоронних об'єктів	977,161	977,161	100	18986,596	18242,854	96,1	300	121,3	40,4

15.7.2 Стан фінансування природоохоронної галузі

Загальні обсяги фінансування природоохоронних заходів у 2012 році склали 11795,68 тис. грн., у тому з Державного бюджету 1252,8 тис.грн. з державного фонду ОНПС 7500,0 тис.грн., з обласного бюджету 300,0 тис.грн. з обласного фонду ОНПС – 2742,88 тис. грн.

З Державного бюджету виділено кошти на:

- заходи з охорони водних ресурсів (будівництво та реконструкція каналізаційних очисних споруд) - 121,3 тис. грн.;
- заходи з охорони та відтворення лісів – 981,5 тис. грн.
- заходи з захисту від шкідливої дії вод - 150,0 тис. грн.

За рахунок коштів Державного фонду охорони навколишнього природного середовища проведено роботи із забезпечення еколого-безпечного збирання, перевезення, зберігання, оброблення та знешкодження непридатних до використання та заборонених до застосування хімічних засобів захисту рослин, в тому числі з підготовки та вивезення їх за межі України.

З обласного бюджету виділено 300 тис. грн. на придбання контейнерів для сміття.

З обласного фонду охорони навколишнього природного середовища профінансовано наступні природоохоронні заходи заходи:

1. На виготовлення поліграфічної продукції та виготовлення відеороліка з екологічної тематики 25,0 тис. грн. , а саме:

- відео матеріали природоохоронної тематики (10 тис. грн.);
- книжки природоохоронної тематики «Фотодовідник стежками регіонального ландшафтного парку «Мальованка» Хмельницької області» (50 шт.-15 тис. грн.).

2. На проведення робіт із забезпечення екологічно-безпечного перевезення, зберігання, оброблення та знешкодження непридатних до використання та заборонених до застосування хімічних засобів захисту рослин та тари від них, у тому числі з підготовки та вивезення їх на знищення 2,718 млн. грн.

В зв'язку із непроплатою зареєстрованих в ГУДКСУ у Хмельницькій області зобов'язань станом на 1.01.2013 р. утворилась кредиторська заборгованість.

15.8 Технічне регулювання у сфері охорони довкілля, екологічної безпеки та раціонального природокористування

Технічне регулювання у сфері охорони довкілля, екологічної безпеки та раціонального природокористування забезпечується за рахунок встановлення нормативів гранично-допустимих викидів та скидів забруднюючих речовин у навколишнє середовище, лімітів та дозволів на розміщення відходів, режиму використання та охорони природних ресурсів згідно чинного законодавства.

15.9 Дозвільна діяльність у сфері природокористування

Керуючись положеннями Закону України „Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності” Держуправління охорони навколишнього природного середовища в Хмельницькій області тісно співпрацювало з Дозвільним центром Хмельницької міської ради та державними адміністраторами дозвільних центрів райдержадміністрацій та міст обласного значення. Документи дозвільного характеру видаються тільки через дозвільні органи, уповноважені видавати документи дозвільного характеру.

Відповідно до ст.11 Закону України “Про охорону атмосферного повітря” та постанови Кабінету Міністрів України № 302 „Про затвердження Порядку проведення та оплати робіт, пов’язаних з видачею дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, обліку підприємств, установ організацій та громадян-суб’єктів підприємницької діяльності, які отримали такі дозволи” за 2012 рік видано 556 дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, в тому числі внесені корективи до 17 раніше виданих дозволів.

Відповідно до вимог постанови Кабінету Міністрів України № 1218 від 03.08.1998 року „Про затвердження Порядку розроблення, затвердження і перегляду лімітів на утворення та розміщення відходів” за 2012 рік видано 475 дозволів на розміщення та лімітів на утворення та розміщення відходів на 2013 рік.

Відповідно до Водного Кодексу України та постанови Кабінету Міністрів України № 321 “Про затвердження Порядку погодження та видачі дозволів на спеціальне водокористування” за 2012 рік видано 317 дозволів на спеціальне водокористування.

Відповідно до Закону України “Про екологічну експертизу” у 2012 році видано 22 висновки державної екологічної експертизи матеріалів проектно–кошторисної документації на будівництво, реконструкцію, технічне переоснащення об’єктів різного призначення.

15.10 Екологічний аудит

У 2012 році екологічний аудит в області не проводився.

15.11 Стан та перспективи наукових досліджень у галузі охорони довкілля

У вищих навчальних закладах області проводиться систематична та цілеспрямована робота щодо формування у студентів екологічної свідомості, виховання в них екологічної культури та відповідального ставлення до природного середовища.

Оволодіння студентами системою наукових знань про навколишній світ та науку екологію, в цілому, відбувається на заняттях навчальної дисципліни «Основи екології».

Викладачі факультету *Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* у 2012 році працювали над колективними та індивідуальними науково-дослідними темами екологічного спрямування. Студенти навчального закладу працювали над науково-дослідними роботами.

Окрім цього, на факультеті постійно працюють наукові гуртки та проблемні групи, зокрема: «Екологічні аспекти у фауні безхребетних», «Екологічна освіта і виховання», «Краєзнавство і туризм», Дружина охорони природи «Зелені Товтри». На засіданні гуртків поглиблюються знання студентів та здійснюється виховна робота.

Хмельницький національний університет здійснює підготовку фахівців за напрямком підготовки бакалавр, спеціаліст, магістр за спеціальністю «Екологія, охорона навколишнього природного середовища та збалансоване природокористування». Для розширення сфери діяльності майбутніх фахівців та забезпечення ринку праці області підготовка фахівців передбачає можливість отримання спеціалізації «Екологія садово-паркового господарства», «Екологічний контроль на митниці», «Управління екологічною безпекою» з викладанням відповідних дисциплін. Підвищення науково - педагогічного рівня за даним напрямком забезпечується аспірантурою за спеціальністю «Екологія».

На кафедрі екології університету проводиться комплексна науково-дослідна робота «Регіональна екологія та природні ресурси Хмельницької області» за такими основними напрямками: «Техногенні зміни території Хмельницької області», «Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття Хмельницької області», «Проблеми підготовки екологів у вищих навчальних закладах», «Формування екологічної культури студентів вищих навчальних закладів на засадах сталого розвитку», «Використання інноваційних методів навчання при підготовці фахівців управління екологічною безпекою».

Екологічне виховання студентів проводиться під час участі у наукових конференціях усіх рівнів, підтримання зв'язків з громадськими організаціями, проведення навчально-педагогічних практик на базі навчальних закладів I-II рівнів акредитації області, виробничих практик на базі Державного управління охорони навколишнього природного середовища та Державної екологічної інспекції у Хмельницькій області, участі у облаштуванні ботанічного саду Хмельницького національного університету, а також санітарному прибиранні і благоустрою території міста.

В Хмельницькому інституті соціальних технологій «Україна» читаються наступні екологічні дисципліни: «Курортологія», «Екологія», «Основи соціоекології», «Екологічне право України».

В Кам'янець-Подільському коледжі будівництва, архітектури та дизайну здійснюється комплекс заходів, направлених на формування екологічної свідомості, культури, поведінки та відповідальності студентської молоді.

Волонтерський загін студентів коледжу – найактивніший учасники акції «Зроби Україну чистою». У коледжі діє екологічний клуб «Аква віта», програмою якого передбачено вивчення питання екологічно чистої питної води, екскурсії до науково-дослідницьких установ, ботанічного саду; гурток

«Енеогозбереження», члени якого працюють над дослідженням проблеми «Альтернативні джерела енергії».

У Чемеровецькому медичному коледжі передбачено вивчення зі спеціальності «Лікувальна справа» навчальної дисципліни «Загальна гігієна з основами екології», в якому безпосередньо розкриваються теми охорони довкілля та створення безпечного екологічного оточення.

В ДПТНЗ «Кам'янець-Подільське вище професійне училище» викладачем екології та членами гуртка «Екологія та місто» проводилась науково-дослідницька робота, зокрема обласна науково-практична конференція в рамках роботи регіонального Центру екологічної освіти «Вода – ти не тільки потрібна для життя, ти і є саме життя». Теоретична частина проходила в училищі. Практична частина носила дослідницький характер, проходила на березі р. Смотрич та р. Дібрухи, де бралися заміри води для виявлення фізико-хімічних показників та біологічного різноманіття даних водойм.

На основі даних будувалася теоретична частина дослідницьких робіт з теми «Біологічне різноманіття р. Смотрич та її притоки р. Дібрухи».

15.12 Участь громадськості у процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля

Протягом 2012 року Держуправлінням проведено Громадські слухання щодо створення національного природного парку «Верхнє Побужжя» в Хмельницькому, Красилівському, Летичівському, Деражнянському, та Старокостянтинівському районах .

Метою Громадських слухань було роз'яснення громадянам, органам влади, підприємцям, засобам масової інформації та іншим зацікавленим сторонам важливості збереження унікального регіону, а також формування позитивної думки та схвалення проекту створення національного природного парку «Верхнє Побужжя».

Учасниками Громадських слухань одностайно підтримано ініціативу та визнано за необхідне створити національний природний парк «Верхнє Побужжя».

15.12.1. Діяльність громадських екологічних організацій

<i>№</i>	<i>Назва організації</i>	<i>Адреса, телефон</i>
1	Хмельницька обласна еколого-правова громадська організація «Подільське екологічне товариство»	29000, м. Хмельницький, вул. Проскурівського Підпілля, 71, к.66 тел. 65-20-82, факс 65-43-75
2	Хмельницька обласна організація Всеукраїнської екологічної ліги	29017, м.Хмельницький, 17 а/с-397, тел/факс 76-25-53
3	Хмельницький обласний осередок «Поділля» Української екологічної спілки «Врятування від Чорнобилів»	29009, м. Хмельницький, а/с 544 тел.64-01-35
4	Хмельницька обласна організація Українського товариства охорони природи	29000, м. Хмельницький, вул. Шевченка 6 к. 10 тел. 70-50-25

<i>№</i>	<i>Назва організації</i>	<i>Адреса, телефон</i>
5	Хмельницька міська організація Українського товариства охорони природи	29019, м. Хмельницький, вул. Проспект Миру, 57/4 тел.3-23-78
6	Хмельницька обласна громадська організація „Спелеологічний клуб Антлантида”	29009, м. Хмельницький, вул. Курчатова, 1г, к. 164, тел 55-11-93
7	Товариство Подільських природодослідників та природолюбів	32301, м. Кам’янець-Подільський, пл. Польський ринок, 6, тел 8 (038249) 5-12-70, 5-17-71
8	Дружина охорони природи при Кам’янець-Подільському державному університеті, природничий факультет	32300, м. Кам’янець-Подільський, вул. Огієнка, 61.
9	Всеукраїнська екологічна громадська організація «Мама-86»	29000, м. Хмельницький, вул. Шевченка 6 кв 10 тел. 70-50-25

Головна увага в роботі громадських екологічних об’єднань зосереджувалася на просвітницьких заходах – проведенні конференцій, “круглих столів”, бесід, зустрічей тощо.

У рамках програми спільної діяльності з Хмельницьким обласним управлінням водних ресурсів у реалізації проекту «Громадська інвентаризація та моніторинг стану водних об’єктів в Україні Хмельницький обласний осередок Всеукраїнської екологічної ліги протягом 2010-2012 бере участь в оновленні банку даних річок області та штучних водойм у їх басейнах. Також проводиться громадський моніторинг річок Південний Буг, Плоска, Кудрянка.

До дня довкілля членами Хмельницького обласного осередку ВЕЛ висаджено дерева на прибережній смузі р.Південний Буг.

Кам’янець-Подільським районним осередком ВЕЛ до Дня Дністра організовано просвітницькі заходи для молоді: конкурс малюнку, віршів та прози «Дністер-ріка мого дитинства», обласний науково-практичний семінар «Охорона водних багатств рідного краю».

З 8 по 15 жовтня 2012 року проводились просвітницькі заходи серед студентської молоді обласного центру з небезпеки використання фосфатних добрив та їх негативного впливу на природні водойми.

Для збереження зелених насаджень міст Хмельницький та Кам’янець-Подільський протягом 2010-2012 років проводиться громадська інвентаризація зелених насаджень.

Щорічно Хмельницьким обласним осередком ВЕЛ до Дня довкілля у школах проводиться лекторій на актуальну екологічну тематику.

Хмельницьким обласним осередком ВЕЛ приймалась участь у телепрограмах ХОДТРК «Поділля-центр», де піднімались питання екології та захисту довкілля, а саме: «Метроном», «Актуальне інтерв’ю» та «Громада».

Українським товариством охорони природи організовувались та проводились громадські обговорення та громадські слухання проектів рішень місцевих органів влади та регулярно висвітлювались екологічні проблеми та механізми громадського суспільства в місцевій пресі, радіо та ХОДТРК «Поділля-центр».

Хмельницьким обласним осередком ВЕГО «МАМА-86» приймалась участь у телеефірах ХОДТРК «Поділля-центр» з питань участі громадян у прийнятті рішень, реалізації ініціативи Партнерства Відкритого Уряду та негативного впливу фосфатних миючих засобів на здоров'я людини та екологію.

Членами обласного осередку ВЕГО «МАМА-86» прийнято участь у наступних подіях та заходах: створенні Національного природного парку «Мале Полісся», у публічній роботі над створенням Національного природного парку у верхів'ях річки Південний Буг, у Всеукраїнському круглому столі урядової ініціативи Партнерства Відкритого Уряду. В рамках «Тижня екологічного споживача»-2012: Українцям-екологічне чисте прання!» проведено лекції в університетах ХУУП та «Україна», в ЗОШ №24 в «Школі відповідального батьківства» Хмельницького перинатального центру.

Недержавною громадською організацією «Товариство Подільських природодослідників та природолюбів» протягом звітнього періоду проведено обстеження стану рідкісних видів та рослинних угруповань в межах Водно-болотного угіддя «Бакотська затока» та обстежено використання прибережної ділянки з метою рекреації.

Членами НГО «Товариство Подільських природодослідників та природолюбів» прийнято участь у таких заходах як: участь у круглому столі «Сучасний стан і проблеми р. Дністер» та науково-практичному семінарі «Від чистого джерела до чистого довкілля», спільно з Хмельницьким обласним управлінням водних ресурсів проведено обласний конкурс та нагороджено переможців цінними подарунками, проведено інвентаризацію ботанічних пам'яток природи м. Кам'янця-Подільського та громадські екологічні експертизи генерального плану розвитку м. Кам'янця-Подільського та екологічного аналізу довкілля м. Кам'янця-Подільського.

Також протягом 2012 року організовувались екологічні свята до Дня Довкілля, Охорони природи, Охорони Тварин, проведено акцію з очисткою території на берегах р. Тернава, у Бакотській затоці, взято участь у громадських слуханнях з екологічних проблем Кам'янець-Подільського спиртзаводу.

15.12.2 Діяльність громадських рад

Для створення в місцевих органах виконавчої влади сприятливих умов для покращення участі інститутів громадянського суспільства, окремих громадян в процесі прийняття рішень, що стосуються довкілля, скоординованості їх дій створено Громадську раду при Державному управлінні охорони навколишнього природного середовища в Хмельницькій області, яка є постійно діючим колегіальним виборним консультативно-дорадчим органом. До складу Громадської ради при Державному управлінні охорони навколишнього природного середовища в Хмельницькій області

входять організації та об'єднання природоохоронного спрямування Хмельницької області.

Відповідно до Положення про Громадську раду, метою її діяльності є розширення участі громадськості у процесах прийняття державними органами екологічно важливих рішень, сприяння проведенню консультацій з громадськістю щодо формування та реалізації державної політики з питань, що стосуються раціонального використання природних ресурсів, охорони та збереження довкілля.

15.13 Екологічна освіта та інформування

Екологічна освіта і виховання - це основа вироблення способу життя, що ґрунтується на гармонії з навколишнім середовищем, як новий зміст і мета сучасного освітнього процесу, як найбільш доцільний шлях його гуманізації.

Неодмінна умова реалізації завдань охорони навколишнього природного середовища, соціального, економічного та культурного розвитку суспільства - екологічна освіта всіх верств населення України.

На відміну від математичної, хімічної та біологічної, екологічна освіта має ряд особливостей: зорієнтованість не на якусь окрему групу учнів, а на учнівське середовище; наскрізний характер від дошкільних закладів до вищих навчальних установ; чіткі спрямування на формування в особистості певних вчинків, переконань.

У дошкільному віці головну роль відіграють сімейно-родинне виховання та дошкільні заклади. Зміст, форми і методи екологічного виховання в сім'ї залежить від загальної екологічної культури батьків. У сімейному колі формуються у дитини перші уявлення про навколишній світ, прищеплюється повага і почуття відповідальності за все живе. У дошкільних закладах продовжується формування екологічної свідомості на основі елементарних знань про взаємозв'язки живої і неживої природи, значення її в житті людини, знань про вплив людини на природу.

У дошкільних виховних закладах здійснюється у доступній для дітей формі ознайомлення з елементарними відомостями про взаємозв'язки живої і неживої природи, значення її в житті людини.

Враховуючи надзвичайну емоційну чутливість малят та дошкільнят перевага надається емоційно-естетичному сприйманню природи, розвитку естетичних (красиво), інтелектуальних (цікаво), гуманістичних почуттів (рослини і тварини - теж живі організми і мають право на існування) та етичних норм у ставленні до природи.

Активізуються такі форми навчальної діяльності дітей як екскурсії, прогулянки, робота в куточках природи. Здобуті дітьми знання узагальнюються на заняттях під час бесід, дидактичних рольових ігор, обговорень казок. Оптимальна взаємодія дитячих дошкільних закладів і сім'ї дозволяють підвищити ефективність дошкільного виховання.

Розвиток екологічної освіти у вищій школі має на меті формування екологічної свідомості і екологічного стилю мислення, почуття особистої

відповідальності за стан навколишнього середовища майбутнього спеціаліста будь-якої професії.

В області діє 5 позашкільних еколого-натуралістичних закладів: Хмельницький обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, Кам'янець-Подільський міський еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, Славутський міський центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, Шепетівський міський центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді та Дунаєвецька станція юних натуралістів.

В Хмельницькому обласному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді в 2012-2013 навчальному році створено 60 гуртків, якими охоплено 900 юннатів за 19 профілями: 2 гуртки юних аматорів зеленої архітектури, 2 гуртки юних агрохіміків, 2 гуртки юних ботаніків, 2 гуртки біології людини, 2 гуртки юних друзів природи, 5 гуртків юних екологів-краєзнавців, 5 гуртків юних акваріумістів, 1 гурток юних генетиків-селекціонерів, 8 гуртків юних екологів, 6 гуртки юних лісівників-дендрологів, 7 гуртків юних рослинників, 4 гуртки юних квітників, 3 гуртки знавців лікарських рослин, 1 гурток юних ентомологів, 2 гуртки юних зоологів, 5 гуртків юних овочівників, 1 гурток юних фізіологів рослин, 1 гурток юних картоплярів, 1 гурток юних орнітологів, 40 з яких працює на базі закладу.

На базі кращих сільських шкіл області Хмельницьким обласним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді організовано діяльність 20 дитячих еколого-натуралістичних об'єднань під керівництвом 17 педагогів-ентузіастів юннатівської роботи на базі загальноосвітніх закладів області: Ямпільська ЗОШ I-III ст. Білогірського району, Купільська ЗОШ I-III ст. Волочиського району, Дашковецький НВК Віньковецького району, Вовковинецька школа-інтернат для дітей-сиріт Деражнянського району, Михлянська ЗОШ I-III ст. Ізяславського району, Староушицька СЗОШ I-III ст. екологічного напрямку Кам'янець-Подільського району, Западинська ЗОШ I-III ст. Красилівського району, Голосівська ЗОШ I-III ст. Летичівського району, Песецька ЗОШ I-II ст., Струзька ЗОШ I-III ст. Новоушицького району, Кустовецька ЗОШ I-III ст. Полонського району, Летавський НВК Чемеровецького району, Полянська ЗОШ I-III ст. Шепетівського району, Шарівська ЗОШ I-III ст. Ярмолинецького району.

В Кам'янець-Подільському міському еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді працює 63 дитячих еколого-натуралістичних об'єднань, якими охоплено 1050 юннатів за 19 напрямками: 2 гуртки народних промислів, 5 гуртків екоатру, 2 гуртки юних екологів, 8 гуртків юних друзів природи, 1 гурток квітників-аранжувальників, 2 гуртки любителів домашніх тварин, 2 гуртки юних кролівників, 3 гуртки юних любителів свійських тварин, 5 гуртків юних квітників, 2 гуртки юних овочівників, 3 гуртки основ екологічних знань, 2 гуртки знавців лікарських рослин, 3 гуртки юних зоологів, 8 гуртків юних коневодів, 2 гуртки юних орнітологів, 2 гуртки юних ветеринарів, 5 гуртків юних акваріумістів, 4 гуртки юних лісівників-дендрологів, 2 гуртки юних натуралістів.

В Славутському міському центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді організовано діяльність 32 гуртків, якими охоплено 480 юннатів за 16 напрямками: 2 гуртки юних квітників-аранжувальників, 2 гуртки юних любителів зеленої архітектури, 2 гуртки юних рослин – символів України, 2 гуртки чарівного бісеру, 2 гуртки юних мікологів, 2 гуртки саду мого дивосвіт, 2 гуртки юних квітників, 2 гуртки народної творчості, 1 гурток юних друзів природи, 2 гуртки юних акваріумістів, 4 гуртки юних натуралістів, 2 гуртки сувеніру, 1 гурток фітодизайну, 2 гуртки фітотерапії, 2 гуртки юних знавців лікарських рослин, 2 гуртки умілих рук.

В Шепетівському міському центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді діє 28 гуртків, якими охоплено 420 юннатів за 22 профілями: 1 гурток акваріуміст-початківець, 1 гурток декоративний акваріум, 1 гурток знавців лікарських рослин, 1 гурток основ екологічних знань, 1 гурток плетіння з верби, 3 гуртки захоплюючого лозоплетіння, 1 гурток юних квітників, 1 гурток квітників-аранжувальників, 1 гурток юних екологів, 1 гурток заповідними стежками рідного краю, 1 гурток юних друзів природи, 1 гурток юних лісівників-дендрологів, 1 гурток юних ентомологів, 1 гурток юних орнітологів, 1 гурток юних кролівників, 1 гурток любителів домашніх тварин, 1 гурток народної творчості, 1 гурток валеології, 2 гуртки юних кінологів, 1 гурток юних фізіологів рослин, 2 гуртки писанкарства, 1 гурток флористики і фітодизайну інтер'єру.

В Дунаєвецькій районній станції юних натуралістів організовано діяльність 35 гуртків, якими охоплено 640 юннатів за 25 профілями: 1 гурток основ біології, 1 гурток цікавої хімії, 2 гуртки юних натуралістів, 2 гуртки юних друзів природи, 2 гуртки природи і польської мови, 2 гуртки юних друзів природи молодшого шкільного віку, 2 гуртки декоративно-прикладного мистецтва, 1 гурток екологічної студії, 2 гуртки екожурналістів, 1 гурток майстрів – чарівників, 2 гуртки комп'ютерного моделювання з хіміко-біологічним нахилом, 1 гурток фотонатуралістів, 1 гурток охорони природи, 1 гурток природи крізь призму англійської мови, 1 гурток екологів-краєзнавців, 1 гурток юних інспекторів руху, 1 гурток юних орнітологів, 3 гуртки юних кролівників, 1 гурток юних ентомологів, 1 гурток юних любителів домашніх тварин, 2 гуртки юних квітників, 1 гурток юних рослинників, 1 гурток юних ботаніків, 1 гурток юних лісівників, 1 гурток квітників-аранжувальників.

Держуправлінням проводилась певна робота з формування у школярів екологічної культури, мислення, прищеплення любові до природи рідного краю та залучення їх до практичної продуктивної природоохоронної роботи.

Екологоосвітня робота здійснювалася, головним чином, через участь у просвітницьких заходах, надання методичної, інформаційної та консультативної допомоги як в індивідуальному порядку, так і через засоби масової інформації.

15.14 Міжнародне співробітництво у галузі охорони довкілля

Угод щодо міжнародного співробітництва у 2012 році не було.

ВИСНОВКИ

Для Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Хмельницькій області 2012 рік пройшов в напруженому ритмі, в ситуації недостатніх фінансових ресурсів для вирішення екологічних проблем, недосконалої нормативної і методичної природоохоронної бази.

Всі зусилля були спрямовані на виконання обласних екологічних програм, поглиблення співпраці з органами виконавчої влади і місцевого самоврядування, підвищення фахового рівня працівників.

Стан навколишнього природного середовища області, у певній мірі, відображає її загальну соціально-економічну ситуацію. Зменшення, упродовж останніх років, обсягів викидів в атмосферне повітря та скидів у відкриті водойми забруднюючих речовин не призвели до суттєвого поліпшення цих сфер довкілля у зв'язку з відсутністю чи зношеністю системи їх очистки. У повітряному басейні та поверхневих водах були зафіксовані незначні перевищення концентрацій забруднюючих речовин. Певного загострення в області набуває проблема накопичення побутових та окремих видів промислових відходів. За умов, що склалися, діяльність з покращення екологічного стану навколишнього середовища та дотриманням вимог природоохоронного законодавства, стала єдиною можливою і необхідною передумовою підтримання екологічної рівноваги на території області. Недопущенню ускладнення екологічної ситуації сприяла, також, робота з розширення мережі особливо цінних територій, що потребують охорони, державна екологічна експертиза проектних матеріалів будівництва об'єктів підвищеної екологічної небезпеки, реагування на звернення громадян, екологічна поінформованість населення тощо.

Зменшилось техногенне навантаження на довкілля за рахунок вивезення з території області на знешкодження за межі України 453,22 т непридатних та заборонених до застосування хімічних засобів захисту рослин.

Значне поліпшення екологічної ситуації в області, як і в Україні в цілому, стане можливим за умов наявності належного фінансування для впровадження природоохоронних заходів, посилення авторитету та утвердження на європейському рівні екологічного права, а також відповідальності органів місцевого самоврядування, кожного хмельничанина за прийняття екологічно виважених рішень в їх повсякденних практичних діях.

Враховуючи регіональні проблеми області та пріоритети екологічної політики Міністерства екології та природних ресурсів України природоохоронна діяльність буде спрявуватись на забезпечення виконання у 2013 році наступних завдань:

- забезпечення винесення меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду області натуру (на місцевість).
- створення національного природного парку „Мале Поліся”.

- забезпечення продовження та координації робіт зі збирання та вивезення за межі України непридатних та заборонених ХЗР на території області.